

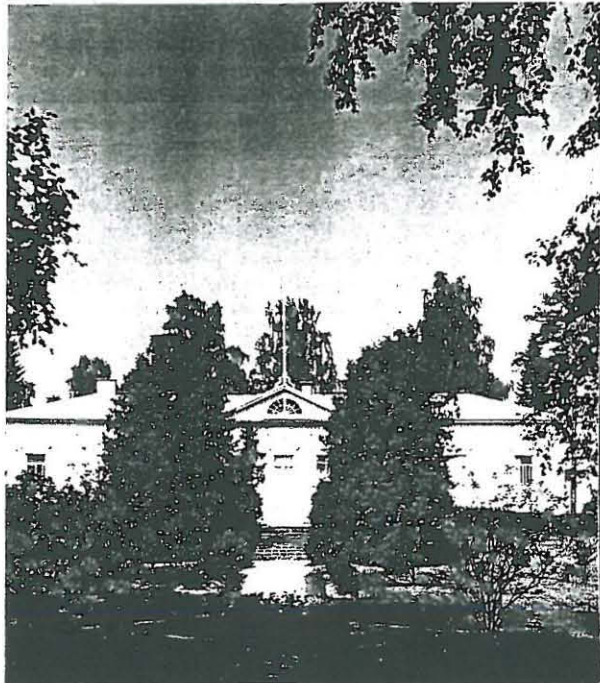
INRESEK

JUANKOSKI

JUANKOSKEN RUUKINDUISTO -

KATSAUS ALUEEN HISTORIAAN JA NYKYTILAAN

Kuopio 30.9.1998

TIIVISTELMÄ

Juankosken ruukki eli Juantehdas, sijaitsee Pohjois-Savossa, noin 60 kilometriä Kuopiosta koilliseen. Vuonna 1746 perustettu ruukki on maamme järvimalmiruukeista vanhin ja myös parhaiten säilynyt yhtenäinen ruukkikokonaisuus. Ruukinkartanon lisäksi alueella on säilynyt edustava valikoima ruukin toimintaan liittyneitä teollisuus-, liike-, varasto- ja asuinrakennuksia. Näistä suurin osa on suojeltu rakennuskaavassa. Vuoden 1988 alusta Juantehtaan on omistanut Stromsdal Oy.

Ruukkialueen maisemakuva on aikaisempina vuosisatoina, ja vielä tämän vuosisadan alussa, ollut nykyistä huomattavasti avoimempi. Tähän on ollut syynä tehokas viljely ja yleisten alueiden kasvillisuuden vuosittainen niitto. Hoidetun puistoalan supistuminen viime vuosikymmenien aikana on johtanut pusikoitumiseen sekä puuston kasvuun aiemmin avoimina säilyneille alueille. Samalla alueen sisäisiä näkymiä on sulkeutunut ja maisemallisesti tärkeitä rakennuksia peittynt puuston taakse.

Vapaaherra Anton von Alfthanin omistajakautta 1904-1915 pidetään Juantehtaan puutarhakulttuurin kukoistuskautena. Tällöin rakennettiin mm. 100 m² kasvihuoneet ja kaksi tenniskenttää, joiden sanotaan olleen Suomen ensimmäiset. Näiden lisäksi puistossa sijaitsi 8-kulmainen katettu huvipaviljonki, näköalaterassi ja huvilaituri sekä kiinteitä ja irtoneisia puutarhakalusteita sopivissa paikoissa. Puiston länsiosaa on ollut aidattuna koristeellisella puuaidalla 1930-luvulle saakka.

Ruukinkartanon päärakennus - isännöitsijän pytinki - sijaitsee varsinaisen tehdasalueen eteläpuolella. Rakennukseen liittyy n. 7,5 ha laajuinen puisto- ja hyötypuutarha-alue, jonka rakentamisen arvioidaan alkaneen 1830-1850-luvuilla. Puiston ydin on päärakennuksen edessä sijaitseva puolen hehtaarin laajuinen muotopuutarha. Sen itäpuolella on sijainnut maisemapuisto ja eteläpuolella hyötypuutarha. Myös rakennuksen länsi- ja pohjoispuolella on sijainnut pieniä puistoalueita. Muiden puistoalueiden itäpuolella sijaitsee Pyykkiniemen puistometsä.

Muotopuutarha lienee säilynyt muodoltaan samanlaisena koko 1900-luvun ajan. Von Alfthanin aikaisesta maisemapuistosta on sen sijaan vain hyvin vähän jäljellä. Paremmiin ovat säilyneet sen kanssa tyylillisesti yhteenkuuluvat puistoalueet päärakennuksen länsi- ja pohjoispuolella. Pyykkiniemen tiheä polkuverkosto on yhä suurimmaksi osaksi jäljellä. Jyrkkiin kohtiin on poluille tehty rappusia raudan valmistusprosessissa syntyvästä kuona-aineesta, "slagista". Hyötypuutarhasta on muistona kasvihuoneiden pakkaamorakennus.

Vuosisadan alun kasveista puutarhassa on yhä jäljellä kartanolle saapuvan pääväylän kuusikujanne, kuusirivi muotopuutarhan itäreunassa sekä joitain mäntyjä, sembramäntyjä, valkokuusia, lehtikuusia, tuijia, koivuja, lehmuksia, vaahteroita, isoriippapajuja, pihasyrenejä, kuusamia, ruusuja ja pioneja puutarhan eri osissa.

Ruukkialueen maisemanhoidon tämän hetken tärkeimmiksi tavoitteiksi voidaan asettaa:

- alueen aikaisemman, avoimen maisemakuvan palauttaminen
- puuston poisto maisemallisesti arvokkaiden ruukkirakennusten ympäriltä
- muotopuutarhan, entisen maisemapuiston ja Pyykkiniemen kasvillisuuden hoito
- puistoalueiden käytäväverkoston säilyttäminen ja osittainen palauttaminen

- Pyykkiniemen ja entisen maisemapuiston umpeenkasvun estäminen
- tehdasrakennusten ympäristöjen umpeenkasvun estäminen ja kasvillisuuden hoito
- konttorin, entisen valutavarain varaston ja entisen kaupan takapihojen umpeenkasvun estäminen ja kasvillisuuden hoito
- Pukkikallion umpeenkasvun estäminen, kasvillisuuden säännöllinen hoito ja alueen käytön lisääminen
- autojen pysäköinnin lopettaminen ruukin vanhalla hautausmaalla
- kirkon koivukujanteen uusiminen

Ruukkialueen tulevia käyttömuotoja suunniteltaessa olisi vältettävä ruukkimiljöön maisemakuvan ja ulkoisen ilmeen pirstomista sekä turvattava ihmisten vapaa liikkuminen ruukinpuistossa ja muuallakin ruukkialueella. Alueella ei tällä hetkellä ole käynnissä rakennushankkeita, mutta rakennuksia, jotka tukisivat alueen matkailukäytön kehittämistä tai käsityöläisten ja pienteollisuuden sijoittumista alueelle voitaisiin sinne sijoittaa. Mahdollisina lisärakentamipaikkoina ovat olleet esillä entisen johtokunnan huvilan paikka vesitornin pohjoispuolella, masuunin ja konepajan länsipuoleinen varastokenttä sekä Pukkikallion eteläreuna. Uudisrakentamisen yhteydessä on varmistettava rakennusten paikan, koon ja ulkoasun sopiminen alueen vanhan rakennuskannan yhteyteen.

Pohjois-Savossa Juankosken ruukkialue on - Varkauden ja Sorsakosken teollisuusmiljöiden ohella - ainutlaatuinen kokonaisuus. Ruukinpuiston arvoa lisäävät siinä yhä nähtävissä olevat 1800-luvun ja 1900-luvun puutarhakulttuurin eri tyylien tunnuspiirteet, joidenkin puistonosien vain vähäinen muuttuminen 1910-luvun jälkeen, vuosisadan alun kasvilajien ja -yksilöiden säilyminen puistossa ja puiston sijainti syrjäisessä Koillis-Savossa. Myös puistosta säilynyt runsas dokumenttiaineisto lisää sen kulttuurihistoriallista arvoa. Puiston arvoa taasen heikentävät sen nykyinen heikko kunto ja 1920-luvulta alkanut hoitotason vähittäinen lasku.

SISÄLLYSLUETTELO

ESIPUHE	1
I. JUANKOSKEN RUUKKI: SIJAINTI JA HISTORIA	
Sijainti ja liikenneyhteydet	2
Tehtaan historia	2
Maatila ja puutarha	3
II. MAISEMALLINEN TARKASTELU OSA-ALUEITTAIN	
Yleisnäkymät	4
1. Isännöitsijän pytinki	5
2. Puisto	7
2A. Muotopuutarha kartanon eteläpuolella	8
2B. Kartanon itäpäädyistä joen rantaan ulottuva maisemapuisto	10
2C. Päärakennuksen pohjois- ja länsipuolella sijaitsevat puistoalueet	13
2D. Hyötypuutarha	15
2E. Pyykkiniemi	17
3. Alakylä	18
4. Ruukin tehdasrakennukset	19
5. Kosken länsiranta - kauppa ja konttori	21
6. Pukkikallio	24
7. Työväen asuntoja - Postipyntinki ja Kahvilapyntinki	24
8. Ruukin hautausmaa	25
9. Taivaanpankko	26
10. Ruutanalampi	26
11. Hotelli	27
12. Kirkko	27
III. RUUKINPUISTON ARVO JA MERKITYS	
Ruukinkartanon puistotyylit	28
Rakennussuojelu	30
Kaavoitustilanne	31
Juankosken ruukkimiljöön kulttuurihistoriallinen merkitys	31
IV. HOITO- ONGELMIA JA RATKAISUEHDOTUKSIA	
Ruukkialueen ja puiston ympäristönhoidon ongelmakohtia	32
A. Muotopuutarhan kasvillisuus ja käytäväverkosto	32
B. Maisemapuutarhan kasvillisuus ja käytäväverkosto	33
C. Pyykkiniemen umpeenkasvu	34
D. Pyykkiniemen polkujen umpeenkasvu, slagirappuset ja puistokalusteet	35
E. Puutarhajätteen sijoittaminen puistoon	35
F. Tehdasrakennusten ympäristön kasvillisuus	35
G. Konttorin, valutavarain varaston ja kaupan piha-alueiden umpeenkasvu	36
H. Pukkikallion umpeenkasvu	36
J. Autojen pysäköinti ja kompostit ruukin vanhalla hautausmaalla	37
K. Kirkon koivukujanne	37

Ratkaisumalleja ympäristöhoidon ongelmiin	37
A. Muotopuutarhan kasvillisuuden ja käytäväverkoston hoito	38
B. Maisemapuutarhan kasvillisuuden ja käytäväverkoston hoito	38
C. Pyykkiniemen puuston harvennus ja umpeenkasvun estäminen	39
D. Pyykkiniemen polkuverkoston kunnostus ja puistokalusteet	40
E. Kasvijätteiden käsittely	40
F. Tehdasrakennusten ympäristön kasvillisuuden hoito	40
G. Konttorin, valutavarain varaston ja kaupan piha-alueiden hoito	41
H. Pukkipallion kasvillisuuden hoito ja avoimen ilmeen palauttaminen	42
J. Ruukin vanhan hautausmaan hoito	42
K. Kirkon koivukujanteen uusiminen	42
Uudisrakentamisen ja uusien pysäköintipaikkojen sijoittuminen	42

LÄHTEET	44
----------------	-----------

LIIKTEET

valokuvat

diat

kartat

ESIPUHE

Tämä Juankosken ruukin puistoa ja Juankosken keskustan ruukkimiljöötä käsittelevä tutkimustyö jakaantuu neljään osaan. Koska ruukin ja Juantehtaan toiminnan historiaa käsitteleviä teoksia on ilmestynyt tällä vuosisadalla kaksin kappalein - joista toinen niinkin äskettäin, kuin vuonna 1996 - sivuutetaan tämä aihe varsin nopeasti. Toisessa osassa keskitytään ruukkialueen maisemakuvan sekä puiston ja piha-alueiden nykytilan ja menneisyyden tarkasteluun. Kolmannessa osassa esitetään yhteenveto piha- ja puistoalueiden tyylillisestä kehityksestä ja alueen kulttuurihistoriallisista arvoista. Neljännessä osassa tarkastellaan alueen nykyisiä ongelmakohtia ja pohditaan keinoja niiden ratkaisemiseksi sekä alueen maisemallisten arvojen säilyttämiseksi ja palauttamiseksi. Aluetta on tarkasteltu nimenomaan maisemallisista sekä viheralueiden suunnitteluun ja hoitoon liittyvistä lähtökohdista käsin. Tämä on lukijan hyvä pitää mielessään tekstissä esiintyviä johtopäätöksiä ja toimenpide-ehdotuksia arvioidessaan.

Nykytilan lisäksi viheralueiden tarkastelussa keskitytään tämän vuosisadan alkuun. Tähän on kaksi syytä. Ensiksikin vapaaherra Anton von Alfthanin omistajakautta 1904-1915 pidetään yleisesti Juantehtaan puutarhakulttuurin kukoistuskautena. Toinen syy on se, että valokuva- ja karttamateriaalia on 1900-luvun kahdelta ensimmäiseltä vuosikymmeneltä säilynyt tähän päivään saakka kohtuullisen runsaasti.

Kuinka ruukkialuetta sitten pitäisi jatkossa hoitaa ja minkälaisiin toimenpiteisiin alueen arvon ja luonteen säilyttämiseksi olisi ryhdyttävä, riippuu sen tähänastisen historian ja nykytilan lisäksi - ehkäpä kaikkein eniten - myös sen tulevasta käytöstä. Tällaisen, keskellä kaupunkia sijaitsevan, ylenpalttisesti perinnettä ja luonnonkauneutta sisältävän alueen käyttämiseksi on arvattavasti olemassa monia, osittain ehkä toistensa kanssa ristiriitaisiakin pyrkimyksiä. Alueen maanomistajilla ja siellä elinkeinotoimintaansa nyt harjoittavilla on luonnollisesti omat tarpeensa ja asioiden väliset tärkeysjärjestyksensä. Juankosken kaupunki ja muut elinkeinoelämän - esimerkiksi matkailun - kehittämisestä kiinnostuneet tahot näkevät ruukkialueen täynnä piileviä mahdollisuuksia. Ruukkimiljöön rakennus- ja kulttuuriperinteen säilyttämisestä huolehtivat tahot - aina Museovirastoa myöten - haluavat varmistaa näiden arvojen säilymisen jälkipolville. Monille yksityisille juankoskelaisille ruukkialue on osa lapsuuden sielunmaisemaa ja yhä edelleen tärkeä virkistysalue. Alueen tulevaa käyttöä suunniteltaessa olisi myös pidettävä mielessä ruukkialueen laajuus ja säännöllistä hoitoa kaipaavien alueiden suuri määrä.

Toivomukseksi kaikille Juankosken ruukkialueen kehittämisestä ja hoidon järjestämisestä päättävälle tahoille esitetäköön, että erilaisista arvostuksista ja asioiden välisistä tärkeysjärjestyksistä huolimatta aluetta pystytettäisiin jatkossakin käsittelemään yhtenä kokonaisuutena ja vältettäväisiin ruukkimiljöön maisemakuvan ja ulkoisen ilmeen pirstomista omistussuhteista tahi eri käyttötarkoituksista riippumatta.

Kuopiossa, 20.7.1998

Pekka Ilén, vihersuunnittelija, Pohjois- Savon maaseutukeskus

I. JUANKOSKEN RUUKKI: SIJAINTI JA HISTORIA

Sijainti ja liikenneyhteydet

Juankosken ruukki - myöhemmin Juantehdas - sijaitsee Pohjois-Savossa, Juankosken kaupungissa, noin 60 kilometriä Kuopiosta koilliseen. Vuonna 1746 perustettu ruukki on maamme järvimalmiruukeista vanhin ja myös parhaiten säilynyt yhtenäinen ruukkikokonaisuus. Erityisesti 1800-luvun jälkipuoliskon ruukkitoimintaan liittyvät tehdasrakennukset ovat pääosin yhä jäljellä. Monien tehdasrakennusten lisäksi alueen rakennuskantaan kuuluvat ruukinkartano eli Juankoskelaisittain isännöitsijän pytinki, virkailijoiden ja työväen asuinrakennukset piharakennuksineen sekä monet muut ruukkiryhteyksien toimintaan olennaisesti kuuluneet rakennukset.

Ruukkialue sijaitsee aivan sen ympärille syntyneen pikkukaupungin keskustassa. Varsinaiset ruukkirakennukset sijaitsevat Juankosken länsirannalla noin kahden hehtaarin alalla. Tehtaan nykyistä tuotantosuuntaa edustava kartonkitehdas on sijoittunut niitä vastapäätä kosken itärannalle. Ruukkirakennusten pohjoispuolella seisovat rivissä tehtaan konttori, entinen valutavarain varasto ja entinen ruukin kauppa. Nämä 1800-luvulla rakennetut rakennukset muodostavat kosken länsirannalle oman pienen kokonaisuutensa. Pato, jolla kosken putouskorkeutta on nostettu ja padon päällä kulkeva silta yhdistävät kosken molemmilla rannoilla sijaitsevat tehdasalueet toisiinsa. Ruukinkartano sijaitsee välittömästi tehdasalueen eteläpuolella, korkean harjun päällä. Kartanoa ympäröi noin 7,5 ha laajuinen puistoalue. Kartanon vieressä sijaitsee entinen pehtorin asunto. Työväen ja virkailijoiden asuinalueet sijaitsivat suurimmaksi osaksi tehdasalueen pohjoispuolella, virran molemmilla puolilla.

Ruukkia perustettaessa oli sen paikka valittu huolellisesti. Juankosken, jonka luonnollinen putouskorkeus on yli 7 metriä, kautta purkautuvat yläpuolisten suurten järvien vedet kohti Kallavettä ja edelleen Saimaata. Vesivoimaa, joka mahdollisti teollisuuslaitosten perustamisen ennen höyrykoneen aikakautta, oli täten runsaasti tarjolla. Järvimalmia tiedettiin Juankosken yläpuolisissa järvissä olevan runsaasti ja paikallinen väestö hallitsi vanhastaan sen nostamisen taidon. Juankoskea ympäröivistä laajoista metsistä saatiin polttopuuta ja raudan valmistuksessa tarvittavaa hiiltä. Myös kalkkia, jota masuuniprosessissa tarvittiin, saatiin lähiseudulta.

Hyvät vesiliikenneyhteydet olivat ruukin toiminnan elinehto. Laivayhteys Saimaan vesistöstä ulottui kolmen kilometrin päähän ruukin alapuolelle, Karjalankoskelle, jossa tehtaan satama sijaitsi. Myös Juankosken yläpuolisilla järvillä oli säännöllistä laivaliikennettä. Yhteydet maailmanmarkkinoille paranivat ratkaisevasti 1856 Saimaan kanavan valmistuessa. Vientiin menevän takki- ja kankiraudan lisäksi ruukissa valmistettiin myös käyttötavaroita, joilla oli kysyntää myös paikallisesti. Juankosken ruukkia perustettaessa lähimmät toimivat ruukit sijaitsivat varsin kaukana Suomen etelärannikolla: Forsby Porvoon ja Loviisan välillä sekä Strömfors Kymijoen varrella Elimäellä.

Tehtaan historia

Ruukin perustamishankkeen puuhamiehistä tärkein oli varamanttaalikomissaari ja

kruununvuoti Brynolf Brunou. Yhtiökumppaneita hänellä oli seitsemän, joukossa mm. Kuopion kirkkoherra Henrik Argillander. Alkuvuosikymmeninä ruukin toimintaa leimasivat lukuisat tuotantokatkokset ja omistajanvaihdokset. Pääoman puuttuessa ei myöskään ruukin kehittämiseen pystytty panostamaan riittävästi.

Vuodesta 1765 vuoteen 1851 ruukin omistajat olivat pääosin Tigerstedt-suvun jäseniä. Heidän jälkeensä ruukin osti venäläinen hovineuvoksetar Anastasia Ponomareva, joka omisti myös Venäjällä useita rautatehtaita. Leskirouva itse oleskeli enimmäkseen kotimaassaan, mutta vieraili silloin tällöin myös Juankoskella. Hänen liiketoimiaan johti Pietarista käsin toimiva johtokunta. Juankoskella toiminnasta vastasivat ruukinhoitajat. Ponomarevan tultua ruukin omistajaksi poistui sen kehittämistä jatkuvasti vaivannut pääomapula. Hänen aikanaan toimintaa laajennettiin ja pienestä ja vanhakantaisesta ruukista muodostui uudenaikainen ja tehokas tuotantolaitos.

Vuonna 1904 Juankosken ruukin omistajaksi tuli vapaaherra Anton von Alfthan. Alfthanin aikana tuotantosuunta muutettiin rautateollisuudesta puunjalostukseen. Uusia tuotantolaitoksia rakennettiin - mm. puuhiomo ja kartonkitehdas - ja järvimalmin jalostaminen lopetettiin. Toteutuneitten rakennushankkeiden lisäksi Alfthanilla oli monia muitakin, vain suunnitelmiksi jääneitä hankkeita Juantehtaan kehittämiseksi. Kuvaavaa hänen taloudenpidolleen oli tehtaan jatkuva kassakriisi. Häntä arvosteltiin mm. tehtaan varojen käyttämisestä puutarhan ja puiston kunnostamiseen! Alfthan oli luonteeltaan aloitteellinen ja helposti innostuva, mutta teollisuuslaitoksen johtamisessa tarvittavaa pitkäjänteisyyttä häneltä on puuttunut. Kymi Oy osti osakeyhtiöksi muutetun Juantehtaan osake-enemmistön vuonna 1915. Vuoden 1988 alusta tehtaan omistaja on ollut Stromsdal Oy.

Maatila ja puutarha

Kuten muillakin maamme rautaruukeilla, oli myös Juankoskella maanviljely tärkeä osa yrityksen toimintaa. Ruukit olivat suurten kartanoiden tavoin eräänlaisia maanviljelyn edelläkävijöitä ja mallitilojen ylläpitäjiä. Myös Juantehtaalla pyrittiin uudenaikaiseen ja tehokkaaseen viljelyyn ja karjanhoitoon, josta tunnustuksena saavutettiin useita palkintoja eri maatalousnäyttelyistä. Erityisen menestyksekkästä oli karjanjalostustoiminta.

Maatilalla tuotettiin elintarvikkeita tehtaan omalle väelle ja maataloustuotteita ulkopuolisille markkinoille. 1800-luvun jälkipuoliskolla oli voin vienti ulkomaille merkittävä tulonlähde ja aina 1940-luvulle saakka muodostivat maatalouden tuotteet merkittävän osuuden yhtiön koko tuotannosta. Tehdasalueen ympärillä sijaitsevan päätilan pellot alkoivat heti kartanon eteläpuolelta ja myös virran pohjoisrannalla oli laajoja peltoalueita. Päätilan lisäksi tehdas omisti useita muitakin tiloja. Yhteenlaskettu peltopinta-ala oli 1930-luvulla 282 ha.

Ruukin maatilalla harjoitettiin myös puutarhatuotantoa. Aluksi puutarhakasveja viljeltiin vain avomaalla, mutta 1900-luvun alussa rakennettiin myös kaksi kasvihuonetta ja niiden väliin tiilinen, pyramidikattoinen työskentelyhalli. Kasvihuoneiden pinta-ala oli n. 100 m². Halli on yhä edelleen paikoillaan. Lisäksi puutarhalla oli taimien kasvatuksessa käytettäviä lämpölavoja. Puutarhan tuotteita myytiin Kuopion torilla aina 1940-luvulle

saakka. Kuljetus tapahtui laivalla Karjalankosken satamasta. Kuopion kukkakauppoihin myytiin mahonian (*Mahonia aquifolium*) ja tuijan (*Thuja*) oksia sidontatöissä käytettäväksi. Kymin Oyn lopetettua puutarhatuotannon vuosien 1959-60 vaihteessa, toimintaa jatkoi yksityisenä yrittäjänä puutarhuri Auvo Mustonen, joka vastasi myös puiston hoidosta.

1900-luvun alussa ruukin puutarhalla viljeltiin avomaalla mm. lanttua (*Brassica napus*), porkkanaa (*Daucus carota*), punajuurta (*Beta vulgaris var. conditiva*), mukulaselleriä (*Apium graveolens var. rapaceum*), palsternakkaa (*Pastinaca sativa*), piparjuurta (*Armoracia rusticana*), purjoa (*Allium porrum*), papuja (*Phaseolus*), parsaa (*Asparagus officinalis*), persiljaa (*Petroselinum crispum*) ja raparperiä (*Rheum x cultorum*). Marjakaasveista kasvatettiin ainakin mansikkaa (*Fragaria x ananassa*), vadelmaa (*Rubus idaeus*), herukoita (*Ribes sp.*) ja karviaisia (*Ribes uva-crispa*). Omenapuita kasvatettiin muotopuutarhassa. Myös puistoon istutettavia puiden ja pensaiden taimia kasvatettiin. Kasvihuoneissa kasvatettiin vihanneksia, ruukkukukkia (ruusuja (*Rosa*)), leikkokukkia (krysanteemeja (*Dendranthema Grandiflorum-hybr.*), kieloja (*Convallaria majalis*)), sipulikukkia (tulppaneja (*Tulipa Gesneriana-hybr.*), narsisseja (*Narcissus*), hyasintteja (*Hyacinthus orientalis*)) sekä kesäkukkien ja vihannesten taimia. Kasvihuoneiden erikoisuuksia olivat viinirypäle (*Vitis vinifera*) ja meloni (*Cucumis melo*). Erityisen hyvänmakuisen ja hienotuoksuisen melonin oli tuonut mukanaan puutarhuri Saarela siirtyessään Juantehtaalte Mäntästä, Serlachiuksen puutarhalla vuonna 1924. Kasvullisesti lisättävien kasvien, kuten krysanteemin, begonioiden (*Begonia*) ja kielon emotaimia säilytettiin talven ajan kasvihuoneessa ja uusien taimien kasvatusta aloitettiin keväällä ilmojen lämmitessä ja päivien pidentyessä.

II. MAISEMALLINEN TARKASTELU OSA-ALUEITTAIN (numeroilla viitataan liitteenä olevaan karttaan)

Yleisnäkymät

Maisemakuva ruukkialueella on aikaisempina vuosisatoina, ja vielä tämän vuosisadan alussa, ollut nykyistä huomattavasti avoimempi. Tähän on ollut syynä peltojen tehokas viljely, työväen oman karjan laiduntaminen pientareilla ja joutoalueilla ja niiden kasvillisuuden kerääminen karjan talvirehukseksi sekä tehtaan toimesta tapahtunut yleisten alueiden kasvillisuuden vuosittainen niitto. Vuonna 1928 otetussa ilmakuvassa näkyy, kuinka virran itäpuolelle levinneellä työväen asuinalueella rakennusten väliset alueet ovat pääosin puuttomia. Asuinrakennusten itä- ja länsipuolella avautuvat ruukin pellot. Myös ruukinkartanon eteläpuolella oli laaja, Pappilanpellosi kutsuttu peltoalue. Nykyään Pappilanpelto on omakoti- ja kerrostaloaluetta, jossa asuu satoja juankoskelaisia.

Keskellä ruukkimiljöötä, tehdasrakennusten ja kartanonpuiston välissä sijaitsee mäntymetsävyöhyke. Männikkö kulkee Ruutanalammelta ja tehtaan vanhalta hautausmaalta isännöitsijän pytingin pohjoispuolitse Pyykkiniemen kärkeen ja edelleen virran rantaa mukailen etelään. Yhdessä kosken molemmille puolille sijoittuneiden teollisuuslaitosten kanssa tämä vuosikymmenien ajan lähes muuttumattomana säilynyt männikkö

hallitsee alueen maisemakuvaa ja muodostaa Juankosken keskustalle sille ominaisen ilmeen.

Tehdasrakennusten lähiympäristössä ei puita ole aikaisemmin ollut juuri lainkaan. Edellä mainittua metsävyöhykettä lukuun ottamatta runsaampaa puustoa on ollut vain kartanonpuistossa (varsinkin muotopuutarhan reunoilla); virran länsirannalla sijaitsevien rakennusten (konttori-, varasto- ja kauppa-) takapihoilla, joista muodostui yhtenäinen, lähes puistomainen alue; sekä virran itäpuolella sahalaituksen pohjoispuolisilla kallioilla. Maisemassa nykyisin hallitseva, kartanoa lännestä lähestyvä kuusikuja on istutettu joskus vuosisadan vaihteessa, mahdollisesti aivan 1800-luvun viimeisinä vuosina.

Kaikki tehdasalueen nurmikot ja muut heinää kasvavat alueet niitettiin vuosittain 1970-luvulle saakka tehtaan niittomiesten toimesta. Tämä piti nurmikon lajiston monipuolisena ja esti puiden ja pensaiden leviämisen. Vielä 1981 otetuissa valokuvissa ovat kaikki nurmialueet hoidetun näköiset, mutta rakennusten seinustoille on alkanut nousta puita ja pensaita. Nykyään vain keskeisimpiä nurmialueita hoidetaan enää leikkaamalla tai niittämällä. Nurmikon leikkaaminen tai niittäminen on lopetettu mm. vanhojen ruukkirakennusten ympäriltä, konttorin, valutavarain varaston ja kaupan takaa sekä Pukkikalliolta. Myöskään puiden ja pensaiden säännöllisiä raivauksia ei näillä alueilla enää tehdä, ja uutta puustoa onkin syntynyt sekä pusikoitumista tapahtunut parin viime vuosikymmenen aikana. Puita on myös istutettu tarkoituksellisesti. Pukkikalliolle on istutettu makedonianmännetyjä (*Pinus peuce*) 1960-luvulta lähtien ja kartanonpuistossa on metsitetty entisiä nurmikenttiä ja kasvimaita.

Hoidettujen nurmialueiden supistuminen, niittämisen loppuminen sekä puuston istuttaminen ja luontainen taimettuminen alueille, joita ennen pidettiin avoimina on muuttanut ruukkialueen yleisilmettä huomattavasti aikaisempaa sulkeutuneemmaksi. Samalla nouseva puusto on sulkenut alueen sisäisiä näkymiä ja peittänyt taakseen maisemallisesti tärkeitä rakennuksia, kuten isännöitsijän pytinkiä, konepajaa ja masuunia.

1. Isännöitsijän pytinki

Ruukinkartanon päärakennus - isännöitsijän pytinki - sijaitsee tehdasalueen eteläpuolella, lähes 20 metriä korkean harjun päällä. Yksikerroksinen, hirsirakenteinen, empiretyylinen rakennus on rakennettu vuonna 1826. Rakennusta ympäröivät kolmelta sivulta avokuistit vuoteen 1923 saakka. Se on toiminut aikaisemmin ruukinpatruunoiden ja tehtaanjohtajien asuntona. Nykyisin se toimii edustustilana. Rakennus on rakennushistoriallisesti arvokas ja ympäristönsä kannalta tärkeä. Rakennuskaavassa rakennus on määrätty säilytettäväksi.

Päärakennuksen paikka on maisemallisesti hyvin valittu. Sijaitessaan korkean harjun päällä, huomattavasti ruukin teollisuuslaitosten yläpuolella isännöitsijän pytinki on hallinnut ruukkimiljöön maisemaa. Sen ikkunoista on avautunut erinomainen näköala yli koko alueen, aina kosken toisella puolella sijaitseville työläisten ja virkailijoiden asunnoille saakka. Vuosisadan alussa otetuissa valokuvissa näkyy, kuinka harjun rinne isännöitsijän pytingin alapuolella on pidetty lähes puuttomana. Varsinkaan havupuuta ei annettu kasvaa rakennuksen kohdalle. Vielä 1970-luvulla avautui kartanon ikkunoista

hyvä näköala yli koko ruukkialueen, mutta nyt ovat näkymät jääneet kasvavan puuston taakse. Samalla on rakennus piiloutunut - varsinkin kesäaikana - puiden taakse myös tehdasalueelta päin katsottuna.

Rakennukseen liittyy laaja puisto ja hyötypuutarha-alue, joka sijoittuu pääosin sen eteläpuoleiseen loivaan rinteeseen. Puiston ydin on aivan rakennuksen edessä sijaitseva noin puolen hehtaarin kokoinen muotopuutarha. Sen kaakkoispuolella on sijainnut noin hehtaarin laajuinen maisemapuisto, joka on liittynyt saumattomasti itäpuoleiseen puistometsään, Pyykkiniemeen ja eteläpuoleiseen hyötypuutarhaan. Myös rakennuksen länsi- ja pohjoispuolella on sijainnut pieniä puistoalueita. Päärakennuksen länsipuoleisella piha-alueella sijaitsee tiilinen, kahdeksankulmainen vesitorni. Aivan 1900-luvun alkuvuosina rakennettu vesitorni on rakennuskaavassa määrätty säilytettäväksi. Vesitornin pohjoispuolella sijaitsee aiemmin johtokunnan huvila, joka purettiin vuonna 1973. Sen piha-alue oli osa kartanonpuistoa.

Rakennuksen keskellä, sen julkisivun puolella on betonista valettu terassi. Liuskekivillä verhoillut portaat nousevat terassille sen keskeltä. Porrasieliin on kunkin askelman kohdalle asennettu pienet, betoniin upotetut lamput. Terassin pinnoitteeksi asennettiin 1960-luvulla liuskekivilaatat, joiden saumat on nurmetettu. Kivet ovat yhä hyvin paikoillaan, mutta niiden välissä kasvava nurmikko on osittain mätästynyt. Aikaisemmin terassi on ollut sorapintainen. Kesäaikana terassilla käytetään yhä perinteisten mallien mukaan puusta ja takoraudasta valmistettuja pöytiä, tuoleja ja penkkejä. Terassilla oli aiemmin kukkapenkit rakennuksen seinän vieressä. Niissä kasvoi 1960-luvulla tulpaaneita, sinilobelialia (*Lobelia erinus*) ja suurikukkaisia mukulabegonioita (*Begonia Tuberhubrida-hybr.*). Terassia ympäröivissä kukkapenkeissä kasvoi 1960-luvulla helmililjoja (*Muscari*) sekä valkoisia ja punaisia kesäbegonioita (*Begonia Semperflorens-hybr.*). Nykyään kukkapenkit on korvattu pensas- ja perennaistutuksilla: vuorenkilpeä (*Bergenia cordifolia*), jaloangervoa (*Astilbe Arendsii-hybr.*), kieloa ja pensashanhikkia (*Potentilla fruticosa*). Varsinkin pensashanhikit ja jaloangervot ovat heikkokuntoisia ja niiden kasvualusta on rikkaruohottunut. Terassin seinämiä verhoilee rehevä säleikkövilliini (*Parthenocissus inserta*).

Rakennuksen takasivulla, keskellä takaseinää on puolikaaren muotoinen lasiveranta, "köyhien taivas", jonka valot ovat näkyneet yli tehdasalueen. Rakennuksen molemmissa päissä on pienet avokuistit, joiden kautta myös pääsee sisälle rakennukseen. Rappuset näille terasseille nousevat päädyistä. Itäisen terassin rappusten edessä on vielä nähtävissä jo lähes kokonaan maan sisään peittyneet mukulakiveys. Lasiverannan ja kuistien välissä on symmetrisesti keskiakselin molemmilla puolilla kaksi matalaa terassia, jotka on rakennettu todennäköisesti koristeistutuksia varten. Toisen terassin etureuna on ladottu luonnonkivistä, toisessa on ainakin osaksi käytetty myös muotoon hakattua graniittia. Varsinaisia koristeistutuksia ei ole enää jäljellä, mutta lännen puoleisessa terassissa kasvaa jonkin verran villiintynyttä lehtoakilleijaa (*Aquilegia vulgaris*), mahdollisesti istutusjäätteenä. Rakennuksen itäpäätyä kiertää nurmialue, jonka reunassa on vielä paikoin nähtävissä jo osittain maan sisään peittyneet mukulakivireunus. Nurmialueella kasvaa yksi nuori kuusi (*Picea abies*), pihasyreeni (*Syringa vulgaris*), joka on kasvanut samalla paikalla rakennuksen kaakkoiskulmalla ainakin jo tämän vuosisadan alusta saakka sekä rivi keijuangervoa (*Spiraea japonica* 'Little Princess') rakennuksen edessä. Keijuangervo-

jen paikalla on 1980-luvulla kasvanut ryhmäruusuja ja vuosisadan alussa samalla kohdalla on ollut perennapenkki.

Kartanolle johtava pääväylä lähestyy rakennusta lännestä, vuosisadan vaihteessa istutettua kuusikujaa pitkin. Toinen perinteinen sisään tuloväylä, joka on ollut käytössä ainakin jo viime vuosisadan puolivälissä, todennäköisesti aiemminkin, saapuu pohjoisesta eli suoraan tehdasalueelta. Kolmas reitti kulkee entisen maatilan tilakeskuksen ja muotopuutarhan eteläpuolelta ja kääntyy sitten ylös kohti rakennuksen itäpäätä.

2. Puisto

Isännöitsijän pyyntiä ympäröivä puistoalue on nykyään noin 7,5 hehtaarin laajuinen. Se voidaan jakaa päärakennuksen eteläpuolella sijaitsevaan muotopuutarhaan (A), kartanon itäpäädystä joen rantaan saakka ulottuvaan maisemapuistoon (B), siihen liittyviin pienempiin puistoalueisiin päärakennuksen pohjois- ja länsipuolella (C), entiseen hyötypuutarhaan muotopuutarhan ja maisemapuiston eteläpuolella (D) ja muun puiston itäpuolella sijaitsevaan puistometsään, Pyykkiniemeen (E). Puiston koko ja sen rajat ovat pysyneet lähes samoina koko 1900-luvun ajan. Vuosisadan alkupuoliskon hyötypuutarhasta ei kuitenkaan ole enää mitään jäljellä kasvihuoneen huoltorakennusta lukuun ottamatta.

Koska puisto on alunperin perustettu, ei ole tiedossa. Koska päärakennus on rakennettu 1826, lienee puisto hiukan tätä nuorempi. Hovineuvoksetar Ponomarevan ostaessa ruukin 1851 on rakennuksen eteläpuolella sijaitseva muotopuutarha kuitenkin jo ollut olemassa. Tästä päätellen voidaan arvioida puiston rakentamisen alkaneen 1830-1850-luvuilla. Ponomarevan aikana puistoa laajennettiin kuusi tynnyrinalaa eli noin kolme hehtaaria. Kyseessä lienee ollut Pyykkiniemen alue. Osa Pyykkiniemen puustosta on kuitenkin niin iäkästä, että alue on ollut rauhoitettu jo Tigerstedtien aikana. Tiedetään, että hovineuvoksetar Ponomarevalla oli palveluksessaan venäläinen puutarhuri. Kartanonpuiston lisäksi myös tehtaan konttorin, tehtaan kaupan, entisen tehtaan hotellin, kirkon sekä pehtorin ja tehtaan toimihenkilöiden asuinrakennusten piha-alueet ovat jo viime vuosisadalta peräisin.

Ruukinkartanon puiston ja puutarhan kukoistuskautena pidetään yleisesti vuosia 1904-1915, jolloin tehdas oli vapaaherra von Alfthanin omistuksessa. Hänen aikanaan puiston hoitoon paneuduttiin niin perusteellisesti, että sitä pidettiin aivan ainutlaatuisen kauniina näillä leveysasteilla. Hän rakennutti mm. puutarhalle kasvihuoneet ja kaksi tenniskenttää, joiden sanottiin olleen Suomen ensimmäiset. Hän rakennutti myös hallin, jossa saattoi pelata tennistä sisätilassa. Von Alfthanilla oli puolalainen puutarhuri.

1900-luvun alkupuoliskolla kartanonpuisto oli aidattu koristeellisella puuaidalla länsi- ja pohjoissivuiltaan. Eteläsvilla kasvoi hyötypuutarhan kohdalla tiheä kuusiaita. Itä- ja osin myös pohjoispuolella alue rajoittuu veteen, joten siellä ei aita tarvittu. Kartanon piha-alueet ja niitä ympäröivä rakennettu puisto ovat von Alfthanin aikana ollut yleisöltä suljettua yksityisaluetta.

Tenniskenttien lisäksi puistossa sijaitsi muitakin oleiluun ja ajanviettoon tarkoitettuja rakennelmia ja kalusteita. Joen rannalla oli näköalaterassi, joka on jo purettu, mutta jonka paikka on vielä maastossa havaittavissa. Terassista etelään, hyötypuutarhan alueella

sijaitsi 8-kulmainen katettu huvipaviljonki, jossa tehtaan soittokunnalla oli tapana esiintyä. Jo vuoden 1864 kartassa huvipaviljonki on sijoitettu kutakuinkin samoille sijoille. Von Alftan rakennutti Pyykkiniemen etelärannalle huvilaiturin, joka jouduttiin purkamaan pois 1950-luvulla joen vedenpintaa nostettaessa. Pyykkiniemen pohjoisrannalla on ollut myös pyykkilaituri. Vuosisadan alkupuolella puistossa oli myös kiinteitä, puurakenteisia pöytiä ja penkkejä useissakin paikoissa. Myös irtoneaisia puutarhakalusteita oli sijoitettu sopiville paikoille eri puolille puistoa.

2A. Muotopuutarha kartanon eteläpuolella

Puiston ydin, ja todennäköisesti myös sen vanhin osa, on kartanon eteläpuolella sijaitseva, noin puolen hehtaarin kokoinen, keskiakselinsa suhteen lähes symmetrinen muotopuutarha. Sekä muotopuutarhan pituus, että leveys ovat noin 75 metriä. Se muodostuu nelikulmaisista, enemmän tai vähemmän säännöllisen neliön muotoisista nurmi- ja istutusalueista sekä niitä erottavista hiekkakäytävistä. Muotopuutarha alkaa välittömästi kartanon edessä olevan kapean hiekkapihan reunasta. 1930-luvulla muotopuutarhan yläreunan kukkapenkit korvattiin yhtenäisellä kurturuusuidanteella (*Rosa rugosa*). Itäreunassaan muotopuutarha rajautuu tiheään kuusirivistöön ja eteläreunassaan vanhoihin, pieninä ryhminä kasvaviin siperianlehtikuusiin (*Larix sibirica*), kuusiin ja koivuihin (*Betula*). Länsireunassa on 1900-luvun alussa ollut useita, maatilan toimintaan liittyviä tuotanto- ja varastorakennuksia sekä pihasyreenistä (*Syringa vulgaris*) ja puistolehmuksista (*Tilia x vulgaris*) muodostunut yhtenäinen aidanne. Nykyinen raja on hiukan epämääräisempi, koska vanhoja rakennuksia on purettu, eikä uuden saunarakennuksen sijoittamisessa ole onnistuttu yhtä hyvin. Myös osa puistolehmuksista on hävinnyt. Maanpinta laskee muotopuutarhan alueella melko paljon. Päärakennuksen edustan ja muotopuutarhan alaosan välillä on korkeuseroa 6-7 metriä 80 metrin matkalla. Muotopuutarhan perustamisajankohdaksi on arvioitu 1830-1850-lukuja. Itäreunalla kasvavien kuusien sanotaan olevan istutetun 1840-luvulla.

Muotopuutarhan keskikäytävä sijaitsee päärakennuksen keskiakselilla, keskellä rakennuksen julkisivua sijaitsevan terassin rappusten jatkeena. Käytävän alussa on slagitiilistä rakennetut rappuset, joita myöten muotopuutarhaan laskeudutaan. Von Alftanin aikana on käytävän alkupäässä ollut molemmilla puolilla valaisinpylväät. Noin puolessa välissä keskikäytävää, sen ja keskimmäisen poikkikäytävän risteyksessä, on sijainnut pyöreä, tiilistä muurattu ja rapattu suihkukaivo. Suihkukaivon vesi tuli vesitornista ja sen ympärillä kasvoi saniaisia. Suihkukaivo poistettiin käytöstä 1930-luvulla, mutta pyöreä keskiaihe on säilynyt tähän päivään saakka. 1980-luvulle saakka siinä on ollut kapean nurmikaistan ympäröimä pyöreä perenna-, kesäkukka- tai ryhmäruusupenkki. Lokakuun 5. päivä 1966 otetussa kuvassa penkissä kukkivat vielä komeat daalijat (*Dahlia hortensis*). Tällä hetkellä ympyrän keskellä kasvaa talvella 1997-98 latvansa palelluttanut koristeomenapuu (*Malus-hybr.*) ja sen ympärillä kuunliijoja (*Hosta sp.*). Keskiakselin päätteellä on pieni puoliympyrän muotoinen aukio, johon on sijoitettu istuinpenkkejä. Suorakulmaisesti toisiaan risteävien käytävien lisäksi muotopuutarhan yläosassa kulkee yksi käytävä viistosti isännöitsijän pytingin terassilta laskeutuvilta rappusilta kohti muotopuutarhan länsireunalla sijaitsevia rakennuksia.

Vuosisadan alun muotopuutarhassa koristeistutukset - kukkapenkit, puut tai pensaat -

sijoitettiin käytävien viereen. Istutusruudun sisäosat olivat tavallisesti joko istutettu täyteen erilaisia hyötykasveja - vihanneksia, marjapensaita, omenapuita, tms. - tai niitä hoidettiin nurmikkona. Näin oli myös Juankosken ruukinpuistossa. Viktor Barsokevitzin 1910-luvulla ottamissa valokuvissa näkyy, että muotopuutarha on ollut von Alfthanin aikana täynnä kasveja ja erilaisia koriste-esineitä. Nurmikkoa on varsin vähän ja se sijoittuu lähimpänä kartanoa oleviin istutusruutuihin. Nurmikolle on ripoteltu sinne tänne yksittäisiä puita, pensaita ja perennoja - mm. pioneja (*Paeonia*) - sekä erilaisia koriste-esineitä. Muotopuutarhan yläosassa ovat koristekasvit olleet valitsevana, mutta keski- ja alaosassa kasvillisuuden muodostivat suurimmaksi osaksi hyötykasvit, kuten omenapuut (*Malus domestica*) ja marjapensaat (*Ribes spp.*). Omenapuita - joista osa on kuvaa otettaessa ollut jo kymmenien vuosien ikäisiä, ja siten pitkälti 1800-luvun puolella istutettuja - kasvatettiin nimenomaan muotopuutarhan keskiosassa. Alimmissa ruuduissa kasvatettiin marjoja - mm. vadelmaa (*Rubus idaeus*) - ja vihanneksia.

Keskikäytävän yläpäässä on kasvanut kanadantuijia (*Thuja occidentalis*) ainakin 1910-luvulta alkaen. Niitä on alunperin ollut kolme kappaletta käytävän kummallakin puolella, mutta nykyään vain kaksi alinta tuijaa on jäljellä. Näiden lisäksi on keskimmäisistä toisen alaoksisista juurtunut kaksi pientä pensasta, vaikka alkuperäinen yksilö onkin jo kuollut. Vuosisadan alkupuolella on muotopuutarhan yläosassa kasvanut myös sembramänty (*Pinus cembra*) ja hopeakuusi (*Picea pungens 'Glauca'*), alaosassa siperianlehtikuusia, itäreunassa tiheä rivi jo silloin suuria kuusia, reuna-alueilla sekä ylä- että alaosassa koivuja, ylimmän poikkikäytävän varrella rivi kotipihlajia (*Sorbus aucuparia*), keskikäytävän itäpuolella kulkevaa käytävää reunustamassa rivi metsävaahteroita (*Acer platanoides*), puutarhan länsireunan alaosassa rivi puistolehmuksia, keskimmäisen poikkikäytävän varrella omenapuita ja puutarhan alaosassa marjapensaita.

1910-luvulla muotopuutarhan yläreunassa on ollut pitkä kukkapenkki, johon oli istutettu mm. runkoruusuja, miekkaliljoja (*Gladiolus*) ja kesäkukkia. Tällaisia pitkiä ja kapeita kukkapenkkejä on ollut muuallakin puistossa. Niihin oli tapana sijoittaa korkeampia kasveja, esimerkiksi runkoruusuja, säännöllisten välimatkojen päähän matalampien kasvien väliin elävöittämään istutuksia. Valokuvissa runkoruusu kukkivat samaan aikaan kuin pihasyreenit, joten niitä lienee hyödetty kasvihuoneessa ennen istuttamista ulos puistoon. Kukkapenkeissä käytettiin joskus myös jotain matalaa reunuskasvia ympäröimässä koko penkkiä. Keskikäytävän molemmilla puolilla, sen yläosassa ja ylimmän poikkikäytävän yläreunassa on ollut samanlaiset kukkapenkit. Siitä alaspäin käytäviä reunustivat kehikoin tuetut pensasistutukset, joista ainakin osa lienee ollut aivan tavallisia marjapensaita. Esimerkiksi keskikäytävän alaosa reunustavat 1900-luvun alussa punaherukkarivit (*Ribes Rubrum-hybr.*). Keskikäytävää reunustavat kukkapenkit ovat säilyneet ainakin vielä vuoteen 1987, mutta kesäkukkien sijaan niissä on myöhemmin aikoina käytetty vähemmän hoitoa vaativia kasveja, kuten ryhmäruusuja ja perennoja.

Kukkapenkeihin, käytävien reunoille ja myös avoimelle nurmikolle saatettiin tuoda kesäksi talvisaikana sisätiloissa pidettäviä huonekasveja, kuten palmuja (*Palmae*) ja traakki- eli lohikäärmepuita (*Dracaena*). Ne oli istutettu joko suoraan maahan tai tavallisemmin koristeellisten pylväiden päähän sijoitettuihin ruukkuihin. 1910-luvulla otetussa valokuvassa muotopuutarhan yläosassa näkyy pylvä, jonka päässä on ruukussa kasvava palmu. Muitakin pylväitä ja kukkaruukkuja näkyy käytävien varrella ja niiden

kulmauksissa. Keskellä suihkulähdettä on patsas. Von Alfthanin aikana on muuallakin puistossa ollut erilaisia koriste-esineitä: patsaita, maljakoita ja lasipalloja. Vielä 1966 oli muotopuutarhaan laskeutuvien rappusten yläpähän tuotu astiassa kasvavat palmut. Istuinpenkkejä on muotopuutarhassa ollut ainakin keskikäytävän varrella ja sen päässä sijaitsevalla pienellä aukiolla.

Muotopuutarhan kasvillisuus on nykyään huomattavasti vähäisempää, kuin tämän vuosisadan alussa tai vielä 1970-luvulla. Keskiympyrän koristeomenapuuta ja kuunililjoja lukuun ottamatta uusia kasveja ei ole enää viime aikoina istutettu. Vuosisadan alun kasveista muotopuutarhassa on yhä jäljellä itäreunan kuusirivi, alareunan lehtikuuset, sembramänty sekä osa vaahteroista, lehmuksesta ja koivuista. Koivuista jotkut ovat pakurikäävän lahottamia ja todennäköisesti jo erittäin heikkokuntoisia. Myöhemmin istutettuja ovat puutarhan yläreunaa rajaava muotoon leikattu kurturuusurivi (1930-luvulla), ylimmän poikkikäytävän varrella kasvavat juhannusruusut (*Rosa pimpinellifolia 'Plena'*) ja pihajasmikkeet (*Philadelphus coronarius*) (siirretty 1960-luvulla tenniskentän yläpuolelta, enää vain yksi heikkokuntoinen pensas jäljellä), koiranheidet (*Viburnum opulus*) ja pihasyreenit. Omenapuita lienee istutettu useaan otteeseen 1800- ja 1900-lukujen aikana. 1920-30 luvuilla istutettiin omenapuita koko muotopuutarhaan, mutta niistä suurin osa paleltui 1960-luvun kovina pakkastalvina. Omenatarhaa uusittaessa istutettiin koemielessä myös kirsikoita (*Prunus cerasus*), mutta niiden menestyminen oli vielä huonompaa. Länsireunalla kasvaa nykyisin muutama vanha koivu, jotka ovat olleet paikoillaan jo vuosisadan alussa ja yksi nuori mänty (*Pinus sylvestris*) saunan päädyssä. Myös vuosisadan alun syreenipensasaidanne on suurimmaksi osaksi jäljellä. Puistolehmuksista on jäljellä viisi kappaletta, jotka ovat melko huonokuntoisia. Runsas tyvi- ja runkovesojen kasvu on tehnyt niistä matalia ja pensasmaisia. Näyttää siltä, että niiden ilmastollinen kestävyys ei ole aivan riittävä Juankoskelle. Muotopuutarhan alaosassa kasvavat siperianlehtikuuset, kuuset, koivut ja lehmukset lienevät myös vuosisadan alun kasvistoa. Näiden joukossa kasvaa useita luonnostaan taimettuneita koivuja ja mäntyjä.

Muotopuutarha on säilynyt muodoltaan samanlaisena koko 1900-luvun ajan. Tuskin kovin suuria muutoksia on tapahtunut sitä ennenkään. Ainoastaan länsireunalle 1960-70-lukujen vaihteessa rakennettu sauna rikkoo jonkin verran puutarhan alkuperäistä muotoa. Sauna on sijoitettu poikittain, eikä muotopuutarhan reunan suuntaisesti, kuten samalla paikalla aiemmin sijainnut maatilan varastorakennus. Saunan pääty myös näyttää siltä, kuin se työntyisi jonkin matkaa muotopuutarhan sisään. Suurin osa muotopuutarhan alkuperäisistä hiekkakäytävistä on yhä jäljellä. Hoitotyön helpottamiseksi osa käytävistä on kuitenkin nurmetettu. Nurmetettujenkin käytävien sijainti on yhä paikannettavissa, ja ne olisi helposti palautettavissa. Nurmikkoa hoidetaan leikkaamalla sitä säännöllisesti.

2B. Kartanon itäpäädyistä joen rantaan ulottuva maisemapuisto

Isännöitsijän pytingin ja muotopuutarhan itäpuolella on sijainnut ns. maisematyyliä edustava puistoalue, joka on ulottunut kartanon itäpäädyistä joen rantaan. Tästä puiston osasta ei nykyään ole enää paljoa jäljellä: tenniskenttä, pari käytävälinjausta, joitain istutettuja koristekasveja ja kartanon itäpuolella sijaitseva, halkaisijaltaan yli 20-metrinen, pyöreä nurmialue pioni-istutuksineen (*Paeonia*). Suurin osa käytäväverkostosta ja koristeistutuksista, nurmikentät ja kukkapenkit ovat hävinneet.

Aivan kartanon itäpuolella sijaitsee halkaisijaltaan yli 20-metrinen, pyöreä nurmialue. Nurmikon länsireunassa, lähellä kartanon päätyä, kasvaa vanha, latvastaan kelottunut, mutta muuten elinvoimaiselta vaikuttava mänty. Jo vuosisadan alussa otetuissa kuvissa on mänty ollut suuri. Silloin on myös nurmikon toisessa reunassa kasvanut kaksi mäntyä. Nämä männyt jouduttiin kaatamaan 1960-luvulla sähkölinjan tieltä. Nurmialueen eteläreunaa kiertävät säännöllisin välimatkoin istutetut pionit. Myös ne ovat kasvaneet samoilla paikoilla jo vuosisadan alusta saakka. Vuonna 1997 osa pioneista oli hyvin heikossa kunnossa. Viktor Barsokevitzin 1910-luvulla ottamissa valokuvissa näkyy keskellä nurmikkoa pyöreä, halkaisijaltaan kolmesta neljään metriä leveä, erittäin taidokas ja pikkutarkasti toteutettu kuvioistutus. Sen keskellä on halkaisijaltaan noin 1½-metrinen, pyöreä, ryhmäruusua tai jotain perennaa kasvava kukkapenkki. Keskellä penkkiä on kesäksi ulos siirretty lohikäärmepepuu. Kukkapenkkiä ympäröi useina sisäkkäisinä kehinä jostain matalasta kasvusta ja nurmikosta muodostettu ornamenttikuvio. Myös nurmialueen yläreunassa kiemurtelee yksinkertaisempi ornamenttikuvio. Siinä, missä kuvioistutus 1910-luvulla oli, kasvoi 1970-luvulla ryhmäruusuja, jotka on nyttemmin korvattu norjanangervoilla (*Spiraea 'Grefsheim'*).

Pyöreän nurmialueen pohjoispuolella, aivan tehdasalueelle laskeutuvan rinteen yläreunassa sijaitsee pieni näköalatasanne. Tasanteella on ollut aikaisemmin pöytä ja tuoleja. Nykyään siinä on koristeena myllynkivi. Pitkä kukkapenkki reunustaa päärakennuksen ja näköalatasanteen välissä kulkevaa käytävää. Myös pyöreän nurmikentän itäpuolella, Pyykkiniemeen vievän käytävän varressa on ollut hoidettu nurmikenttä, sitä reunustavine kukkaistutuksineen. Nykyään käytävän vieressä kasvaa japanintatarta (*Fallopia japonica*), kutakuinkin sillä kohtaa, missä nurmikon ja metsän raja on 1900-luvun alussa ollut.

Von Alfthanin rakennuttamat kaksi hiekkapintaista tenniskenttää ovat sijainneet maisemapuutarhan ja vanhan muotopuutarhan välissä. Tenniskenttiä on ympäröinyt verkkoaita. 1920-luvulla on taempi kenttä poistettu ja sen paikalle on tehty kasvimaata. Toinenkin kenttä on ollut silloin huonossa kunnossa: kentällä kasvaa runsaasti rikkakasveja, mm. voikukkaa (*Taraxacum*), eikä se näytä olevan pelikunnossa. Sauna on sijainnut taemman tenniskentän koilliskulmassa. Päärakennukselta saunalle on kulkenut leveä käytävä, jota kukkapenkit ovat reunustaneet molemmin puolin.

Kartanon ja saunan välissä on tämän vuosisadan alussa ollut nurmikenttä. Nurmikolla on kasvanut erilaisia koristepuita ja -pensaita - ainakin kuusia, hopeakuusia ja pihasyreeniä. Lisäksi siellä on ollut suurikokoinen patsas! Nurmikon läpi on kulkenut kaksikin poikkikäytävää saunan pohjoispuolelta Pyykkiniemeen. Pyykkiniemen metsäpuiston raja on kulkenut saunan pohjoispuolella nykyistä taempana. Istutusperäisistä koristekasvilajeista ovat tenniskentän yläpuoleiselta alueelta vielä löydettävissä mm. siperianpihtaa (*Abies sibirica*), metsävaahteraa, tammea (*Quercus robur*), kirsikkaa, orapihlajaa (*Crataegus sp.*), pihasyreeniä, rusokuusamaa (*Lonicera tatarica*), lumimarjapensasta (*Symphoricarpos albus var. laevigatus*), karviaista ja lehtoakileijaa. Rehevimpiä kasveja ja metsän reunan pienempää puustoa raivaamalla saataisiin näille lisää kasvutilaa. Saunan eteläseinustalla jo vuosisadan alussa kasvaneet pihasyreenit ovat yhä elossa, mutta kasvavat nyt metsän sisässä.

Samanlainen, hoidettu puistoalue jatkui tenniskenttien ja saunan alapuolella rantaan saakka. Pääkäytävä kulki tenniskentän alakulmasta suoraan kohti joen rantaan. Muitakin hiekkakäytäviä risteili nurmikentillä: esimerkiksi saunan takaa on kulkenut rantaan myös pienempi käytävä ja tenniskenttien kohdalta on lähtenyt käytävä etelään kohti huvipaviljonkia. Toinen pääkäytävä kulki rannan suuntaisesti, jyrkän rantapenkan yläreunassa. Käytäviä ovat reunustaneet samanlaiset, pitkät ja kapeat kukkapenkit, kuin muotopuutarhassakin. Kukkapenkien kasvit näyttävät olleen yksivuotisia kesäkukkia tai kasvihuoneessa talvetettavia kasvilajeja - esimerkiksi runkoruusut. Kukkapenkien takana, käytävien risteyksissä ja nurmikenttien keskellekin oli istutettu erilaisia koristepuita, pensaita ja isokokoisia purrennoja, kuten pioneja.

Maisemapuiston eteläosassa, alas jokirantaan laskeutuvassa rinteessä oli vuosisadan alussa tiilistä rakennettu avoin näköalaterassi. Terrassin reunoja koristivat matalat pylväät, joiden päähän oli kesäksi tuotu kukkaruukkuja. Terrassin on jo hävinnyt, mutta sen paikka on vielä maastossa havaittavissa. Terrassilta avautui erinomainen näkymä Koivukoskelle ja joen alajuoksulle. Kauniit vesinäköalat puistoon, tenniskentille ja ylös kartanolle saakka saatiin pitämällä terrassin ympäristö avoimena. Aluskasvillisuus oli raivattu ja paikalla kasvavista koivuista ja männystä oli poistettu alaoksat. Kartanoa kiertävältä kuistilta onkin von Alfthanin aikana avautunut kaunis näköala puiston ja tenniskenttien yli vesistöön. Tämä näkymä on sittemmin kasvanut umpeen pikku hiljaa ja hävinnyt lopullisesti 1970-luvun alussa istutettujen koivujen ja mäntyjen taakse.

1910-luvulla on tenniskentän ja rannan välissä sijaitsevilla nurmikentillä kasvanut erilaisia havupuita - kuusia, hopeakuusia, sembramäntyjä - lehtipuita ja pensaita. Puu- ja pensaslajeja on usein mahdotonta tunnistaa vanhoista valokuvista, mutta niistä näkee, että puistossa on kasvatettu monia kooltaan, kasvutavaltaan, väritykseltään tai muulla tavoin toisistaan poikkeavia koristekasvilajeja.

1920-luvulla otetuissa valokuvissa istutukset ovat jo kasvaneet huomattavasti aikaisempiin kuviin verrattuna. Käytävien varrella sijainneet kukkapenkit ja niiden takana nurmella kasvaneet pienet runkomaiset puut/pensaat (ehkä runkoruusut) kuitenkin puuttuvat. Myös nurmikko on pitempää, takimmainen tenniskenttä ja osa tenniskenttien alapuolista nurmialuetta on muutettu kasvimaaksi ja jäljellä oleva tenniskenttäkin on pahoin rikkaruohottunut. Kaiken kaikkiaan alueen yleinen hoitotaso on selvästi laskenut. On hyvin todennäköistä, että Juantehtaan omistuksen siirryttyä vapaaherra Anton von Alfthanilta Kymi Oy:lle, puiston hoitoon ei enää ole panostettu yhtä paljon, kuin hänen aikanaan.

Kuitenkin vielä 1940-luvulla ovat tenniskentän ja saunan sekä rannan väliset puiston osat - lukuun ottamatta edellä mainittuja takimmaista tenniskenttää ja tenniskenttien alapuolisen nurmialueen länsiosaa, joihin oli istutettu marjapensaita - saaneet kasvaa avoimena niittyinä. Myöhemmin marjatarhaa laajennettiin. 1971-72 istutettiin kaikki siihen asti avoimena säilyneet tenniskentän ja rannan väliset alueet täyteen koivun ja männyn taimia. Näiden takana, jo aikaisemmin luontaisesti metsittyneellä alueella, kasvaa yhä edelleen siellä täällä vanhoja, alunperin puistoon istutettuja kasveja, kuten kaksi erittäin komeaa, leveälattvuksista mäntyä, suuri siperianpihta, suuri sembramänty, suuri lehtikuusi, ryhmä valkokuusia (*Picea glauca*), metsälehmus (*Tilia cordata*), puistolehmus ja isolehtilehmus

(*Tilia platyphyllos*). Metsässä kasvaa myös suuria koivuja ja komea monirunkoinen raita (*Salix caprea*) sekä pieni metsikkö nuorempia serbiankuusia (*Picea omorika*). Rannan suuntaisesti kulkevan käytävän varrella kasvaa rivi vanhoja vaahteroita, joita ei liene alunperin istutettu, vaan luonnollisesti taimettuneista yksilöistä parhaita on harvennettu sopivien välimatkojen päähän toisistaan.

Vuosisadan alussa on tenniskenttien ja muotopuutarhan välinen alue ollut pääasiassa nurmikko. Poikkikäytävä on jakanut nurmikon kahteen osaan. Sekä poikkikäytävän yläettä alapuoleisen nurmikon keskellä on ollut pyöreä kukkapenkki. Noin parin metrin levyinen, hyötytarhalle johtava hiekkakäytävä on sijainnut aivan muotopuutarhaa rajaavan kuusirivin vieressä. Tenniskentän verkkoaidan vieressä kulki kapeampi käytävä.

2C. Päärakennuksen pohjois- ja länsipuolella sijaitsevat puistoalueet

Päärakennuksesta länteen ja pohjoiseen sijaitsevat puistoalueet kuuluvat tyyllisesti yhteen sen kaakkoispuolella sijaitsevan laajemman maisemapuiston kanssa. Päinvastoin, kuin varsinainen maisemapuisto, ne ovat muuttuneet varsin vähän tämän vuosisadan aikana. Suurimmat muutokset maisemassa ovat olleet kartanolle saapuvan pääväylän molemmille puolille joskus vuosisadan vaihteessa istutetun tiheän kuusikujan varttumisen suureksi, alueen maisemaa hallitsevaksi elementiksi ja johtokunnan huvilan purkaminen vuonna 1973.

Puiston länsiosa on ollut aidattu koristeellisella puuaidalla 1930-luvulle saakka. Aita alkoi meijerirakennuksen kulmalta, kulki Alakyökin takaa länteen, kääntyi seuraamaan maatilalta pohjoiseen kulkevan tien reunaa, kääntyi takaisin itään ennen Taivaanpankkoa ja kulki rinteessä masuunin ja konepajan yläpuolella isännöitsijän pytingin pohjoispuolitse maakellarin kulmalle. Kartanolta länteen johtavan pääväylän kohdalla aidassa oli portti. Portin pielissä oli neljä tiilistä muurattua ja pinnaltaan rapattua pylvästä, joiden pintaan oli uudelleen maalattu tiilikuviot. Pylväät ovat yhä paikoillaan. Portilta kartanolle nousevan tien molemmilla reunoilla kasvaa kartanopuiston ilmeeseen voimakkaasti vaikuttava, tiheä kuusikuja. Kuuset on istutettu joskus tämän vuosisadan alku- tai viime vuosisadan loppuvuosina. Itse kuusikuja vaikuttaa pääosin yhä hyväkuntoiselta, mutta ainakin yksi kuusi on kuollut muiden välistä. Toinen tie lähti kartanon länsipäädystä pohjoiseen tehdasalueelle. Tämä tie on ollut samalla kohdalla ainakin vuodesta 1864 saakka. Myös tässä kohtaa aidassa oli portti, mutta portin pielet olivat puusta.

Teiden väliin jää nurmikenttä, jonka eteläreunassa on tiilinen, kahdeksankulmainen vesitorni. Vesitorni lienee rakennettu 1800-luvun lopussa tai aivan 1900-luvun alussa. Vesitornin seinillä kiipeilee säleikkövilliviini, jonka sanotaan olevan 1930-luvulla istutetun. Nurmikentän pohjoisreunalla sijaitsee vuoteen 1973 saakka v. 1876 rakennettu johtokunnan huvila. Johtokunnan huvilan edessä oli avoin nurmikko, jonka laidoilla kasvoi kuusia ja pihasyreenejä. Osa kuusista ja joitain heikkokuntoisia pihasyreenejä on yhä jäljellä. Nurmikenttää rajaa etelässä kartanon tuloväylän varteen vuosisadan vaihteessa istutettu kuusikuja. Länsireunalla, vanhan maatilalta pohjoiseen kulkevan tien reunalla, kasvaa joitain kuusia ja mäntyjä. Kentällä kasvaa myös koivuja, joista osa on huonokuntoisia, ryhmä vaahteroita, mänty vesitornin takana sekä ryhmä pihlajia, jotka istutettiin huvilan purkamisen jälkeen. Nurmikko on harvaa ja sammaloitunutta, eikä sitä

tarvinne leikata kovinkaan usein. Nurmiheinien joukossa kasvaa harvakseltaan erilaisia niittykasveja kuten aitovirnaa (*Vicia sepium*), valkoopilaa (*Trifolium repens*), pukinjuurta (*Tragopogon pratensis*), kangasmaitikkaa (*Melampyrum pratense*), särmäkuismaa (*Hypericum maculatum*), piharatamoa (*Plantago major*), rönsyleinikkiä (*Ranunculus repens*), maitohorsmaa (*Epilobium angustifolium*), aho-orvokkia (*Viola canina*), maahumalaa (*Glechoma hederacea*), nurmitädykettä (*Veronica chamaedrys*), ahomansikkaa (*Fragraria vesca*), siankärsämöä (*Achillea millefolium*), ojakärsämöä (*Achillea ptarmica*), kultapiiskua (*Solidago virgaurea*), paimenmataraa (*Galium album*), keltanoa (*Hieracium sp.*) ja voikukkaa. Kuusten alla, mistä nurmikkoa ei leikata, kasvaa vadelmanaa ja puiden tyvillä myös mustikkaa (*Vaccinium myrtillus*).

Vuonna 1928 otetussa ilmakuvassa näkyy huvilan takana nuoria mäntyjä. Nyt nämä männyt ovat siis lähes satavuotiaita. Mäntyjen alikasvoksena on kuusen ja koivun taimia, pihlajaa, raitaa ja vaahteraa. Pohjakerroksen valtalajeja ovat mustikka ja käenkaali (*Oxalis acetosella*), joiden seurana kasvaa mm. kultapiiskua, nurmilauhaa (*Deschampsia cespitosa*), kastikkaa (*Calamagrostis sp.*), punanataa (*Festuca rubra*), ahomansikkaa, nurmitädykettä, poimulehteä (*Alchemilla sp.*), ojakellukkaa (*Geum rivale*), mataraa (*Galium sp.*), metsäalvejuurta (*Dryopteris charthusiana*) ja kuusen taimia. Nurmikentän reunassa on koivuja, jotka nousevat alhaalta päin mäntyjen latvustoon. Männikön kaakkoisessa kulmassa kasvaa pihlaja-angervopensas (*Sorbaria sorbifolia*). Sen lähelle on metsikön reunaan kasattu nurmikön leikkausjätettä.

Aivan kartanonpuiston pohjoiskärjessä on ryhmä varttuneempia mäntyjä. Nämä erottuvat vuoden 1928 kuvassa selvästi edellisiä suurempina. Männyistä kaksi suurinta, todella vanha yksilöä, sijaitsee kartanolta tehdasalueelle vievän tien molemmin puolin ja muodostaa komean portin pohjoisesta päin kartanolle saavuttaessa. Nämä puut ovat olleet muita suurempia jo 1920-luvulla otetussa valokuvassa. Niiden ympärillä ja osin allakin kasvaa nuorempia mäntyjä ja koivuja, jotka varjostavat niitä jonkin verran.

Kartanolta pohjoiseen kulkevan tien itäpuolella, tehdasalueelle laskeutuvan rinteiden päällä ja yläosassa, kasvaa samanlaista iäkästä männikköä. Mäntyjen alla on kulkenut tien suuntaisia puistokäytäviä. Jo sata vuotta sitten, vuonna 1898 otetussa valokuvassa huomio kiinnittyy rinteellä kasvavaan salskeaan männikköön. Rinteiden alaosassa ja kentän reunoilla kasvaa etupäässä koivua, kuusta ja harmaaleppää (*Alnus incana*). Takaisin kartanolle päin kuljettaessa rinne kaartaa jyrkästi itään. Isännöitsijän pytingin takana rinteiden puusto on pidetty aikaisemmin huomattavasti nykyistä harvempana ja alikasvos on raivattu pois säännöllisesti. 1960-luvulla rinteestä jouduttiin poistamaan suuria mäntyjä voimalinjaa rakennettaessa ja 1970-luvulla rinteestä poistettiin suuria koivuja. Kaikissa kuvissa 1900-luvun alusta 1970-luvulle saakka pytingin on ollut hyvin näkyvissä alhaalta tehdasalueelta ja konttorilta päin katsottaessa. Nykyinen puusto kartanon alapuolisessa rinteessä on valtaosin koivua ja mäntyä sekä nuorempaa kuusta. Varsinkin kuusia voisi näkyvyyden takia vähentää. Monia nuoria mäntyjä kasvaa myös pääraakennuksen ja metsänreunan väliin jäävällä kapealla nurmikaistaleella, jolla on aiemmin kasvanut suuria koivuja. Koivuista enää yksi on pystyssä, ja sekin huonokuntoisena. Vastikään kaadetun suuren koivun kannosta ja juurista kasvoi syksyllä -97 runsaasti punalahokan koristeellisia itiöemiä. 1940-luvulle saakka on rinteessä ollut rappuset, joita tehtaalla yövahti käytti tarkastuskierrosta tehdessään.

Isännöitsijän pytingin länsipäässä on pieni nurmialue, jolle on istutettu erilaisia koristepuita, pensaita ja perennoja. Nurmialueen pohjoisreuna rajautuu rinteen yläosassa kasvavaan vanhaan männikköön ja nurmikko muuttuu pikkuhiljaa männikön aluskasvillisuudeksi. Männikön reunassa kasvaa joitain koivuja ja kaksi sembramäntyä, jotka eivät ole menestyneet kovinkaan hyvin joutuessaan kilpailemaan elintilasta mäntyjen kanssa. Nurmikolla kasvaa myös kaksi serbiankuusta. Rakennuksen päädyn suuntaisesti kasvava pihasyreeniaidanne on ollut paikalla jo vuosisadan alussa. Sen vieressä kasvavat päivänlijjat (*Hemerocallis sp.*) saattavat olla yhtä vanhoja. Syreenit ja päivänlijjat ovat yhä hyväkuntoisia. Niiden vieressä on ollut hiekkalaatikko lapsia varten vuosisadan alusta ainakin 1950-luvulle saakka. Keskellä nurmikkoa kasvaa pari nykyään heikkokuntoista juhannusrusua. Nurmikon eteläreunalla on vuosisadan alussa ollut pitkänomainen perennapenkki. 1980-luvulla perennat oli korvattu ryhmäruusuilla ja nyt niiden paikalla kasvaa rivi keijuangervoa. Päärakennuksen länsi- ja pohjoispuolella kulkee useita polkuja, jotka ovat jo pinnaltaan osittain kasvittuneita, mutta yhä helposti paikallistettavissa, koska maanpinta on niiden kohdalla selvästi ympäröiviä nurmialueita alempana. Rinteen yläreunassa on myös pieni puolipyöreä tasanne, jossa on vuosisadan alussa sijainnut kaksipuolinen pihakeinu.

Isännöitsijän pytingin itäpuolella on rinteen yläosassa rehevä kohta, jossa kasvaa istutettuina tai luontaisesti levinneinä joitain puutarhakarkulaisia kuten punaherukkaa, rusokuusamaa, kurtturuusua ja kieloa. Sähkölinjan alla on rinteeseen syntynyt pienimuotoinen puutarhajätteen kaatopaikka.

2D. Hyötypuutarha

Varsinainen hyötypuutarha on von Alfthanin aikana sijainnut muotopuutarhan eteläpuolella. Tosin myös muotopuutarhan alaosassa kasvatettiin omenapuita ja marjapensaita, todennäköisesti vihanneksiakin. Myös muotopuutarhan ja Alakyökin välissä oli pienehkö kasvima. Samassa paikassa sijaitsi tehtaan isännöitsijän marjatarha 1960-luvulle saakka. Tehtaan siirryttyä Kymi Oy:n omistukseen osiin maisemapuistoa istutettiin marjapensaita, mm. vadelmaa toisen tenniskentän paikalle. Juantehtaan 200-vuotisjuhlakronikassa on puutarhan pinta-alaksi mainittu 2 ha.

1900-luvun alussa rakennetut kaksi kasvihuonetta, yhteispinta-alaltaan n. 100 m², sijaitsivat hyötypuutarhan pohjoisreunassa. Ajan tavan mukaan kasvihuoneet oli kaivettu osittain maan alle ja vain lasinen katto-osa oli maanpinnan yläpuolella. Huoneiden välissä oli tiilestä rakennettu pyramidikattoinen työskentelyhalli, joka on yhä paikoillaan. Kasvihuoneiden lisäksi puutarhalla oli lämpölavoja; lasikansilla varustettuja puisia matalia lavoja, joita käytettiin taimien kasvatukseen ja jotka lämpenivät niiden pohjalle laitetun lannan palaessa.

1900-luvun alussa puutarhalla viljeltiin avomaalla mm. lantua, porkkanaa, punajuurta, mukulaselleriä, palsternakkaa, piparjuurta, purjoa, papuja, parsaa ja persiljaa. Raparperimaa oli monen aarin kokoinen. Marjakasveista puutarhassa kasvatettiin ainakin mansikkaa, vadelmaa, herukoita ja karviaisia. Omenapuita kasvatettiin muotopuutarhassa. Puutarhalla oli myös oma taimisto, jossa kasvatettiin puistoon istutettavat taimet kasvatettiin. Kasvihuoneissa kasvatettiin vihanneksia, ruukkukukkia (ruusu), leikkokukkia

(krysantheemi, kielo), sipulikukkia (tulppaani, narsissi, hyasintti) sekä kesäkukkien ja vihannesten taimia. Krysantheemin, begonian ja kielon emotaimia säilytettiin talven yli kasvihuoneessa. Uusien taimien kasvatus aloitettiin keväällä ilmojen lämmitessä ja päivien pidentyessä. Puutarhantuotteita myytiin 1940-luvulle saakka Kuopion torilla, jonne ne kuljetettiin laivalla Karjalankosken satamasta. Kuopion kukkakauppoihin myytiin mahonian ja tuijan oksia.

Puutarhan erotti sen länsipuolella sijainneista pelloista tiheä kuusiain. Kuusiain vieressä kulki käytävä. Toinen, lähes samansuuntainen käytävä halkaisi puutarhan keskeltä kahtia. Kolmas, kaareva käytävä, jonka molemmilla reunoilla kasvoi vaahteroita erotti hyötytarhan sen itäpuolella sijainneesta maisemapuistosta. Maisemapuiston eteläkulmassa siihen yhtyi Pyykkiniemestä rannan suuntaisesti saapuva puistokäytävä, jonka jälkeen se on jatkunut etelään hyötypuutarhan rannan puoleista reunaa seuraten. Käytävän ja rannan väliin on jäänyt kapea, paikoitellen jyrkästi rantaan viettävä metsäkaistale, joka on ollut samanlaista puistometsää, kuin Pyykkiniemikin. Kaikki kolme käytävää yhdistyivät puutarhan eteläkärjessä ja jatkuivat yhtenä ulos puistosta kohti puimalaa. Pohjois-eteläsuuntaisia käytäviä yhdistivät lyhyemmät poikkikäytävät. Hyötypuutarhassakin ovat koristeistutukset reunustaneet ainakin leveimpiä käytäviä. Esimerkiksi keskimmäisen pääkäytävän molemmilla reunoilla on 1920-luvulla kasvanut yhtenäinen pihasyreeniaindanne ja itäreunaa rajaavan käytävän varrella vaahteroita. 8-kulmainen katettu huvipaviljonki, jossa tehtaalla soittokunnalla oli tapana esiintyä on sijainnut yhden poikkikäytävän varrella. Käytävän toisella puolella, paviljonkia vastapäätä on sijainnut saniaisistutusten reunustama suihkukaivo, jonka jäänteet on ollut nähtävissä vielä 1950-luvulla. Jo vuonna 1864 laaditussa kartassa näkyy vastaavanlainen huvipaviljonki, mutta se näyttäisi sijaitsevan hiukan eri paikassa.

Juankosken ruukinkartanon ennen niin kukoistavasta hyötypuutarhasta ei ole nykyään paljoakaan jäljellä. Muotopuutarhan alapuolella kulkevan tien eteläpuolella on yhä jäljellä kasvihuoneiden pakkaamorakennus, Alakyökin ja muotopuutarhan välisellä alueella joitain lehmusten ja syreenien alla säilyneitä piparjuuria ja raparpereja sekä siellä täällä puistossa villiintyneitä punaherukoita, karviaisia ja kirsikoita, jotka kertovat puutarhan menneisyydestä. Kasvihuoneiden ja puutarhan paikalle on istutettu koivuja ja mäntyjä, eteläosaan myös serbiankuusia. Koivut ja männyt on istutettu 1970-luvun alussa, kun suunniteltiin alueen kaavoittamista asuntotonteiksi. Tonteilla olisi näin ollut jo valmis pihapuusto. Alueen halki kulkee oja, jonka viereen on kaivettu myös jätevesiviemärin runkolinja. Tällä kohtaa ei ole puita, vaan vallitsevana on rehevän niityn kasvillisuus.

Hyötypuutarhan ja maisemapuiston välissä kulkenutta käytävää käytetään yhä ja se on suhteellisen hyväkuntoinen. Myös käytävän jatko etelään, entistä puimalaa kohti on yhä käytössä. Kulkuväylä on säilynyt avoimena runsaan käytön ansiosta. Onhan se nopein reitti kartanolle ja Pyykkiniemeen jalkaisin tai polkupyörällä etelästä päin saavuttaessa. Koska käytävän molemmilla puolilla kasvaa nykyään tiheä puusto, muistuttaa se enemmän metsäpolkua, kuin rakennettua puistokäytävää. Kartanon puoleisessa päässä polun varrella kasvaa rivi hopeapajuja (*Salix 'Sibirica'*), jotka on istutettu 1960-luvulla paleltuneiden, von Alfthanin aikaisten vaahteroiden tilalle. Myös osa hopeapajuista on hävinnyt vuosien saatossa, koska rivi on kovin epäyhtenäinen. Vanhoista koristekasveista polun varressa kasvaa lisäksi koiranheisiä, neuvoksenruusua (*Rosa x spaethiana*) ja karjalanruusua (*Rosa*

acicularis). Polun länsipuolella kasvaa 1960-luvun alussa istutettuja koivuja, mäntyjä ja serbiankuusia. Rannan puoleinen puusto on vanhempaa. Ylispuina kasvaa vanhoja kuusia, vanhoja, osin pakurikkävään lahottamia koivuja ja jokunen vanha petäjä. Näiden alla kasvaa serbiankuusia, koivuja, raitoja ja harmaaleppiä. Alikasvoksena on kuusia, pihlajia, kirsikoita (!) ja serbiankuusia. Pienet serbiankuuset saattavat olla ilman ihmisen apua taimettuneita. Eteläosassa polkua reunustavat rannan puolella vanhat kuuset. Myös aivan puiston eteläreunassa, sen aukion laidassa, jolla puimala on sijainnut, kasvaa rivi komeita vanhoja kuusia ja pari isoriippapajua (*Salix 'Blanda'*). Aukion ja joen väliin jää useita maisemallisesti merkittäviä, vanhoja petäjiä. Puutarhatien varressa on kuusiaidan korvannut vapaasti kasvava aitaorapihlaja-aidanne.

2E. Pyykkiniemi

Pyykkiniemi on korkea harju, jota joen uoma Juankosken alapuolella joutuu kiertämään. Niemen tyvellä harju kohoaa lähes 18 metriä vedenpinnan yläpuolelle. Niemessä on näkyvissä - noin 11 metriä nykyisen vedenpinnan tason yläpuolella - myös yli 5000 vuoden takaista entistä Suur-Saimaan rantaviivaa.

Pyykkiniemi sijaitsee aivan isännöitsijän pytingin itäpuolella. Sitä lienee hoidettu jo kauan osana kartanon puistoa, johon se muodostaa oman, saumattomasti maisemapuistoon liittyvän puistometsäosansa. Niemessä risteilee tiheä polkuverkosto, jonka yhteenlaskettu pituus on pitkälti yli kilometrin. Osa poluista on käytön vähyden takia kasvamassa umpeen, mutta suurin osa on yhä selvästi näkyvissä. Jotkut lähimpänä rantaa kulkevista poluista ovat vaikeakulkuisia puiden juurien ja viettävän maanpinnan takia. Harjun rinteet ovat paikoitellen jyrkkiä, ja poluille onkin tehty useaan kohtaan rappusia slagitiilistä. Slagi on kiinteää, raudan valmistusprosessissa syntyvää kuona-ainetta, jota Juankoskella on ollut runsaasti tarjolla. Jotkut rappusista kaipaisivat jo kohentamista.

Pyykkiniemen kärjessä sijaitsee pieni, läpi kesän vettä pidättävä lammikko ja outo, lähes koko niemen poikki kulkeva kaivanto. Kaivannon tarkoituksesta ei ole tietoa. Voisiko se olla jonkinlainen kanava, vaikka siinä ei vettä enää nykyään olekaan? Kaivantoon on koottu puuston harvennuksen yhteydessä vuonna 1996 syntyneitä hakkuutähteitä. Jos tätä jatketaan, kaivanto täyttyy vähitellen. Niemen kärjessä on eteläpuolella myös pieni hiekkaranta.

Pyykkiniemen nimi johtunee sen pohjoisrannalla sijainneesta pyykinpesupaikasta. Täällä on aiemmin ollut sekä pyykkilaituri, että pyykkitupa. Näitä ei kuitenkaan enää ole jäljellä. Etelärannalla on sijainnut von Alfthanin aikana rakennettu huvilaituri, joka poistettiin 1950-luvulla. Laituriin kuului pitkä ja kapea käytävä ja hiukan leveämpi laituriosa sen päässä. Laiturin kaiteina oli taidokas koristelaudoituus. Pyykkiniemen tyvellä, sen etelärannalla, sijainnutta näköalaterassia on käsitelty maisemapuiston yhteydessä. Siellä täällä Pyykkiniemessä on ollut käytävien laajentumia tai risteyskohtia, joihin oli sijoitettu puusta rakennettuja pöytiä ja penkkejä. Niemen kärjessä on yhä jäljellä tasainen alue, jossa on ollut pyöreä pöytä, ja sitä joka puolelta ympäröivät penkit. Tyypillisempi kalusteryhmä Pyykkiniemessä lienee kuitenkin ollut pöytä ja sen ympärille puoliympyrään sijoitetut penkit.

Pyykkiniemen nykyinen puusto koostuu pääasiassa vanhoista männyistä, jotka päällisin puolin tarkasteltuna vaikuttavat yhä terveiltä ja elinvoimaisilta. Varsinkin etelärannalla kasvaa paljon komeita kilpikaarnapetäjiä. Mäntyjen joukossa kasvaa myös koivuja ja kuusia. Kuusia on varsinkin Pyykkiniemen tyvellä ja kärjessä. Monet koivuista on pakurikäävän lahottamia, heikkokuntoisia ja tuskin enää pitkäikäisiä. Elävien puiden joukossa on siellä täällä myös kokonaan tai osittain kelottuneita mäntyjä. Pyykkiniemen tyvellä on kostea painanne, jossa kasvaa runsaammin lehtipuita - harmaaleppiä, koivuja, raitoja - sekä joitain luonnollisesti taimettuneita lehtikuusen ja pihdan taimia. Painanteeseen on kasattu metsää harvennettaessa syntyneitä risuja suuriksi kasoiksi, jotka ovat ikävän näköisiä. Painanteen länsipuolella on pieni serbiankuusimetsikkö. Myös vaahteran taimia näkee siellä täällä Pyykkiniemessä. Metsätyyppi Pyykkiniemessä on pääasiassa mustikkatyypin (MT), jossa on havaittavissa taipumusta kuusetumiseen. Pohjakasvillisuuden joukossa on myös vaateliaampaa lajistoa, kuten sudenmarjaa (*Paris quadrifolia*) ja peurankelloa (*Campanula glomerata*).

Vuosisadan alun ja vielä 1940- ja 50-luvun valokuvissa on Pyykkiniemen aluskasvillisuus ollut matalaa, hoidetun näköistä ja sen rannat silmään pistävän siistit. Viime vuosikymmenien aikana on valtapuuston alle paikoitellen noussut runsaasti vesistönäkymiä sulkevaa nuorempaa puustoa. Aivan niemen pohjoisrannassa kulkevalta polulta avautuu yhä kauniita näkymiä kartonkitehtaalle, mutta ylempänä rinteessä tai aivan harjun päällä kulkevia polkuja kävellessä tehdas piiloutuu täysin rinteessä kasvavan nuoren puuston taakse. 1920-luvulla on Pyykkiniemen päältä avautunut näköala paitsi kartonkitehtaalle, myös masuunin ympäristöön ja kosken poikki kulkevalle padolle. Vuonna 1996 tehdyn puuston harventamisen yhteydessä saatiin avattua jonkin verran näkymiä myös virran alajuoksulle päin. Tälläkin puolella vesistönäkymät kuitenkin monin paikoin yhä peittyvät vanhojen mäntyjen alla kasvavan kuusikon taakse. Pyykkiniemen rannoilla on siellä täällä kuolleita pajupensaita ja rantavedessä joitain kantoja ja veden mukana kulkeutuneita ajopuita, joiden poistaminen siistisi alueen yleisilmettä.

Pyykkiniemen puustoa on harvennettu vuonna 1996 Stromsdal Oy:n toimesta. Poistettavat puut valittiin yksilöllisesti. Etupäässä poistettiin kuusia ja jonkun verran vanhoja koivuja, joiden ajateltiin saattavan olla vaaraksi puistossa kulkijoille. Tarkoituksena oli myös päästää enemmän valoa metsän pohjakerrokseen, jotta liikkuminen metsässä koettaisiin miellyttävämmäksi. Lisääntyneestä valosta ja hakkuutähteistä vapautuneista ravinteista ovat hyötäneet myös kastikat, jotka ovat lisääntyneet voimakkaasti hakkuun jälkeen. Vaikka harvennusta ei ole tarkoitus jatkaa tällä erää, voitaisiin asiaan palata lähitulevaisuudessa.

3. Alakyökki

Satakunta metriä isännöitsijän pytingistä lounaaseen sijaitsee Alakyökki: klassistinen, vuonna 1864 pehtorin asunnoksi rakennettu hirsirakennus. Rakennus on rakennushistoriallisesti arvokas ja ympäristönsä kannalta tärkeä. Rakennuskaavassa se on merkitty säilytettäväksi. Rakennus on nykyään yksityisomistuksessa ja asuinkäytössä. Alakyökin pihapiiri on entinen kartanon maatilan tilakeskus. Vastapäätä asuinrakennusta sijainnut talli- ja navettarakennus purettiin vuonna 1925. Uusi tiilinavetta rakennettiin kauemmas, nykyisen torin laidalle. Pihan itäreunassa sijaitsee myös säilytettäväksi määrätty

ulkorakennus. Keskellä pihaa on ellipsin muotoinen nurmialue, jota kiertää hiekalla päällystetty ajoväylä. Nurmialueen keskellä, päärakennuksen keskiakselilla on lipputanko. Lipputangon kanssa samalla linjalla sijaitsee rakennuksen suuntaisesti kolme omenapuuta. Pihaa erottaa sen eteläreunassa Puutarhatiestä ja itäreunassa kartanopuistosta vapaasti kasvava pihasyreeniaidanne. Kaakkoiskulmassa on noin 15 metriä leveä osuus, jossa aidanteen kasvilajina on käytetty aitaorapihlajaa. Tässä kohdassa on aidanteessa aiemmin ollut kulkuaukko.

Alakyökin pihan kasvilajisto on runsas. Pihalla kasvavia puita ja pensaita ovat ainakin mänty, kuusi, siperianpihta, lehtikuusi, rauduskoivu (*Betula pendula*), vaahtera, tuomi (*Prunus padus*), omenapuu, aitaorapihlaja (*Crataegus grayana*), pihasyreeni, terttuselja (*Sambucus racemosa*), juhannusruusuu, puna- ja valkoherukka (*Ribes rubrum-hybr.*). Maisemassa erottuvat erityisesti kaksi pihan eteläreunassa kasvavaa siperianpihtaa. Siperianpihta on Pohjois-Venäjällä ja Siperiassa luonnonvaraisena kasvava havupuu, jota on 1800-luvun lopussa ja tämän vuosisadan alussa istutettu varsinkin rautatieasemille, kanavien varille, koulujen ja muiden julkisten rakennusten pihoille, pappiloihin, hautausmaille sekä kaupunki- ja kartanopuistoihin. Rakennuksen länsipäädyssä on talon ja tien välissä nurmialue, jolle on vastikään istutettu kolme hopeapajua. Takapihan kasvillisuus on niittymäistä. Luonnonkasvien joukosta löytyy suurelle alalle levinneenä vanhoista pihakasveista ainakin lehtoakileijaa ja työhtöangervoa (*Aruncus dioicus*) sekä kirsikan, pihasyreenin ja juhannusruusun juurivesoja. Takapihalla kasvaa myös runsaasti kuusen, männyn ja koivun taimia. Kujannekuusten alla kasvaa kultapiiskua.

Tämän vuosisadan alussa kulki Alakyökin pihalle pohjoisesta saapuva tie aivan talon päädyistä. Asuinrakennuksen itäpuolelta nousi vähemmän käytetty tie ylös kohti meijeriä ja isännöitsijän pytinkiä. Pihamaa oli täysin avoin, kuten suuren maatilan työpihan voi odottaakin olevan. 1928 otetussa valokuvassa näkyy koristekasvillisuutta, etupäässä pihasyreeniä, vain asuinrakennuksen seinän vieressä, takapihalla ja ylös meijerille vievän tien varrella. Pihasyreeniä lienee kasvanut koko tämän vuosisadan ajan likipitäen samoissa paikoissa päärakennuksen julkisivulla ja päädyissä. Osa nykyisistä pensaista voikin olla samoja, kuin jo vuosisadan alussa. Kymmenkunta metriä rakennuksen pohjoispuolella kulki Alakyökin pihaa ja kartanopuistoa erottava aita. Aidan molemmilla puolilla kasvoi lehtipuustoa. 1970-luvulla kasvatettiin julkisivun seinänvieressä tiikerilijaa (*Lilium lancifolium*) ja keskipihan nurmialueella ryhmäruusuja.

4. Ruukin tehdasrakennukset

Kosken länsirannalla sijaitseva nelikerroksinen masuuni on rakennettu 1859. Siinä toimii nykyään Juankosken tehtaant- ja työväenmuseo eli "Masuuni Brunou". Masuunin liittyy rantaviivan suuntaisesti sijoittuva, vuosina 1890-91 rakennettu punatiilinen konepaja. Molemmat rakennukset ovat kulttuuri- ja rakennushistoriallisesti arvokkaita ja ympäristönsä kannalta tärkeitä. Rakennuskaavassa ne on merkitty säilytettäväksi. Aivan näiden pohjoispuolella on niinkään rakennuskaavassa suojeltavaksi merkitty, vuonna 1858 rakennettu tiilinen putlaus- ja valssilaitos. Masuunin ja konepajan länsipuolelle jää laaja varastokenttä, jonka eteläreunassa on nykyään Savon Voiman muuntoasema. Kentällä on aiemmin sijainnut useita erillisiä varastorakennuksia. Keskellä kenttää kasvaa pieni ryhmä vanhoja, huonokuntoisia koivuja. Varastokentän etelä- ja länsipuolella nousee

jyrkkä rinne, jonka päällä isännöitsijän pytinki ja kartanon puisto sijaitsevat. Rinteen yläosan puusto lähes yksinomaan mäntyä, mutta alarinteillä ja kentän reunoilla kasvaa etupäässä koivua, kuusta ja harmaaleppää. Osa koivuista on jo iäkkäitä ja huonokuntoisia. Masuunin ympäristöä aiemmin hallinnut isännöitsijän pytinki on jäänyt pahoin rinteeseen nousseen puuston taakse. Nykyään hallitsevampi maisemaelementti on kartanon itäpuolelle 1960-luvulla rakennettu voimalinja. Liikenne varastokentälle tapahtuu sen pohjoispäästä. Tulotietä on leikattu osittain harjun rinteeseen, ja sen länsipuolelle jäävää rinnettä on pengerrytetty slagitiilistä ladotuilla matalilla tukimuureilla. Tämä lienee paras paikka, jossa slagitiiliä voi nähdä ruukkialueella.

Masuuni on alunperin sijainnut aivan kosken partaalla, kapean kaivannon mantereesta erottamalla pikkuisella saarella. Masuunin alapuolella rantaviiva on sijainnut aivan ruukinkartanolle nousevan rinteen juuressa. Masuunin eteläpuolelle rakennettu konepaja ja sen länsipuolinen varastoalue jo purettuine varastorakennuksineen sijaitsevat siis vedestä täytetyllä alueella. Vielä vuoden 1916 kartassa kulkee masuunin sekä putlaus- ja valssilaitoksen välissä kanava, joka kiertää varastoalueen ja yhtyy virtaan konepajan eteläpuolella.

Sisäänkäynti masuunin tapahtuu sen pohjoisivulta. Sisäänkäynnin vieressä on jyrkkä rinne, jossa kasvaa luonnonvaraista pensaikkoa (mm. vadelmaa) ja heinää. Kulkuväylän vieressä on yksi luonnonkylvöstä alkunsa saanut koivu. Putlaus- ja valssilaitoksen pohjois- ja itäpuolelle on rakennettu 4-6 metriä korkea luonnonkivimuuri. Muurin raoista kasvaa joitain koivuja ja tertsuseljapensaita. Masuunin ja kosken väliin jäävällä alueella sijaitsee kaksi vesiallasta. Vesi tulee ylempään altaaseen koskesta pienen suihkulähteen kautta ja poistuu alemmasta altaasta takaisin koskeen. Masuunin ja altaiden välissä kasvaa rivi koivuja sekä aivan masuunin seinänvieressä kaksi suurta koivua. Altaiden ja kosken väliin jää pieni harmaaleppää, raitaa ja kuusta kasvava tiheikkö. Konepajan ja rannan välisellä alueella kasvaa paljon koivuja, jotka peittävät rakennusta patosillalta ja joen itärannalta katsottaessa.

Kosken alapuolista vesialuetta on täytetty ja rantaviivaa pengerrytetty vähä vähältä vuosikymmenien ja -satojen aikana. Pengerrytys ja vesialueen täyttö on tehty slagilla, ja se ulottuu noin 200 m konepajan alapuolelle. Slagipenkereen leveys on vanhoista kartoista tulkittuna konepajan kohdalla n. 80 metriä ja vielä Pyykkiniemen tyvellä paikoitellen yli 40 metriä. Joitain slagikasoja on vielä jäljellä rannalla. Sadan metrin päässä konepajasta kaakkoon sijaitsee kolme metriä syvä ja useita metrejä leveä pyöreä kuoppa, josta 1930-luvulla ajettiin hevostenmuuttamien hyvin vettä läpäisevää slagia urheilukentän juoksuratojen pohjustukseksi. Kuopan pohjallakin on jäänyt vielä paksu slagikerros. Olisi mielenkiintoista tietää, ovatko aikaisemmat pengerrykset tehty kokonaan slagilla, vai onko niissä käytetty myös maata. Viimeinen pengerrytys ja vesialueen täyttö on tehty vuonna 1994 Savon Voiman muuntoaseman rakentamisen yhteydessä. Silloin täytetyille alueille kylvettiin nurmikko ja istutettiin koivuja. Suurempia, tiilenmuotoisia slagikappaleita on käytetty myös puistokäytävillä tarvittavien rappusten rakennusmateriaalina Pyykkiniemessä.

Slagikappaleiden läpimitta maan pintakerroksessa vaihtelee muutamasta senttimetristä 15 senttiin. Niiden päälle on vuosikymmenien aikana kertynyt muutaman senttimetrin

paksuinen humuskerros. Slagikappaleiden välissä on nähtävissä runsaasti matoja, kasvien juuria ja sienirihmastoja. Slagilla täytetyn ranta-alueen kasvillisuustyyppi muistuttaa lähinnä lehtomaista kangasta eli käenkaali-mustikka -tyyppiä (OMT). Kasvillisuus on selvästi rehevämpää, kuin yläpuolisilla harjurinteillä. Runsaina esiintyviä lajeja ovat mm. mänty, kuusi, koivu, pihlaja, harmaaleppä, vaahtera, punaherukka, vadelma, maitohorsma, metsäimarre (*Gymnocarpium dryopteris*), ojakellukka ja ahomansikka. Myös erilaisia heiniä (*Poaceae*) on paljon.

Putlaus- ja valssilaitoksen länsipuolella sijaitseva tehtaan entinen valimo on rakennettu 1875. Punatiilinen rakennus on rakennushistoriallisesti arvokas ja ympäristönsä kannalta tärkeä. Se on rakennuskaavassa merkitty säilytettäväksi. Valimon ympäristö on avoin. Ajojiet ympäröivät sitä joka puolelta. Valimon eteläpuolella, ruukin hautausmaalle nousevan jyrkän rinteeseen alaosassa sijaitsee punamullattu varastorakennus, Kissanlinna, joka on myös ympäristönsä kannalta tärkeäksi arvioitu ja rakennuskaavassa suojeltu. Varastoa ympäröivät nurmialueet on niitetty säännöllisesti ainakin vielä vuonna 1975. Kissanlinnan ja Juankoskentien välisellä alueella kasvaa nykyään nuori koivikko.

Von Alfthanin aikana rakennetut puuhiomo (1906-08) ja kartonkitehdas (1911-13) sekä näiden myöhemmät laajennukset sijoittuvat kosken itärannalle, vanhempia ruukkirakennuksia vastapäätä. Padon päällä kulkeva silta yhdistää kosken molemmilla rannoilla sijaitsevat tehdasalueet. Itärannalla on padon alapuolella kohta, jota on käytetty näköalapaikkana kosken kuohuja katseltaessa. 1970-luvulla tällä paikalla on kasvanut vain joitain pieniä puita ja pensaita, mutta nykyään sitä peittää tiheä puu- ja pensaskasvusto.

5. Kosken länsiranta - kauppa ja konttori

Kosken länsirannalla, ruukin tuotantorakennusten pohjoispuolella, sijaitsevat rivissä Juantehtaan konttorirakennus (rakennettu vuonna 1865), suuri kaksikerroksinen varastorakennus (n. 1850?) ja entinen ruukin kauppa (1889?), jossa nykyisin sijaitsee työntekijäin kerho. Rakennukset muodostavat yhtenäisen, maisemallisesti merkittävän kokonaisuuden, jonka kaupunkivallinnallinen merkitys on suuri varsinkin kosken itärannalta katsottuna. Kauppa ja konttori on arvioitu ympäristönsä kannalta tärkeiksi, varasto myös rakennushistoriallisesti arvokkaaksi rakennukseksi. Konttori ja varasto ovat myös suojeltu rakennuskaavassa. Rakennusten ja rannan väliin jäävää aluetta on aiemmin hoidettu puistomaisesti. Konttorin ja makasiinin takapihoja on pidetty suhteellisen avoimina. Alueella on kasvanut vuosisadan alussa muutamia suuria puita ja konttorin takana myös joitain pensaita. Kaupan piha-alue on aidattu omaksi kokonaisuudekseen ja sen koristekasvilajisto on ollut runsaampaa, mikä on yhä nähtävissä. Virrassa on tällä kohtaa aikaisemmin ollut puunuitossa tarvittavia mittavia puomi- ja laiturirakenteita.

Tehtaan konttorin edustalla ja sen eteläpäädyssä olevia nurmialueita leikataan säännöllisesti. Noin 10 m rakennuksen eteläpäädyssä kulkee viistosti kivimuurin, jota villiviini verhoaa. Muurin päällä kasvaa rivissä neljä koivua. Koivuista kolme vaikuttaa jo epäilyttävän lahoilta. Lähimpänä tietä kasvava on nuorin ja tervein. Koivurivin jatkeena kasvaa aivan tien vieressä makedonianmänty. Kivimuurin päällä on kasvanut puita ainakin 1920-luvulta lähtien. 1928 otetussa kuvassa näkyy kaksi kuusta. Myöhemmin niiden paikalle on istutettu koivuja. Muurin rakentamisajasta ei ole tarkkaa tietoa, mutta ainakin

1920-luvulla se on jo ollut olemassa. Pääsisäänkäynnin molemmin puolin on pitkänomaiset kukkapenkit. Vuonna -97 niissä kasvoi vuorenkilpeä ja kallonauhusta (*Ligularia dentata* 'Desdemona'). Kukkapenkien lajisto on vaihdellut: vuonna -77 otetuissa valokuvissa niissä kasvaa jotain korkeaa, valkokukkaista perennaa, mahdollisesti syysleimua (*Phlox paniculata*). Myös ryhmäruusuja on niissä käytetty.

Konttorirakennuksen takapiha viettää jyrkästi rantaan. Alueella kasvavia koriste- ja hyötykasveja ovat koivu, pihlaja, tuomi, pihasyreeni, terttuselja, pajuangervo (*Spiraea sp.*), juhannusruusu, punaherukka, vadelma, lehtoakileija ja peurankello. Takapihan puolella ei pohjakasvillisuutta ole hoidettu. Leikatun nurmikon raja kulkee nykyään rakennuksen eteläpuolella kivimuurin päästä viistosti kosken rantaan.

1900-luvun vaihteessa takapiha on ollut aidattu siistillä puuaidalla. Siellä on kasvanut neljä suurta koivua, joitain pienempiä puita ja jonkin verran pensaita. Ainakin vuoteen 1977 saakka on kasvillisuutta hoidettu säännöllisesti. Valokuvissa näkyy matalana pidetty pohjakasvillisuus ja terveitä, hoidettuja pensaita, jotka kasvavat erillään toisistaan, eivätkä muodosta yhtenäisiä pensastoja. Myös rakennus näkyy hyvin kosken itärintalta katsottuna.

Konttorin eteläpuolelle jää rantaan asti ulottuva pieni, säännöllisesti leikattu nurmikko-alue. Nurmikolla kasvaa kaksi leveälatvuksista, vanhaa koivua. Rantaviivalla kasvaa suuria koivuja säännöllisen välimatkan päässä toisistaan sekä niiden alla ja väleissä useita nuorempia koivuja.

Konttorin ja kaupan edestä kulkevan tien vastakkaisessa reunassa on ollut leikattu pihasyreeniaita ainakin vuodesta 1923 lähtien. Vuonna 1975 otetuissa kuvissa aita on noin metrin korkuinen, hyväkuntoinen ja viivasuoraan leikattu. Pihasyreenit ovat yhä olemassa, mutta aita ei ole enää leikattu muotoon. Kasvusto muodostuu lähes kokonaan hennoista, tiheässä kasvavista juurivesoista, joiden joukossa alkuperäisiä runkoja on jäljellä enää vain muutamia. Aidassa on konttorin pääovea vastapäätä aukko, josta kulkee ruohottunut polku lipputangolle. Polun vieressä kasvaa komea mänty.

Kaupan ja konttorin välissä sijaitsevan entisen valutavarain varaston edusta on siisti ja pelkistetty. Päädyissä ja ajosiltojen välissä on pieniä, säännöllisesti leikattuja nurmialueita, mutta muuten on pinnoitteena käytetty soraa, joka on tällä kohtaa tarkoituksenmukaista. Yleisvaikutelma on siisti, mutta 1980-luvulla otettuihin valokuviin verrattuna on hoitotaso jonkin verran laskenut. Ajosiltojen pielissä kasvaa nyt pitkiä heiniä ja muita kasveja, joita ruohonleikkurin terä ei ole tavoittanut.

Varaston takana, sen ja rannan välisellä alueella kasvaa kaksi suurta, jo jonkun verran lahoa koivua. Muu puusto on huomattavasti nuorempaa: nuoria koivuja ja mäntyjä sekä kuusen taimia. Nuorta puustoa on suhteellisen paljon ja alue voi jatkossa kasvaa kokonaan umpeen, mikäli puita ei harvenneta. Aivan kiinni varaston takaseinässä, kivijalan viereen taimettuneena, kasvaa monirunkoisia tuomia, terttuseljoja, raitoja ja punaherukkaa. Paikan pohjakasvillisuudessa on paljon mesiangervoa (*Filipendula ulmaria*). 1970-luvulla otetuissa valokuvissa on takapiha avoin ja antaa selvästi hoidetun vaikutelman. Joitain pensaita kasvaa seinän vierellä ja rantaviivalla muutamia koivuja. Itse rakennus on hyvin

esillä toiselta rannalta katsottuna.

Kaupan pihaa rajaa julkisivun puolelta (Juankoskentien puolelta) orapihlaja-aita, jonka sisässä on myös verkkoaita. Aitaa on aikaisemmin leikattu säännöllisesti koko matkalta, mutta viime vuosina leikkaus on rajoittunut vain pihan lounaiskulmassa sijaitsevan pääportin molemmille puolille ja rantaan laskeutuvalla osuudelle. Pihan luoteiskulmalla orapihlaja on levinnyt juurivesojen avulla pihasyreenien joukkoon. Toinen portti Juankoskentien vieressä on jäämässä leikkaamattomana kasvavan orapihlaja-aidan kätköön. Nurmikon leikkaus on rajoittunut viime vuosina vain pihan keskeisimmille osille.

1910-luvun valokuvissa on nähtävissä, kuinka maantie laajenee kaupan edessä avoimeksi kentäksi. Pihaa rajaa puuaitaa ja se on hyvin hoidettu. Vuonna -28 kasvaa aidan sisäpuolella suuria pensaita, mahdollisesti pihasyreeneitä. 1970-luvulla piha on jo hiukan villiintyneen näköinen, mm. pihasyreeni ja vadelma ovat levinneet muun kasvillisuuden joukkoon, mutta orapihlaja-aitaa on leikattu säännöllisesti vielä 1983.

Nykyisin kaupparakennuksessa sijaitsee työntekijäin kerho. Rakennukseen kuljetaan sisään sen eteläisivulta. Etupihalla kasvaa neljä suurta koivua ja pihasyreenipensaita. Takapihalle istutetut koriste- ja hyötykasvit ovat villiintyneet hoidon puutteessa. Vuonna -97 takapihalla kasvoi yksi omenapuu, valkoisia ja punaisia herukkapensaita, karviaisia, pihasyreeniä, terttuseljaa ja juhannusruusua sekä tuomia ja pihlajia. Perennoista ovat clossa säilyneet ainakin lehtoakileija, ukonhattu (*Aconitum sp.*) ja rehevät vuohenkellokasvutot (*Campanula rapunculoides*). Jotkut istutetuista pensaista ja perennoista ovat pystyneet laajentamaan kasvustojaan levittäytymällä ympäristöönsä, toiset ovat ränsistyneet ja monia lienee myös kokonaan hävinnyt. Joukkoon on kylväytynt luonnonkasveja, kuten tuomia ja pihlajia. Myös osa terttuseljoista, herukoista ja karviaisista voi olla levinnyt paikalle spontaanisti. Pohjakerroksessa ovat ravinteista maata suosivat suurruohot, kuten vadelma, nokkonen (*Urtica dioica*), lupiini (*Lupinus polyphyllus*), hierakka (*Rumex sp.*) ja koiranheinä (*Dactylis glomerata*) vallanneet alaa. Sillan ja talon välisellä alueella kasvaa yksi vanha haapa (*Populus tremula*), jonka ympärille on syntynyt tiheä juurivesaryhmä. Rannalla kasvaa lisäksi koivuja, pihlajia, haapoja ja yksi vaahtera.

Pihamaan eteläreunalla kasvaa yksi vanha isoriippapaju ja rantaviivalla neljä lisää. Isoriippapaju on tyypillinen 1800-luvun lopun ja vuosisadan vaihteen kartano- ja kaupunkipuistojen puulaji, josta nykyään tavataan etupäässä vain vanhoja yksilöitä. Puu on kuitenkin - kaikkien pajujen tapaan - hyvin uudistumiskykyinen ja terveet yksilöt tekevät rungon kaatamisen jälkeen nopeasti uusia kantovesoista. Nämäkin puut ovat pääosin monirunkoisia. Vanhimmissa rungoissa on nähtävissä paljon lahoa.

Isoriippapajut ovat nähtävissä jo 1910-luvulla otetuissa valokuvissa. Muusta ranta-alueesta poiketen, on kaupan takapiha ollut jo silloin melko puustoinen. Kaupan ja silloisen sillan (ns. Pitäjien sillan) välinen alue on ollut kutakuinkin avoin. Pihaa rajaava aita on kulkenut talon takakulmalta sillan pieleen. Rannassa on ollut 1930-luvulle saakka kaksi osittain veden päällä sijainnutta uimakoppia.

6. Pukkikallio

Pukkikallio sijaitsee varsinaisen tehdasalueen pohjoispuolella, aivan Juankoski - Kaavi maantien (Juankoskentie) varressa, lähellä joen ylittävää siltaa. Juankoskientietä levennettäessä vuonna 1973 leikattiin kalliota sen pohjoisreunasta jonkin verran. Aluetta ympäröivät tiet muilta sivuilta tehdasalueen sisäiset tiet. Vielä 1970-luvulla myös Pukkikallion läpi on kulkenut tie. Pukkikallion länsireunalla on pieni, vuonna 1904 rakennettu, tiilinen kapearaiteisen rautatien veturitalli. Talli on kulttuuri- ja rakennushistoriallisesti arvokas ja ympäristönsä kannalta tärkeä. Konttorirakennuksen kohdalla on mäen päällä lipputanko, joka on yhä ajoittain käytössä. Mäen pohjoisreunalla, kaupparakennuksen vieressä, on pienehkö pysäköintipaikka.

Pukkikallion sijainti ruukkialueella on ollut aiemmin varsin keskeinen. Sen eteläpuolelle jäivät ruukin tuotantorakennukset, itäpuolelle tehtaan konttori ja kauppa, länsipuolelle laajat varastoalueet sekä pohjoispuolelle työväen asuinrakennukset. Paikan keskeisyyttä on lisännyt sen sijainti aivan maantien varrella ja täydellinen avoimuus: vielä vuonna 1956 mäen päällä ei puita kasvanut lainkaan ja alarinteilläkin vain muutama puu. Juantehtaan soittokunnalla oli aiemmin tapana esiintyä Pukkikalliolla. Mäen päällä on ollut kallioon kiinnitettyjä penkkejä, joiden perustuksia on vieläkin näkyvissä.

Nykyään Pukkikalliota hallitsee runsas puusto: mäntyjä, makedonianmäntyjä, koivuja ja kuusia. Alueen ilme onkin nykyään varsin sulkeutunut, Juankoskientieltä katsottuna paikoitellen jopa synkkä. Synkkyyttä luovat varsinkin mäen pohjoisrinteellä, pysäköintipaikan yläpuolelle ja länsirinteellä, veturitallin takana kasvavat leveäoksaiset makedonianmännyt. Makedonianmäntyä lienee istutettu alueelle ainakin kahteen otteeseen: ensimmäisen kerran 1950-luvun lopulla ja uudelleen 1960-1970-lukujen taitteessa. Kallion päällä kasvaa enimmäkseen tavallista kotimaista mäntyä ja rauduskoivua ja alueen eteläreunassa ryhmä iäkkäämpiä mäntyjä. Aluskasvillisuutena on koivun, männyn ja kuusen taimia, joiden joukossa on muutamia, alle metrin korkuisia makedonianmäntyjäkin, jotka lienevät itsestään kylväytyneitä. Alueen länsireunalle on levinnyt runsaasti vadelmaa. Myös lipputangon ympäristöön on luonto kylvänyt paljon nuorta puustoa, joka on muuttanut paikan ilmettä sulkeutuneemmaksi ja on ristiriidassa lipputangon ympäristöltä yleensä odotetun avoimuuden kanssa. Kasvillisuuden pohjakerros on kuivemmilla ja avoimemmilla osilla yhä tyyppillistä niittykasvillisuutta. Kallion päällä on myös laikuttaisia kallioketoja.

1970-luvulle saakka Pukkikalliota on hoidettu niittämällä alue vuosittain. Tällöin alueella kasvoi runsaasti erilaisia kukkivia niittykasveja ja mm. ahomansikkaa. Vielä vuonna 1975 otetuissa valokuvissa on nähtävissä monilajista kukka- ja heinäkasvillisuutta. Myöhemmin niittäminen vaihtui useamman kerran kesässä tapahtuvaksi nurmikon leikkaukseksi. Tämä aiheutti kasvilajiston köyhtymistä ja kasvillisuuden kulottumista kesän kuivina aikoina. Nykyään aluskasvillisuutta ei enää niitetä tai leikata. Sen seurauksena alueelle on taimettunut runsaasti nuorta puustoa ja länsireunalle on syntynyt laaja vadelmakasvusto.

7. Työväen asuntoja - Postipyntinki ja Kahvilapyntinki

Juankoskentien pohjoispuolella sijaitsevat Postipyntinki ja Kahvilapyntinki on rakennettu

1860-luvulla työväen asuintaloiksi. Molemmat ovat rakennushistoriallisesti arvokkaita ja ympäristönsä kannalta tärkeitä. Myös ne on merkitty rakennuskaavaan säilytettäväksi. Nykyiset nimensä ne ovat saaneet myöhempien toimintojen mukaan. Postipytingissä toimii nykyään retkeilymaja. Kahvilapytingissä toimi sodan aikana lottakahvila, ja nykyisin sieltä ovat löytäneet toimitilansa helluntaiseurakunta ja käsityökeskus. Rakennusten koillispuolella sijaitsee 1983 valmistunut hotelli-ravintola, jonka arkkitehtuurissa on pyritty jäljittelemään vanhoja ruukkirakennuksia.

Posti- ja Kahvilapytingin sekä kosken rannan väliin jää muutamia kymmeniä metrejä leveä viheralue. Alueen kasvillisuuden muodostavat leikatulla nurmikolla kasvavat yksittäiset puut ja pienet puuryhmät. Aivan ajoväylän varressa on vanha, suuri koivu. Varttuneiden yksittäispuiden ja puuryhmien välisillä alueilla kasvaa paljon nuoria puita ja puiden taimia. Rakennusten väliin jäävälle alueelle on Juankoskentien leventämisen jälkeen istutettu muutaman koivun ryhmiä. Kahvilapytingin takana kasvaa vanha pihlaja, julkisivun vieressä rivi kurturuusua ja ovenpielessä terttuselja. Postipytingin nurkalla kasvaa vanha raita, seinänvieressä pajuangervoja ja alle parimetrisiksi leikattuja, yksittäisiä siperianhernepensaita (*Caragana arborescens*) sekä muualla rakennuksen ympärillä vadelmaa ja terttuseljaa. Rakennuksen itäpuolella on hotelli-ravintolan pysäköintipaikka, jonka vastakkaisella reunalla kasvaa pari hyväkuntoista, leveäoksaista mäntyä. Myös ravintolan ja sillan välisellä alueella kasvaa komeita yksittäisiä mäntyjä. Ravintolarakennuksen ympärillä on joitain vanhoja pihasyreenipensaita.

Kahvilapytingistä vuonna 1975 otetuissa valokuvissa näkyy vain yksi pensas pääoven pielessä. 1980-luvulla seinänvierustalla on kasvanut mm. pajua (*Salix sp.*), terttuseljaa, herukkaa, ruusua ja joitain pieniä pensaita. Postipytingistä 1970-luvulla otetuissa valokuvissa näkyy rakennuksen ympärillä edellä mainittu raita, omenapuu, mäntyjä, herukkapensaita, ruusuja ja vadelmaa. Molempien rakennusten ympärillä kasvoi tuolloin pitkä heinikko. Vuoteen 1973 saakka Juankoskentie kulki vain parin metrin päästä Postipytingin eteläpäädyistä.

Kahvilapytingin länsipuolella, työväenasuntojen ja tehtaan entisen varastoalueen (mm. halkovarasto) paikalla sijaitsee nykyään Tamfelt Oy:n Juankosken viiratehdas. Tehdas on otettu käyttöön vuonna 1968. Sen maisemoinnissa ruukkimiljöön suuntaan on käytetty ajalle tyypillisiä havupuuryhmiä: sembrämäntyä, serbiankuusta ja hopeakuusta.

8. Ruukin hautausmaa

Ruukin hautausmaa sijaitsee tuotantolaitosten yläpuolella kohoavalla harjulla, nykyisen kaupungin virastotalon vieressä. Hautausmaa lienee otettu käyttöön 1700-luvulla ja sen käyttö loppui 1860-luvulla. Uusi hautausmaa (nykyiseltä nimeltään Vanha hautausmaa) sijoitettiin vuonna 1863 valmistuneen kirkon läheisyyteen n. ½ kilometriä tehdasalueesta lounaaseen.

Vanhan hautausmaan pääpuusto on iäkästä männikköä. Joukossa on nuorempiakin mäntyjä. Puiden ikä on arviolta 80 - 200 vuotta. Joukossa on siellä täällä koi vuja, joista suurin osa on heikkokuntoisia, osa jo kuolleita tai kuolevia. Eteläkulmassa kasvaa kaksi tuomea, joista on muodostunut tiheää pöheikköä, runsaasti pihlajan vesoja ja metsäruusua.

(*Rosa majalis*). Aluskasvillisuuden valtalajeja ovat mustikka, puolukka (*Vaccinium vitis-idaea*) ja (metsä)kastikka (*Calamagrostis arundinacea*). Paikoitellen on runsaasti lillukkaa (*Rubus saxatilis*), kultapiiskua ja hiirenvirmaa (*Vicia cracca*). Vuoden 1990 elokuussa otetuissa valokuvissa aluskasvillisuus on matalaa, lajeista on tunnistettavissa pukinjuuri (*Pimpinella saxifraga*), ahomansikka ja lillukka. Pihlajanvesoja ei näy. Aluetta hoidetaan raivaamalla pohjakasvillisuutta säännöllisesti.

Vanhan hautausmaan maapohja on täynnä matalia kuoppia tai painanteita. Siitä, mitä nämä painanteet ovat, ei olla varmoja. Kokonsa ja muotonsa puolesta ne saattaisivat olla hautojen paikkoja. Hautausmaalla on jäljellä vielä kaksi rautaista muistomerkkiä, jotka lienevät ruukin omaa tuotantoa. Hautausmaan nurkat on merkitty neljällä betonista valetulla, katkaistun särmäkartion muotoisella pilarilla, jotka on pinnoitettu mukulakivillä. Länsikulmassa on Talvi- ja Jatkosotiin lähteneiden muistomerkki. Hautausmaan lounaisreunasta on muodostunut kunnanviraston henkilöstön epävirallinen pysäköintipaikka. Autoja pysäköidään puiden väleihin, osittain jopa hautausmaan puolelle. Näiltä kohdilta metsänpohjan aluskasvillisuus on kuollut ja maanpinta on kulunut paljaaksi. Eteläkulmassa, osittain hautausmaan, osittain viereisen tontin puolella on suuria kasvijätkeasoja ja syksyllä -97 pressun alla myös lantakasa.

9. Taivaanpankko

Ruukin hautausmaan itäpuolella sijaitsee 1872 valmistunut työväen asuinrakennus, Taivaanpankko. Rakennus on arvotettu ympäristönsä kannalta tärkeäksi. Se on nykyään yksityisomistuksessa ja asuinkäytössä. Asuinrakennusta vastapäätä, pihan hautausmaan puoleisella sivulla, sijaitsee piharakennus. Molemmat rakennukset on rakennuskaavassa määrätty säilytettäväksi. Rakennusten väliin jäävä piha-alue on jäsentelyltään ja osittain myös kasvilajistoltaan säilynyt perinteisenä. Keskipiha on täynnä istutuksia: nuoria ja vanhoja omenapuita, luumua (*Prunus domestica*), puna- ja mustaherukkaa (*Ribes nigrum*), karviaista, pihasyreeniä, kurturuusua, virpiangervoa (*Spiraea chamaedryfolia*), norjanangervoa, koristearonia (*Aronia x prunifolia*) ja palsamipoppelia (*Populus balsamifera* 'Elongata'). Lajeista norjanangervo on suhteellisen nuori risteymä ja koristearonian sekä kurturuusun käyttö on yleistynyt meillä vasta 1900-luvun jälkipuoliskolla, mutta muut lajit olivat yleisiä pihakasveja jo vuosisadan vaihteessa. Seinän vieressä kasvaa rivi kurturuusua. Pihamaata ympärillä kasvaa vanhoja mäntyjä ja koivuja. Vuosisadan alussa myös Taivaanpankon piha oli rajattu aidalla, joka ei tosin ollut niin koristeellinen, kuin kartanoa ympäröivä aita. 1920-luvulla otetussa valokuvassa näkyy talon eteläpäätyyn istutettuja koristepensaita. Vuonna 1939 kasvaa seinänvieressä pihasyreeniä ja jotain muutakin koristepensasta.

10. Ruutanalampi

Taivaanpankon eteläpuolella, nykyisen kaupungintalon takana, sijaitsee jyrkkärinteinen, halkaisijaltaan 60 - 100 m leveä suppa. Supan pohjalla sijaitsevan Ruutanalammen pinta on noin 7 metriä sen reunoja alempana. Ruutanalammen ympärillä kasvaa hyväkuntoista männikköä. Aluspuustona on jonkin verran koivua. Suppaan on lammen ympärille istutettu lännenheisiangervoa (*Physocarpus opulifolius*). Pohjakasvillisuus on samantyyppistä kangasmetsäkasvillisuutta, kuin ruukin hautausmaallakin. Ruutanalammen alue on

nykyisin julkista viheraluetta. Lammen rantaan on rakennettu pieni lava tai laituripainekyllästetystä puusta. Alfthanin aikana rakennettu tennishalli on sijainnut Ruutanalammen eteläpuolella. Ruutanalammissa on aikaisemmin elänyt ruutanoita ja sitä on käytetty myös kartanon ankkalammikkona.

11. Hotelli

Juantehtaan vierastalo ja hotelli sijaitsi tehdasalueelta noin ½ kilometriä lounaaseen, nykyisen osuuskaupan kohdalla. Rakennus valmistui 1800-luvun lopulla ja on jo purettu. M. Lehto-oran 1920-luvulla ottamissa valokuvissa näkyy pihalla runsaasti koristekasveja: mm. terttuseljää, pihasyreeniä ja erilaisia perennoja. Kuistia verhoaa valkokukkainen karhunköynnös (*Calystegia sepium*), joka kansan suussa tunnetaan paremmin elämänlangan nimellä. Rakennuksen ympärillä kasvoi mäntyjä ja piha oli ympäröity lauta-aidalla. Hotellin kohdalla kasvaa Mäntytien varrella vielä nykyään kaksi vanhaa puisto-lehmusta. Victor Barsokevitschin v. 1917 hotellin ruokasalista ottamassa valokuvassa näkyy huonekasveina käytetyn ainakin huonearaliaa (*Fatsia japonica*) ja tuonenkieloa (*Aspidistra elatior*) sekä muita pienempiä ruukkukasveja. Kentiapalmu (*Howeia forsteriana*) oli sijoitettu ruukussaan koivupölkyn päälle ja hyasinttiruukun ympärille oli kääritty koivuntuolta. Korkean kaapin päällä oli majakoissa männynoksia, joita käytettiin huoneilman raikastamiseen.

12. Kirkko

Ruukkimiljööseen kuuluu myös kirkko, joka sijaitsee n. ½ kilometriä tehdasalueesta lounaaseen. Yhdistetty koulu-kirkkorakennus otettiin käyttöön 1863. Kirkko on ollut Juankosken seurakunnan käytössä vuoteen 1990 saakka, jolloin uusi kirkko valmistui. Kirkkoa koskee valtioneuvoston purkukielto.

Kirkkoon johtaa maantieltä kapea, n. 130 m pitkä koivukuja, jota pitkin kirkkoon on aiemmin saavuttu. Koivukuja on yhä jäljellä ja jalankulkijoiden käytettävissä. Kirkosta pois päin kuljettaessa se näyttää vain johtavan suoraan osuuskaupan varastosiipeen. Kujanne ei ole enää täydellinen: osa koivuista on poistettu ja suurin osa jäljellä olevista on huonokuntoisia ja tuskin enää kovin pitkäikäisiä. Kujanteen uudistamisesta on harkittu. Kirkon ympäristössä kasvaa myös useita iäkkäitä, maisemassa merkittäviä puuyksilöitä - kuusi, mänty, koivuja ja pihlajia - joiden latvukset ovat avoimella kasvupaikalla pystyneet levittäytymään huomattavan laajoiksi. Näistäkin puista on osassa jo huomattavan paljon lahoa.

Kirkon lähellä sijaitseva Vanha hautausmaa otettiin käyttöön samoihin aikoihin, kuin kirkkokin. Vanhan hautausmaan ja sitä ympäröivän alueen puusto on pääosin samanlaista iäkästä männikköä kuin Ruutanalamella ja vanhalla ruukin hautausmaalla. Juuri kaadetun koivun ikä on kannon vuosirenkaista laskien ollut n. 100 vuotta. Hautausmaalla on yhä pystyssä monia ruukilla valmistettuja, valurautaisia hautaristejä.

III. RUUKINPUISTON ARVO JA MERKITYS

Ruukinkartanon puistotyylit

Juankosken ruukinkartanoon liittyvän puiston iästä ei ole tarkkaa tietoa. Koska nykyinen pääarakennus on rakennettu 1826, on puiston perustamisen arvioitu tapahtuneen joitain vuosia tämän jälkeen. Isojakoa ja verotuksen määräämistä varten vuonna 1778 laaditun kartan mukaan aikaisempi pääarakennus on ollut joitain satoja metrejä nykyistä pohjoisempaan, jossain nykyisen Tamfeltin viiratehtaan ja veturitallin välisellä alueella. Tällä alueella on samaisen kartan mukaan sijainnut myös ryytimaa (Kryddgård). Vuonna 1851, kun hovineuvoksetar Ponomareva osti ruukin, uskotaan päärakennuksen eteläpuolella sijaitsevan muotopuutarhan jo olleen jossain muodossa olemassa. Näin ollen voidaan puiston perustamisen arvioida tapahtuneen joskus 1830-1850-lukujen aikana.

Maahamme oli 1700-luvulla levinnyt säännöllisiin istutusneliöihin perustuva puutarhatyyli. Kartanopuistoihin mallia haettiin mm. vuonna 1757 uusitusta Turun akatemian kasvitieteellisestä puutarhasta. Saman vuosisadan lopulla tuli muotiin sommitella puutarha symmetrisesti päärakennuksen keskiakselin suhteen. Vaikka tällaisia muotopuutarhoja on meillä usein kutsuttu "barokkipuutarhoiksi", lienevät niiden esikuvat kuitenkin myöhäisemmässä eurooppalaisessa klassismissa. Klassististen päärakennusten myötä nämä muotopuutarhat levisivät kartanoihin ja ruukkeihin ympäri Suomen. Myös Juankosken ruukinkartanon muotopuutarhaosassa ovat nämä kaksi puutarhataiteen tyyliä selvästi nähtävissä. Vuonna 1864 laaditussa kartassa on vastaavanlainen, myös säännöllisistä istutusruuduista koostuva, mutta kooltaan pienempi muotopuutarha sijainnut kutakuinkin nykyisen tenniskentän eteläpuolella.

Aivan 1700-luvun lopulla saapui maahamme uusi tyyliisuunta, ns. "englantilaistyylinen maisemapuutarha". Jäykän symmetrian vastapainoksi maisematyylin puutarhassa pyrittiin näennäisen vapaamuotoisesti kaarteleviin käytäväverkostoihin ja niiltä avautuvien, tarkkaan harkittujen näkymien luomiseen. Tyyliin kuului myös erilaisten kulissirakennelmien ja keinotekoisien elementtien, kuten luolien, raunioiden, hautamuistomerkkien, linnojen yms. sijoittaminen puutarhaan. Myös erilaiset paviljongit ja näköalaterassit sopivissa paikoissa kuuluivat asiaan. Suomessa säilyi kuitenkin istutettuihin neliöihin perustuva, päärakennukseen välittömästi liittyvä säännöllinen muotopuutarha myös maisematyylin puutarhoissa keskeisenä osana kokonaisuutta. Hyvä esimerkki maisemapuutarhasta on 1700-luvun lopulla uudistettu Monrepos'n puisto Viipurissa. Juankosken ruukinkartanon puiston voidaan 1900-luvun alussa katsoa edustaneen pääosin tätä tyyliisuuntaa. Varsinaisia kulissirakennelmia siellä ei tiedetä olleen, mutta 8-kulmainen paviljonki ja joen rannalla sijainnut näköalatasanne säilyivät pitkälle 1900-luvun puolelle saakka.

Englannista alkunsa saanut innostus uusien, eksoottisten kasvilajien viljelyyn ja käyttöön puutarhassa saapui 1800-luvulla myös Suomeen. Yksivuotisten kasvien taimikasvatusta ja arkojen kasvien talvettamista varten kartanopuistoihin perustettiin kasvihuoneita. Näin tehtiin myös Juankoskella. Suomessa, joka kuului siihen aikaan Venäjän imperiumiin, eksotiikkaa haettiin luonnollisesti myös idästä, Siperiasta ja Kaukoidästä. Suomen koristekasvistoon kuuluukin yhä vielä lajeja, jotka ovat harvinaisia tai kokonaan

tuntemattomia Länsi- ja Keski-Euroopassa. Tämä on tehnyt maastamme mielenkiintoisen kohteen sikäläisille kasvitieteilijöille, varsinkin siihen aikaan, kun matkustaminen Neuvostoliittoon ei vielä ollut helppoa.

1800-luvun lopussa maamme puutarhataiteen kehityksen kärki siirtyi kartanopuistoista kaupunkipuistoihin. Tärkeä vaikuttaja oli Helsingin kaupunginpuutarhuriksi palkattu Svante Olsson. Olssonin suunnittelemissa puistoissa käytettiin usein monimutkaisia ja pikkutarkkoja kuvioistutuksia puutarhojen keskeisissä osissa. Samanlaisia, joskin huomattavasti vaatimattomampia sommitelmia oli myös Juankosken ruukinpuistossa, mikä on nähtävissä sieltä 1910-luvulla otetuissa valokuvissa.

Ruukinkartanon puiston kukoistuskautena pidetään yleisesti vuosia 1904-1915, jolloin ruukki oli vapaaherra Anton von Alfthanin omistuksessa. Tämä pitänee joiltain osin paikkansa, mutta on muistettava, että kukoistavan puutarhan luominen kestää aina vuosia. Von Alfthanin ansioiden puolesta puhuvat Victor Barsokevitschin 1910-luvulla ottamat valokuvat, joissa ovat selvästi nähtävissä muotopuutarhan runsaat koristeistutukset, joiden joukossa on myös kasveja, jotka on sijoitettu puistoon vain kesäksi ja talvetettu sisätiloissa, puiston yleinen hyvä hoitotaso ja tenniskenttien alapuolelle sijoittuva uusi maisematyylinen puistonosa. Valokuvissa näkyy kuitenkin runsaasti myös vanhempaa puustoa.

Vuoden 1864 kartassa - siis jo kauan ennen von Alfthanin aikaa - on nähtävissä 8-kulmainen paviljonki, toinen muotopuutarha paikassa, johon maisemapuutarhaa on myöhemmin laajennettu sekä maisemapuutarha-alue, joka sijoittuu osittain samaan kohtaan saunan ja tenniskentän alapuolelle, kuin von Alfthanin aikana, mutta jatkuu joen vartta pitemmälle etelään. Myös maisemapuutarhan ja Pyykkiniemen metsäpuiston välinen raja on jo tässä kartassa samassa kohdassa, kuin von Alfthanin aikana. Lisäksi on otettava huomioon, että Pietari oli yksi 1800-luvun puutarhakulttuurin keskuksia Euroopassa ja hovineuvoksetar Ponomareva, joka kuului Pietarin seurapiireihin, oli todennäköisesti ajan tavan mukaan perehtynyt myös puutarhataiteeseen ja puutarhanhoitoon.

1900-luvun alun maisemapuutarhoissa oltiin jo etäännytty varsin kauaksi tyylin alkuperäisistä ajatuksista. Maisematyyli joutuikin 1910-luvulta alkaen siirtymään takalalle uuden, arkkitehtonisen puutarhatyylin tieltä. Juankosken ruukinpuistossa ei tämän tyyლისuunnan tunnusmerkkejä ole enää juurikaan nähtävissä. Todennäköisesti von Alfthanin omistajakauden jälkeen puistossa ei tehty enää suuria uudistuksia, vaan keskityttiin puiston ylläpitoon ja hyötykasvien kasvatukseen. Runslajiset, vuosittain istutettavat kukkaryhmät korvattiin vähemmän työtä vaativilla yksilajisilla perenna- tai pensasistutuksilla (jotka myös sopivat paremmin aikakauden arkkitehtoniseen tyyliin). Hyötykasvien viljely levisi myös osiin muotopuutarhaa ja maisemapuustoa samalla, kun hoidetun koriste puiston ala supistui.

Puiston hoidossa tapahtui hetkellinen käänne parempaan 1960-luvulla puutarhuri Auvo Mustosen vastatessa puiston hoidosta. Parin viimeisen vuosikymmenen aikana ovat puiston hoitoon käytetyt resurssit yhä supistuneet. Kunnossa pidettävien hiekkakäytävien määrää on vähennetty ja joitain käytäviä on muotopuutarhasta myös nurmetettu. Huonokuntoisia kasveja ja kasviryhmiä on korvattu toisilla, joiden on uskottu olevan

kestävämpiä ja helppohoitoisempia tai ne on poistettu kokonaan. Tässäkään ei aina ole onnistuttu, mikä on nähtävissä mm. muotopuutarhan keskiympyrän koristeomenapuun ja terassin reunan jaloangervojen kohdalla. Istutuksia uusittaessa ei aina ole otettu huomioon uusien kasvilajien ja -lajikkeiden sekä vanhan miljöön yhteensopivuutta.

Juankosken ruukinpuiston kulttuurihistoriallista arvoa lisäävät siinä yhä nähtävissä olevat 1800-luvun ja 1900-luvun puutarhakulttuurin eri tyylien tunnuspiirteet. Myös puiston nykypäivään säilyneiden osien vain vähäinen muuttuminen 1910-luvun jälkeen, joidenkin vuosisadan alun kasvilajien ja -yksilöiden säilyminen sekä puistosta nykypäiviin saakka säilynyt kohtuullisen runsas dokumenttiaineisto lisäävät sen arvoa. Arvokasta on myös se, että puistoa voidaan loppujen lopuksi pitää varsin tyyppillisenä 1900-luvun alun teollisuusyhdyskuntaan kuuluvana kartanopuistona. Erikoiseksi puiston tekee sen sijainti syrjäisessä Koillis-Savossa.

Puiston kulttuurihistoriallista arvoa heikentäviä tekijöitä taas ovat sen nykyinen heikko kunto, 1920-luvulta saakka alkanut hoitotason vähittäinen lasku, hoidon loppuminen kokonaan joistakin puiston osista, joidenkin puiston osien metsittäminen tai luonnollinen umpeenkasvu sekä joidenkin 1900-luvun alun kasvilajien tai puiston sommitelmaan olennaisesti kuuluneiden kasviryhmien ja -yksilöiden häviäminen.

Kaiken kaikkiaan voidaan Juankosken ruukinkartanon puiston kuitenkin katsoa olevan Pohjois-Savon olosuhteissa ainutlaatuinen, yli 150 vuoden aikana syntynyt kokonaisuus, josta on yhä löydettävissä merkkejä 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun teollisuusyhdyskunnan ja varsinkin sen omistavan luokan elämästä. Tämän lisäksi on puistolla ja puutarhalla aikaisemmin ollut myös suuri merkitys puutarhakulttuurin levittämisessä tehtaan työväen ja ympäröivän maaseudun asukkaiden keskuuteen.

Rakennussuojelu

Ympäristöministeriö ja Museovirasto ovat nimenneet Juantehtaan vanhan ruukkialueen yhdeksi maamme valtakunnallisesti merkittävistä kulttuurihistoriallisista ympäristöistä (Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16, Rakennettu kulttuuriympäristö - Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt, Helsinki 1993). Museovirasto on inventoinut alueen rakennukset 1973. Inventoinnin jälkeen on annettu arvio rakennusten rakennushistoriallista ja maisemallista merkitystä ja ohjeet rakennusten suojelemiseksi. Tutkimusalueelle on vahvistettu rakennuskaava 17.11.1983. Rakennuksista on rakennuskaavan sr-merkinnällä suojeltu 15 kappaletta: isännöitsijän pytinki, vesitorni, Alakyökki ja Taivaanpankko piharakennuksineen, masuuni, konepaja, putlaus- ja valssilaitos, valimo, vanha konttori ja sen vieressä sijaitseva valutavarain varasto, Kissanlinna, Postipyntinki ja Kahvikapyntinki. Näiden lisäksi veturitalli on merkitty säilytettäväksi osayleiskaavassa ja kirkkoa koskee valtioneuvoston purkukielto. Tutkimusalueen rakennuksista vailla minkäänlaista suojelupäätöstä ovat vain kaupparakennus, uusi hotelli- ja ravintolarakennus, muotopuutarhan länsipuolella sijaitseva aittarakennus ja uusi sauna sekä entisten kasvihuoneiden huoltorakennus. Vaikka Alakyökki ja Taivaanpankko ovat yksityisomistuksessa, eivät ne poikkea rakennusten ja piha-alueiden ulkoisen ilmeen suhteen merkittävästi muusta ruukkialueesta.

Kaavoitustilanne

Tutkimusalueella on voimassa rakennuskaava vuodelta 1983. Siinä Ruukinkartano ympäristöineen on kaavoitettu liike- ja toimistorakennusten alueeksi, jossa ympäristö on säilytettävä nykyisellään. Alueeseen kuuluu ruukinkartanon ympäristö, vesitornin ympäristö, kuusikuja, muotopuutarha ja entisten kasvihuoneiden paikka. Juankosken ja Juankoskentien välinen alue - vanhojen ruukkirakennusten ympäristö, Pukkikallio sekä kaupan ja konttorin piha-alueet - on merkitty teollisuusalueeksi, jossa ympäristö on myös säilytettävä nykyisellään. Viheralueen statuksen ovat saaneet Pyykkiniemi, ruukinkartanon ja joen väliin jäävä puistoalue (entinen maisemapuutarha), vesitornin pohjoispuolelle jäävä männikkö, Ruutanalammen ympäristö sekä ruukin vanha hautausmaa. Koko tutkimusalueelle on merkitty vain yksi lisärakennuspaikka. Se sijaitsee muotopuutarhan alapuolella, entisten kasvihuoneiden ja Puutarhatien välisellä alueella. Rakentaminen tähän kohtaan ei kuitenkaan ole enää todennäköistä. Ennen rakennuskaavan laatimista on joissain suunnitelmissa ollut esillä tenniskentän alapuoleisen puiston osan ja entisen hyötytarhan alueen kaavoittaminen asuinrakennuksille. Tätä ennakoitten näille alueille istutettiin 1970-luvun alussa koivun ja männyn taimia. Asuinrakentaminen ei ole toteutunut, mutta istutettu puusto on kasvaessaan muuttanut voimakkaasti alueen maisemakuvaa ja peittänyt näkymiä entisen puistoalueen sisällä. Kosken itärannalla sijaitsevan nykyisen tehdasalueen kaava on vuodelta 1996.

Juankosken keskustaa varten 1950-luvun puolivälissä laadittu rakennussuunnitelma (rakennuskaava) on ruukkialueella hyvin pitkälle samansisältöinen, kuin vuoden 1983 kaavakin. Merkittävien ero oli Alakyökin länsipuolelle suunniteltu nelion muotoinen "Tehtaantori", jota ympäröivät joka puolelta kolmikerroksiset asuin- ja liikerakennukset. Torin keskelle jäi pieni puistikko. Ruukkimiljöön säilymisen kannalta on ollut hyvä, ettei tämä ole toteutunut, sillä Tehtaantori olisi merkinnyt Alakyökin häviämistä. Toinen eroavaisuus oli Pyykkiniemen merkitseminen luonnonsuojelualueeksi. Pyykkiniemen puuston ja maisemakuvan rauhoittaminen maanomistajan päätöksellä voisi olla hyvinkin käyttökelpoinen toimenpide, kunhan samalla varmistetaan, että rauhoitusmääräykset sallisivat alueen jatkuvan virkistyskäytön, siihen liittyvien kalusteiden sijoittamisen alueelle, polkuverkoston kunnostamisen ja kasvillisuuden jatkuvan hoidon.

Ruukkialueella ei tällä hetkellä ole käynnissä rakennushankkeita. Myöhemmin tapahtuvan mahdollisen lisärakentamisen paikoista ovat esillä olleet entisen johtokunnan huvilan paikka vesitornin pohjoispuolella, masuunin ja konepajan länsipuoleisen varastokentän reunat sekä Pukkikallion eteläreuna. Kaikki nämä paikat sopivat lisärakentamiseen, kunhan rakennusten paikan, koon ja ulkoasun yhteensovittaminen alueen vanhaan rakennuskantaan varmistetaan. Välttömästi puiston eteläpuolella sijaitsevalle entisen puimalan paikalle ollaan rakentamassa rivitalotyypisiä asuinrakennuksia. Rakennusten paikkoja ja pihajärjestelyjä suunniteltaessa olisi varmistettava ettei puiston eteläreunassa kasvavien isoriippapajujen ja komeiden kuusien sekä lähempänä jokirantaa kasvavien maisemallisesti merkittävien petäjien säilyminen ole millään lailla uhattuna.

Juankosken ruukkimiljöön kulttuurihistoriallinen merkitys

Vuonna 1746 perustettu Juankosken ruukki oli Suomen ensimmäinen yksinomaan järvimalmia käyttävä ruukki. Sitä pidetään myös maamme parhaiten säilyneenä

yhtenäisenä järjvalmiruukkikokonaisuutena. Ruukkialueella on säilynyt edustava valikoima järjvalmiruukin tuotanto- ja varastorakennuksia sekä ruukinkartanoon kuuluvia asuinrakennuksia. Rakennuksista suurin osa on määritelty rakennus- tai kulttuurihistoriallisesti merkittäviksi. Rakennuksista suurin osa on myös yhä käytössä, vaikkakin vain osa enää alkuperäisessä tarkoituksessaan. Alueen tiestö ja puistoalueiden polkuverkosto ovat suurelta osin yhä vuosisadan alun tilanteen mukaiset. Koillis-Savon alueella ja koko Pohjois-Savossa Juankosken ruukkialue on - Varkauden ja Sorsakosken teollisuusmiljöiden ohella - ainutlaatuinen kokonaisuus, jossa yhä ovat selvästi nähtävissä 1800-luvun ja 1900-luvun alun teollisuustuotannon, tehtaat omistavan yläluokan elämäntavan, työväen ja virkailijoiden asumisen sekä kiinteän teollisuusyhdyskunnan tarvitsemien palveluiden ja kulttuuriharrastusten merkit. Näistä kolmesta kuitenkin Juantehtaan historia yltää kahta muuta huomattavasti kauemmaksi.

IV. HOITO- ONGELMIA JA RATKAISUEHDOTUKSIA

Ruukkialueen ja puiston ympäristöhoidon ongelmakohtia

Juankosken ruukkipuiston ja ruukkialueen hoitoon käytettävissä olevat resurssit - ja ilmeisesti myös alueen maisemallisten arvojen merkitys - ovat nykypäivänä huomattavasti vähäisemmät, kuin aikaisemmin. Tämä näkyy esimerkiksi alueen aikaisemmin avoimen maisemakuvan sulkeutumisena (Pukkikallio, tehdasrakennusten ympäristö, ruukkipuiston eteläosa), maisemallisesti arvokkaiden ruukkirakennusten piiloutumisena nousevan puuston taakse (isännöitsijän pytinki, masuuni, konepaja), nuorten puiden kasvuna rakennusten seinänvierillä (valutavarain varasto, entinen kauppa, ruukin tehdasrakennukset), piha- ja puistoalueiden hoitotason laskuna (muotopuutarha ja muut isännöitsijän pytinkiä ympäröivät puistoalueet, Pyykkiniemi, Pukkikallio, ruukin tehdasrakennusten, konttorin, entisen kaupan, Kahvilapyttingin ja Postipytingin ympäristöt), hoidon loppumisena aikaisemmin hoidetuilta alueilta (ruukkipuiston eteläosa, konttorin, valutavarain varaston ja entisen kaupan takapihat), entisten puistoalueiden metsittymisenä (ruukkipuiston eteläosa, Pukkikallio, Kissanlinnan ympäristö), puistokäytävien ja puistokalusteiden häviämisenä (muotopuutarha, maisemapuutarha, hyötypuutarha, Pyykkiniemi), puistossa sijainneiden rakennelmien häviämisenä (kasvihuoneet, näköalatasanne, huvipaviljonki, huvilaituri), puiston kasvilajiston köyhtymisenä (muotopuutarha ja muut isännöitsijän pytinkiä ympäröivät puistoalueet) sekä huonokuntoisena ja liian tiheänä kasvillisuutena (Pyykkiniemi, isännöitsijän pytingin ympäristö, varastokenttä masuunin ja konepajan länsipuolella, Pukkikallio, entisen kaupan piha, kirkon koivukujanne).

A. Muotopuutarhan kasvillisuus ja käytäväverkosto

Muotopuutarhassa on suurin osa käytäväverkostosta yhä olemassa. Jotkut käytävistä ovat tosin voimakkaasti nurmettuneet ja joitain on myös tarkoituksellisesti nurmetetty. Käytäviä nurmettaessa on niiden maanpinta kuitenkin jätetty selvästi entisiä nurmialueita alemmaksi, joten käytävien paikat ovat yhä selvästi havaittavissa. Päärakennukselta muotopuutarhaan laskeutuvat, slagitiilistä tehdyt rappuset kaipaivat kunnostusta.

Muotopuutarhassa on vielä jäljellä runsaasti von Alfthanin aikaista kasvillisuutta. Erityisesti suuremmat puut ovat suurelta osin samoja, kuin vuosisadan vaihteessa. Tästä syystä jotkut puut, erityisesti vanhat koivut, alkavat olla jo vanhoja ja voivat jopa muodostua turvallisuusriskiksi. Vaikka muotopuutarhan itäreunalla kasvavat vanhat kuuset ovat vielä ainakin päällisin puolin tarkasteltuna hyväkuntoisia, alkavat nekin olla niin vanhoja, että niiden kuntoa kannattaa seurata vuosittain. Myös päärakennukselle lännestä saapuvan kuusikujan puiden kuntoa on tarkkailtava.

Vaikka viime aikoina ei huonokuntoisia ja kuolleita kasveja puistosta poistettaessa ole enää useinkaan katsottu tarpeelliseksi istuttaa niiden tilalle uusia, on kuitenkin tärkeimmissä kohdissa, kuten muotopuutarhan keskiympyrässä ja isännöitsijän pytingin edustalla, pyritty poistettavat kasvit korvaamaan uusilla istutuksilla. Joidenkin uusien kasvien talvenkestävyys (punalehtinen koristeomenapuu), menestyminen kasvupaikallaan (jaloangervot) tai ylipäättään sopiminen vanhaan miljööseen (punalehtinen koristeomenapuu, keijunangervot) ei kuitenkaan ole erityisen hyvä.

B. Maisemapuutarhan kasvillisuus ja käytäväverkosto

Ruukinpuiston eri osista on tenniskentän ja rannan välisellä alueella sijainnut maisemapuisto ehkä kokenut suurimmat muutokset tämän vuosisadan aikana. Sen itäreunan luonnollinen umpeenkasvu ja alueelle tehdyt metsitysistutukset ovat tyystin hävittäneet alueen vanhan ilmeen. Viimeisen iskun maisemapuutarhalle antoivat vuosien 1971-72 koivu- ja mäntyistutukset.

Maisemapuutarhan alaosan käytäväverkostosta on käytössä enää kaksi polkua: rannan suuntaisesti, jyrkän rantapenkan yläreunassa kulkeva polku sekä maisemapuutarhaa hyötymuotopuutarhasta von Alfthanin aikana rajannut polku alueen länsireunassa. Myös tenniskentän yläpuolelta saunalle vievä käytävä ja saunan yläpuolelta Pyykkiniemeen kulkeva käytävä ovat vielä löydettävissä. Maisemapuiston eteläosassa sijainnut näköalaterassi on hävinnyt, mutta sen paikka on vielä maastossa havaittavissa, koska muutamia porraskiviä on yhä jäljellä. Polun varrella tällä kohtaa kasvavat, jo lähes ikäloput koivut lienevät samoja, jotka näkyvät vuosisadan alkupuolen valokuvissa. Näköalaterassista länteen, vuosisadan alun hyötymuotopuutarhan alueella on sijainnut 8-kulmainen, katettu huvipaviljonki, josta ei ole enää mitään jäljellä.

Alueen itäosassa kasvaa yhä edelleen siellä täällä nuoremman puuston seassa vanhoja, todennäköisesti von Alfthanin aikana tai jo sitä ennen puistoon istutettuja kasveja. Vanhan saunarakennuksen paikan sekä puistossa vuosisadan alussa sijainneen toisen tenniskentän paikan takaa löytyy kaksi komeaa, leveälatvuksista mäntyä, suuri siperianpihta, suuri sembramänty, suuri lehtikuusi, ryhmä valkokuusia, suuri puistolehmus, metsälehmus ja monirunkoinen isolehtilehmuksen kantovesaryhmä. Yksi suuri pihasyreenipensaikko lienee sama, joka aikanaan kasvoi saunan eteläseinustalla. Tenniskentän yläpuolelta, päärakennuksen ja saunan paikan väliseltä alueelta löytyy myös istutusperäistä kasvillisuutta: siperianpihtaa, metsävaahteraa, tammea, kirsikkaa, orapihlajaa, pihasyreeniä, rusokuusamaa, lumimarjapensasta, karviaista ja lehtoakileijaa. Muita mainitsemisen arvoisia kasveja tällä alueella ovat Pyykkiniemen metsäpuiston ja entisen maisemapuutarhan välisellä alueella kasvavat suuret koivut, monirunkoinen komea raita,

pieni metsikkö nuorempia serbiankuusia sekä rannalla kasvavat suuret männyt ja kuuset.

Rannan suuntaisesti kulkevan polun varrella kasvaa rivi vaahteroita. Vaahterat eivät kuitenkaan ole kovin vanhoja ja lienevätkin joskus vuosisadan jälkipuoliskolla luonnollisesti taimettuneista yksilöistä valittuja ja sopivien välimatkojen päähän toisistaan harvennettuja. Pohjois-eteläsuuntaisen polun varrella kasvaa epäyhtenäinen rivi hopeapajuja, jotka on istutettu 1960-luvulla paleltuneiden, von Alfthanin aikaisten vaahteroiden tilalle. Muita vanhoja koristekasveja polun varressa ovat koiranheisi, neuvoksenruusu ja karjalanruusu.

Ruukinpuiston eteläreunaa rajaavat suuret kuuset ja Puutarhatien varrella kasvavat isoriippapajut. Puiston eteläpuolella aikaisemmin sijainnen puimalan takana kasvaa jokirannassa useita maisemallisesti merkittäviä vanhoja petäjiä. Nyt puimalan tontille ollaan rakentamassa asuinrivitaloja. Rakentamisen yhteydessä olisi varmistettava puiston eteläreunassa kasvavien isoriippapajujen ja komeiden kuusien sekä jokirannassa kasvavien petäjien säilyminen.

Ruukinkartanon välittömässä läheisyydessä - sen itä-, pohjois- ja länsipuolella - sijaitsevat maisemapuiston osat ovat säilyneet huomattavasti paremmin, kuin alas rantaan laskeutuva osa. Isännöitsijän pyytingin pohjois- ja länsipuolella sijaitsevat puistokäytävät ovat pääpiirteissään yhä löydettävissä. Kartanolta pohjoiseen kulkevan tien itäpuolella sijainneet puistokäytävät ovat säilyneet huonommin.

C. Pyykkiniemen umpeenkasvu

Pyykkiniemen kasvillisuuden merkittävin elementti on iäkkäiden mäntyjen muodostama ylispuusto. Muun puuston joukossa on monia vanhoja kilpikaarnapetäjiä ja joku kelokin. Varsinkin niemen etelärannalla kasvaa monia maisemallisesti merkittäviä leveäoksaisia mäntyjä. Mäntyjen lisäksi ylispuustossa on jonkin verran iäkkäitä koivuja, joista suurin osa on jo heikkokuntoisia ja tuskin enää kovin pitkäikäisiä. Osassa koivuista esiintyy myös pakurikäppää. Huonokuntoiset koivut ovat mahdollinen turvallisuusriski puistossa liikkujille. Rannoilla ja varsinkin jyrkällä pohjoisrinteellä kasvaa paikoitellen myös runsaasti kuusia. Karkeajakaisuudestaan huolimatta Pyykkiniemen maaperä on verrattain ravinteikasta, ja mäntyjen alle pyrkii nousemaan lehtipuiden ja kuusten taimia.

Ongelmana Pyykkiniemen kasvillisuuden hoidossa ovat suurten mäntyjen alle nousevat lehtipuiden ja kuusen taimet, jotka varttuessaan muuttavat alueen ilmettä pusikkoisemmaksi ja peittävät poluilta vesistöön ja tehdasalueelle avautuvia näkymiä. Myös niemen nykyinen puusto - varsinkin harjun pohjoisrinteellä, missä kasvaa runsaasti kuusia - on toisin paikoin niin tiheää, että se estää vesistön ja tehdasalueen näkymistä Pyykkiniemeen.

Pyykkiniemen puustoa on harvennettu viimeksi vuonna 1996. Silloin poistettiin etupäässä kuusia ja jonkun verran vanhoja koivuja, joiden ajateltiin saattavan olla vaaraksi puistossa kulkijoille. Poistettavat puut valittiin yksilöllisesti. Tarkoituksena oli myös päästää enemmän valoa metsän pohjakerrokseen, jotta liikkuminen metsässä koettaisiin miellyttävämmäksi. Harvennusta ei ole tarkoitus jatkaa lähitulevaisuudessa. Harvennuksessa syntyneet hakkuutähteet on kasattu Pyykkiniemeen, mm. niemen kärjessä

sijaitsevaan kaivantoon.

D. Pyykkiniemen polkujen umpeenkasvu, slagirappuset ja puistokalusteet

Pyykkiniemen nykyinen polkuverkosto on lähes sama, kuin vuosisadan alussa. Jotkut vähemmän käytetyt polut, varsinkin rehevämmässä länsiosassa, ovat kuitenkin alkaneet käytön puutteessa kasvaa umpeen. Jyrkkiin kohtiin on poluille rakennettu rappusia slagitiilistä. Slagirappuset ja joissain kohdissa poluilla tarvittavat sillat eivät ole säilyneet yhtä hyväkuntoisina, kuin itse polut. Pyykkiniemessä aiemmin sijainneista puistokalusteista ja laitureista ei ole enää jäljellä mitään merkkejä.

E. Puutarhajätteen sijoittaminen puistoon

Puiston hoidossa syntyvää kasvijätettä on kasattu ainakin kahteen kohtaan puistossa. Sähkölinjan alle, isännöitsijän pytingin itäpuolelle on rinteeseen syntynyt pieni puutarhajätteen kaatopaikka ja vesitornin pohjoispuolella sijaitsevan mäntymetsikön reunaan on kasattu nurmikon leikkausjätettä.

F. Tehdasrakennusten ympäristön kasvillisuus

Ruukin vanhojen tehdasrakennusten: masuunin, konepajan, putlaus- ja valssilaitoksen sekä valimon ympäristöissä näkyy selvästi parin viimeisen vuosikymmenen aikana tapahtunut puuston voimakas kasvu ja uuden puuston taimettuminen alueille, joista hoitoa on vähennetty. Masuunin sisäänkäynnin vieressä on jyrkkä, luonnonvaraista pensaikkoa ja heinää kasvava rinne. Masuunin ja kosken väliin jäävällä alueella, jossa sijaitsee mm. kaksi vesiallasta, kasvaa koivuja. Kaksi suurta koivua kasvaa aivan masuunin seinän vieressä. Altaiden ja kosken väliin jää vielä pieni harmaaleppää, raitaa ja kuusta kasvava tiheikkö. Myös konepajan ja rannan välisellä alueella kasvaa paljon koivuja. Puut estävät vanhojen tehdasrakennusten näkymisen joen toiselta rannalta katsottaessa. Putlaus- ja valssilaitoksen pohjois- ja itäpuolelle sijaitsevan kivimuurin raoissa kasvaa joitain koivuja ja tertuseljapensaita.

Masuunin ja konepajan länsipuolelle jäävän varastokentän tulotien länsipuolella on rinnettä pengerrytetty slagitiilistä ladotuilla matalilla tukimuureilla. Varastokentän keskellä kasvaa ryhmä vanhoja, huonokuntoisia koivuja. Kentän reunoilla sekä sen etelä- ja länsipuolella sijaitsevan jyrkän rinteiden alaosissa kasvaa koivuja, joista osa on silmin nähtävien huonokuntoisia, kuusia ja harmaaleppiä. Rinteen päällä sijaitseva isännöitsijän pytinki on jäänyt pahoin rinteeseen nousseen puuston taakse.

Ne harvat kohdat tehdasrakennusten ympäristössä, joissa nurmikkoa edelleen leikataan säännöllisesti, ovat säilyneet maisemakuvultaan avoimempina ja antavat siistin ja hoidetun vaikutelman. Masuunin ja konttorin välissä on nurmikenttä, jossa leikatun nurmikon raja kulkee konttorin eteläpuolella sijaitsevan kivimuurin päästä viistosti kosken rantaan. Nurmikolla kasvaa kaksi komeaa, leveälatvuksista koivua. Rantaviivalla kasvaa näiden lisäksi suuria koivuja säännöllisen välimatkan päässä toisistaan sekä useita nuorempia koivuja niiden välissä.

G. Konttorin, valutavarain varaston ja kaupan piha-alueiden umpeenkasvu

Kosken länsirannalla sijaitsevat rivissä tehtaan konttori, entinen valutavarain varasto ja entinen kauppa. Rakennusten kosken rantaan laskeutuvilla takapihoilla kasvaa nykyään runsaasti puita ja pensaita. Konttorin ja varaston takana kasvaa muutama suuri puu, varsinkin rantaviivalla, ja suhteellisen paljon nuorempaa puustoa: koivuja, mäntyjä ja kuusen taimia. Varaston takaseinää vasten, kivijalan viereen taimettuneena, kasvaa tuomia, terttuseljoja, raitoja ja punaherukkaa. Pohjakasvillisuus muodostuu korkeista kukkivista kasveista ja heinistä. Konttori- ja varastorakennusten takapihoja on hoidettu vielä 1970-luvun lopussa. Valokuvissa näkyy matalaa pohjakasvillisuutta ja pensaita, jotka kasvavat erillään toisistaan, eivätkä muodosta nykyisen kaltaisia yhtenäisiä pensastoja. Myös rakennukset ovat hyvin esillä joen toiselta rannalta katsottuna. Alue voi jatkossa kasvaa kokonaan umpeen, mikäli puustoa ei ryhdytä harventamaan.

Muusta ranta-alueesta poiketen on kaupan takapiha ollut jo vuosisadan alussa melko puustoinen. Nykyään kaupparakennuksen takapihalla on runsaasti villiintynyttä koriste- ja hyötykasvillisuutta sekä näiden joukkoon levinneitä luonnonkasveja: omenapuu, valkoisia ja punaisia herukkapensaita, karviaisia, pihasyreeneitä, terttuseljoja, juhannusruusuja, yksi vaahtera, tuomia, pihlajia, haapoja ja koivuja. Elossa säilyneitä perennoja ovat ainakin lehtoakileija, ukonhattu ja vuohenkello. Jotkut istutetuista kasveista ovat vuosien saatossa pystyneet laajentamaan kasvustojaan, toiset ovat ränsistyneet ja monia lienee myös kokonaan hävinnyt. Pohjakerroksessa kasvaa ravinteista maata suosivia suurikokoisia kasveja, kuten vadellmaa, nokkosta, lupiinia, hierakkaa ja koiranheinää. Sillan ja talon välisellä alueella kasvaa vanha haapa, jonka ympärille on syntynyt tiheä juurivesaryhmä. Mielenkiintoinen kasvilaji on pihamaan eteläreunalla ja rantaviivalla kasvava isoriippapaju. Puita on viisi kappaletta, joista osassa on jo nähtävissä selviä lahon merkkejä. Isoriippapaju on 1800-luvun lopun ja vuosisadan vaihteen kartano- ja kaupunkipuistojen puulaji, jota nykyään tavataan etupäässä vain vanhoina yksilöinä. Nämä puut ovat nähtävissä jo 1910-luvulla otetuissa valokuvissa.

Konttorin ja kaupan edestä kulkevan tien länsireunassa kasvaa pihasyreeniäita, joka muodostuu nykyään lähes kokonaan hennoista, tiheässä kasvavista juurivesoista. Alkuperäisiä runkoja on joukossa enää vain muutamia. Aidassa on kulkuaukko Pukkikallion reunassa sijaitsevalle lipputangolle. Konttorin eteläpäädyssä kasvaa neljä koivua, joista kolme on jo jonkin verran lahoja. Kaupan pihaa rajaa julkisivun puolelta orapihlaja-aita, jota on viime vuosina leikattu enää vain jonkin matkaa pihan lounaiskulmassa sijaitsevan portin molemmilta puolilta. Loppuosa on saanut kasvaa vapaasti. Orapihlaja on levinnyt juurivesojensa avulla myös pihalla kasvavaan pihasyreenipensaikkoon. Toinen portti Juankoskentien varrella on jäänyt leikkaamattomana kasvavan orapihlaja-aidan alle. Nurmikon leikkaus on rajoittunut viime aikoina vain pihan keskeisimpiin osiin.

H. Pukkikallion umpeenkasvu

Pukkikallion ulkoisessa ilmeessä ja sen kasvillisuudessa on viimeksi kuluneiden vuosikymmenen aikana tapahtunut suuria muutoksia. Vaikka vuonna 1956 ei mäen päällä kasvanut puita lainkaan ja sen alarinteilläkin vain muutama yksittäinen puu, kasvaa siellä nykyään runsaasti puustoa: mäntyjä, makedonianmäntyjä, koivuja ja kuusia. Alueen ilme

onkin nykyisin varsin sulkeutunut, paikoitellen talvisaikaan jopa synkkä. Synkkyyttä luovat varsinkin mäen pohjois- ja länsirinteille istutetut leveäoksaaiset makedonianmänyt.

1970-luvulle saakka Pukkikalliota hoidettiin niittämällä alue vuosittain. Tällöin alueella kasvoi runsaasti erilaisia kukkivia niittykasveja ja mm. ahomansikkaa. Niittämisen vaihtuminen useamman kerran kesässä tapahtuvaksi nurmikon leikkaukseksi aiheutti kasvilajiston köyhtymistä ja kasvillisuuden kulottumista kesän kuivina aikoina. Koska aluetta ei enää nykyään niitetä tai leikata, on sinne nyttemmin taimettunut runsaasti nuorta puustoa. Taimien joukossa on myös itsestään kylväytyneitä makedonianmäntyjä. Alueen länsireunalle on syntynyt laaja vadelmakasvusto. Kuitenkin Pukkikallion kuivemmilta ja avoimemmilta osilta on yhä löydettävissä tyypillistä niittykasvillisuutta ja aivan kallion päältä myös laikuitaisia kallioketoja.

Juantehtaan soittokunnalla oli aiemmin tapana esiintyä keskellä ruukkialuetta sijaitsevalla Pukkikalliolla. Mäen päällä on ollut kallioon kiinnitettyjä penkkejä, joiden perustuksia on vieläkin näkyvissä. Nykyään Pukkikallion käyttö ja ihmisten liikkuminen alueella on hyvin vähäistä. Konttorirakennuksen kohdalla on mäen päällä lipputanko. Lipputangon ympäristön runsas puusto on muuttanut paikan ilmettä sulkeutuneeksi. Pukkikallion länsireunalla on vuonna 1904 rakennettu kapearaiteisen rautatien veturitalli ja mäen pohjoisreunalla pieni pysäköintipaikka.

J. Autojen pysäköinti ja kompostit ruukin vanhalla hautausmaalla

Kaupungin virastotalon vieressä sijaitsevan ruukin vanhan hautausmaan puusto on pääosin iäkästä männikköä. Joukossa on jonkin verran myös nuorempia mäntyjä ja koivuja. Koivuista suurin osa on heikkokuntoisia, osa jo kuolleita tai kuolevia. Aluskasvillisuudessa vallitsevat hiukan kulttuurivaikutteisen kuivan/tuoreen kankaan lajit. Aluetta hoidetaan raivaamalla pohjakasvillisuutta säännöllisesti. Vanhan hautausmaan maapohja on täynnä matalia kuoppia tai painanteita, jotka saattaisivat olla vanhoja hautapaikkoja. Hautausmaan nurkat on merkitty neljällä betonista valetuilla ja mukulakivillä pinnoitetuilla pilareilla. Länsikulmassa on muistomerkki Talvi- ja Jatkosotiin lähteneille. Eteläkulmassa on suuria kasvijätkeasioja ja syksyllä 1997 pressun alla myös lantakasa. Hautausmaan lounaisreunasta on muodostunut kunnanviraston henkilöstön epävirallinen pysäköintipaikka. Autoja on pysäköity puiden väleihin, osittain myös hautausmaan puolelle. Näiltä kohdilta aluskasvillisuus on kuollut ja maanpinta on kulunut paljaaksi.

K. Kirkon koivukujanne

Vanhaan kirkkoon maantieltä johtavan kapean, n. 130 m pitkän koivukujan puista on osa jo kuollut. Jäljellä olevistakin suurin osa huonokuntoisia ja tuskin enää kovin pitkäikäisiä. Kujanteen uudistamisesta on keskusteltu seurakunnan päättävissä elimissä. Myös kirkon ympäristössä kasvaa useita iäkkäitä, maisemassa merkittäviä puuyksilöitä, joista osa on jo huonokuntoisia.

Ratkaisumalleja ympäristönhoidon ongelmiin

Seuraavat ohjeet ja neuvot on esitetty pääasiassa vain alueen tämän hetkisten akuuttien

ongelmien ratkaisemiseksi. Mukana voi myös olla joitain visioita ja ehdotuksia alueen käytän ja yleisen maisemakuvan kehittämiseksi, mutta mihinkään yksityiskohtaiseen suunnitteluun ei tässä yhteydessä ole ryhdytty. Siinä vaiheessa, kun ratkaisut alueen tulevasta käytöstä ja mahdollisesta lisärakentamisesta ovat tekeillä, olisi alueelle syytä laatia myös sen kulttuuri- ja puistohistorialliset arvot ja käytettävissä olevat resurssit huomioon ottava, yksityiskohtainen vihersuunnitelma.

Ratkaisuehdotuksissa pyritään edellisen otsikon alla esitettyjen ongelmakohtien korjaamiseen: alueen aikaisemman, avoimen maisemakuvan palauttamiseen, maisemallisesti arvokkaiden ruukkirakennusten tuomiseen esille niitä nykyisin peittävän puuston takaa, rakennusten seinänvierillä kasvavien puiden poistamiseen, piha- ja puistoalueiden hoitotason nostoon, joidenkin alueiden palauttamiseen takaisin hoidon piiriin, joidenkin metsittyneiden puistoalueiden entisen ilmeen osittaiseen palauttamiseen, hävinneiden puistokäytävien ja puistokalusteiden palauttamiseen, puistossa sijainneiden rakennelmien paikan merkitsemiseen, puistossa yhä olemassa olevan vanhan kasvilajiston säilyttämiseen, sekä huonokuntoisten kasvien poistamiseen ja liian tiheän kasvillisuuden harventamiseen.

A. Muotopuutarhan kasvillisuuden ja käytäväverkoston hoito

Muotopuutarhan nurmettuneet ja tarkoituksellisesti nurmetetut puistokäytävät kunnostetaan ja otetaan vuotuisen hoidon piiriin. Päärakennukselta muotopuutarhaan laskeutuvat, slagitiilistä tehdyt rappuset kunnostetaan. Muotopuutarhassa kasvavat huonokuntoiset vanhat koivut poistetaan. Muotopuutarhan itäreunalla kasvavien vanhojen kuusten kuntoa tarkkaillaan silmämääräisesti.

B. Maisemapuutarhan kasvillisuuden ja käytäväverkoston hoito

Tenniskentän ja rannan välisen alueen avoimuus palautetaan poistamalla alueelle vuosina 1971-72 istutetut koivut ja männyt. Aluetta hoidetaan tämän jälkeen niittämällä se vuosittain ja kuljettamalla niitetty kasvijäte pois alueelta. Mikäli tähän ei ole mahdollisuutta palautetaan idea maisemapuutarhan käytäväverkostosta raivaamalla pois kasvillisuus entisiltä käytävälinoilta ja niittämällä ne vuosittain. Samalla saadaan avattua kapea näkemälinja päärakennukselta vesistöön. Entisen näköalaterassin ympäristön avoimuus ja vesistönäkymät palautetaan harventamalla alueen puustoa, poistamalla puiden alaoksia ja raivaamalla alikasvos säännöllisesti. Paikalle sijoitetaan näköalaterassista kertova taulu. Polun varressa kasvavat lahot koivut poistetaan. Myös tenniskentän yläpuolella sijainneet käytävät palautetaan raivaamalla käytävälinjat näkyvästi esille ja poistamalla niillä kasvava kasvillisuus. Polkujen säilymistä avonaisina auttaa niiden kattaminen sopivalla materiaalilla.

Maisemapuiston itäreunassa otetaan muun kasvillisuuden joukosta esiin vanhat, vuosisadan vaihteessa puistoon istutetut kasvit: kaksi leveälatvuksista männyä, suuri siperianpihta, suuri sembramänty, suuri lehtikuusi, ryhmä valkokuusia, suuri puistolehmus, metsälehmus ja monirunkoinen isolehtilehmuksen kantovesaryhmä. Tämä tehdään poistamalla nuorempi luonnonpuusto alueelta. Joitain komeita yksilöitä, kuten suuret koivut, monirunkoinen raita ja osa serbiankuusista voidaan säätää, mikäli ne eivät haittaa

vanhempaa puustoa. Valkokuusia ja serbiankuusia myös harvennetaan.

Tenniskentän yläpuolelta, päärakennuksen ja saunan paikan väliseltä alueelta löytyvää istutusperäistä kasvillisuutta hoidetaan rehevempiä kasveja ja luonnonkasvillisuutta raivaamalla. Entisen saunan paikka ja sen vieressä kasvavan pihasyreenipensaikon ympäristö raivataan paljaaksi. Aluetta hoidetaan jatkossa niittämällä se vuosittain ja kuljettamalla niitetty kasvijäte pois alueelta. Paikalle sijoitetaan saunasta ja puustosta kertova taulu.

Rannan suuntaisesti kulkevan polun varrella kasvavista vaahteroista poistetaan liian tiheässä kasvavat ja huonokuntoiset yksilöt. Vaahteroille ja pohjois-eteläsuuntaisen polun varrella kasvaville hopeapajuille annetaan kasvutilaa poistamalla niitä varjostavaa muuta kasvillisuutta. Polkujen reunoilla kasvavia pensaita ja nuorempia puita raivataan säännöllisesti, mutta polun varrella kasvavat koiranheisi, neuvoksenruusu ja karjalanruusu huomioidaan ja säästetään raivaustöitä tehtäessä. Alueella vuosisadan alussa sijainneen huvipaviljongin paikka määritetään. Paikalla kasvava kasvillisuus raivataan ja alue säilytetään avoimena raivaamalla se vuosittain. Paikalle sijoitetaan huvipaviljongista kertova taulu.

Välittömästi ruukinpuiston eteläpuolella sijaitsevalle entisen puimalan tontille rakennettaessa varmistetaan, ettei puiston eteläreuna rajaavien suuret kuusten ja isoriippapajujen tai lähempänä jokirantaa kasvavien maisemallisesti merkittävien petäjien säilyminen ole millään lailla uhattuna.

Isännöitsijän pytingin pohjois- ja länsipuolella sijaitsevat puistokäytävät pidetään hoidettuina ja jo umpeen kasvaneet puistokäytävät kartanolta pohjoiseen kulkevan tien itäpuolella palautetaan. Ruukinkartanolta tehdasalueelle laskeutuvassa rinteessä aikaisemmin sijainneet rappuset ja niihin liittyvä polku palautetaan. Myös rinteeseen yläreunassa sijaitsevalle tasanteelle voitaisiin palauttaa siinä aikaisemmin sijainnut kaksipuolinen pihakeinu. Rakennuksen pohjois- ja länsipuolella kasvavista puista poistetaan huonokuntoiset koivut, sembramännyn ym. puut. Parhaimmille männyille annetaan kasvutilaa poistamalla niiden latvuksia varjostavia puita.

Ruukinpuiston pohjois- ja länsireunaa rajannut aita palautetaan. Aita toteutetaan entisen mallin mukaisesti. Taivaanpankon lähellä on aidassa sijainnut portti kartanolta tehdasalueella vievän tien kohdalla. Tämän portin molemmilla puolilla kasvaneet vanhat petäjät, "porttimännyn" ovat yhä olemassa. Niiden ympärillä ja alla kasvavat nuoremmat männyt ja koivut poistetaan porttimäntytien maisemallisen merkityksen korostamiseksi ja niiden latvuksien valonsaannin parantamiseksi. Päärakennukselle lännestä saapuvan kuusikujan puiden kuntoa tarkkaillaan.

C. Pyykkiniemen puuston harvennus ja umpeenkasvun estäminen

Pyykkiniemessä kasvavia iäkkäitä ja huonokuntoisia koivuja poistetaan. Pyykkiniemen poluilta vesistöön ja tehdasalueelle avautuvia näkymiä peittäviä kuusia poistetaan harjun pohjoisrinteeltä ja niemen etelärannalta. Vanhojen mäntytien ympärillä kasvavaa nuorempaa puustoa poistetaan ja mäntyjä harvennetaan tarvittaessa. Tavoitteeksi otetaan

säilyttää vanhimpien mäntyjen latvukset hyväkuntoisina poistamalla niitä varjostavaa kasvillisuutta.

Mäntyjen alle syntyvät lehtipuiden ja kuusen taimet raivataan säännöllisesti, etteivät ne pääse peittämään poluilta avautuvia näkymiä. Raivatessa säästetään mahdollisia vaahteran, siperianpihdan, lehtikuusen ja muiden harvinaisempien puiden taimia. Pyykkiniemen kärjessä raivataan rannalla kasvavia pajuja säännöllisesti. Rannoilta siivotaan pois vedenpinnan vaihtelun vuoksi kuolleita pajukoita, ajopuita ja vanhoja kantoja.

Niemen kärjessä sijaitsevaan kaivantoon ja maaston painanteisiin kasatut risut poistetaan. Risut kuljetetaan pois alueelta tai haketetaan sopiviin kohtiin maastossa. Haketta voidaan myös käyttää Pyykkiniemen polkujen katteena.

D. Pyykkiniemen polkuverkoston kunnostus ja puistokalusteet

Pyykkiniemen polkuverkosto kunnostetaan. Umpeenkasvaneet polut palautetaan raivaamalla polkulinjat näkyvästi esille ja poistamalla poluilla kasvava kasvillisuus. Ne polut, joiden nykyinen käyttö ei ole riittävän suurta umpeenkasvun estämiseksi, katetaan sopivalla materiaalilla, esimerkiksi hakkuutähteistä tehtävällä hakkeella. Poluilla sijaitsevat slagitiilistä rakennetut rappuset kunnostetaan. Tarvittaviin kohtiin rakennetaan yksinkertaiset lankkusillat. Pohjoisrannalla ja niemen kärjessä sijaitseville märille osuiksille rakennetaan yksinkertaiset pitkospuut paksuista lankuista. Missään puistoalueelle tehtävissä rakenteissa ei käytetä painekyllästettyä puutavaraa.

Pyykkiniemeen voitaisiin myös palauttaa joitain puistokalusteita - pöytiä, penkkejä ja tuoleja - niihin kohtiin, missä niitä on ennen sijainnut. Ihanteellisinta olisi käyttää samoja malleja, kuin puistossa on ennenkin käytetty, mutta myös yksinkertaiset puurakenteiset kalusteet sopivat alueelle.

E. Kasvijätteiden käsittely

Puiston hoidossa syntyvän kasvijätteen kasaaminen puistoon lopetetaan. Kompostijätteet kuljetetaan pois alueelta tai järjestetään kunnollinen komposti kohtaan, jossa sitä on helppo hoitaa. Kompostipaikka sopisi esimerkiksi jonkin entisen hyötypuutarhan alueelle.

F. Tehdasrakennusten ympäristön kasvillisuuden hoito

Ruukin vanhojen tehdasrakennusten ympäristön hoidossa pyritään palauttamaan niiden näkyvä asema kosken rannan teollisuusmiljöössä. Masuunin ja kosken väliin jäävältä alueelta harvennetaan koivuja ja kosken partaalla sijaitseva harmaaleppä-raita-kuusitiheikkö raivataan. Myös konepajan ja rannan välissä kasvavat koivut poistetaan. Puiden vähentämisellä pyritään saamaan masuuni ja konepaja jälleen esiin kaikista suunnista katsottuna. Jyrkkä rinne masuunin sisäänkäynnin vieressä hoidetaan raivaamalla ja niittämällä siinä kasvavat pensaat ja heinät vuosittain ja kuljettamalla niitetty kasvillisuus pois alueelta. Putlaus- ja valssilaitoksen pohjois- ja itäpuolella sijaitsevan kivimuurin raoissa kasvavat koivut poistetaan. Tertuseljäpensaat saavat jäädä, koska niiden juuriston

voima tuskin riittää horjuttamaan muurin rakenteita. Masuunin ja konttorin välisen nurmikentän rantaviivalta poistetaan suurten koivujen väleissä kasvavat nuoremmat puut. Kissanlinnan ympäristöä hoidetaan raivaamalla ja niittämällä siinä kasvavat pensaat ja heinät vuosittain sekä kuljettamalla niitetty kasvillisuus pois alueelta.

Masuunin ja konepajan länsipuolelle jäävän varastokentän tulotien länsipuolella sijaitsevat slagitiilistä ladotut tukimuurit merkitään ja niiden viereen sijoitetaan taulu, jossa kerrotaan slagin käytöstä alueen ympäristörakentamisessa (pengerrykset, portaat, urheilukentän rakenteet, vesialueen täytöt). Varastokentän keskellä ja kentän reunoilla kasvavat huonokuntoiset koivut poistetaan. Rinteen alaosissa kasvavia koivuja, kuusia ja harmaaleppiä harvennetaan. Rinteen päällä sijaitseva isännöitsijän pytinki otetaan esiin poistamalla voimakkaasti sen eteen rinteeseen noussutta puustoa.

Masuunissa sijaitsee nykyään Juankosken tehtaan- ja työväenmuseo, "Masuuni Brunou" ja entisessä konepajassa kesäteatteri. Myös masuunin ympäristön käyttöä erilaisiin kulttuuri- ja matkailutarkoituksiin on mietitty monissa yhteyksissä. Tällaisiin tarkoituksiin masuunin ympäristö onkin mitä sopivin. Masuunin ja kosken väliin jäävä tila, jossa sijaitsee mm. kaksi vesiallasta, on tosin pieni, mutta vanhat pato- ja allasrakenteet tekevät alueesta mielenkiintoisen kulissin erilaisille kulttuuritapahtumille tai matkailupalveluille. Masuunin toisella puolella sijaitsevalla varastokentällä tilaa on sitäkin enemmän, mutta täällä ei ympäristö ole nykyisellään yhtä houkutteleva.

Masuunin ympäristön käyttöä suunniteltaessa voitaisiin varsin hyvin ottaa tarkastelun kohteeksi myös joidenkin alueen aikaisempien rakennusvaiheiden tarjoamat mahdollisuudet. Alunperinhän masuuni on sijainnut kapean kaivannon mantereesta erottamalla saarella. Vielä vuoden 1916 kartassa masuunin sekä putlaus- ja valssilaitoksen välissä kulkee kanava, joka yhtyy virtaan konepajan eteläpuolella.

G. Konttorin, valutavarain varaston ja kaupan piha-alueiden hoito

Ranta-alueen umpeenkasvu estetään konttorin ja valutavarain varaston takana kasvavaa nuorta puustoa harventamalla sekä niittämällä alue vuosittain ja kuljettamalla niitetty kasvillisuus pois alueelta. Varaston takaseinää vasten kasvavat puut ja pensaat poistetaan. Villiintyneiden koristepensaiden kasvua rajoitetaan poistamalla osa pensaista. Ne pensaat, jotka kestävät hyvin leikkausta nuorennetaan alasleikkauksella. Konttorin eteläpäädyssä kasvavia koivuja tarkkaillaan ja huonokuntoiset puut kaadetaan ennen, kuin ne kaatuvat itsestään.

Kaupparakennuksen takapihalla toimitaan periaatteessa samalla tavalla. Täällä on kuitenkin huomioitava pihan perinteisesti runsaampi koriste- ja hyötykasvillisuus sekä kasvilajisto. Raivattaessa ja puustoa harvennettaessa kiinnitetään huomiota kaikkien pihalla kasvavien kasvilajien säilymiseen. Pohjakasvillisuutta niitettäessä varotaan jäljellä olevia perennakasvustoja. Isoriippapajuista voidaan huoletta poistaa kuivia oksia ja lahoja haaroja. Se on kaikkien pajujuen tapaan hyvin uudistumiskykyinen laji ja terveet yksilöt tekevät nopeasti uusia kantovesoja. Kaupan pihasta voisi helposti saada mielenkiintoisen, vuosisadan alun pihakasvillisuutta esittelevän havaintokohteen.

H. Pukkikallion kasvillisuuden hoito ja avoimen ilmeen palauttaminen

Pukkikallion ilmeen palauttamiseksi jälleen avoimempaan suuntaan poistetaan suurin osa mäen päällä ja rinteillä kasvavasta puustosta. Myös istutettuja makedonianmäntyjä poistetaan runsaasti. Vain muutamia yksittäisiä puita tai pieniä puuryhmiä jätetään tarkasti harkittuihin kohtiin pysäköintipaikan ja veturitallin läheisyyteen. Kallion päällä kasvavat männyt ja rauduskoivut sekä lipputangon ympäristössä kasvavat puut poistetaan kokonaisuudessaan. Alueen eteläreunassa kasvavia iäkkäämpiä mäntyjä ei poisteta.

Puuston poistamisen jälkeen alueen hoidon tärkein toimenpide on vuosittain toistettava niittäminen ja niitetyn kasvillisuuden kuljettaminen pois alueelta. Näin saadaan alueella aiemmin kasvaneet niittykasvit, kuten ahomansikka, uudelleen runsastumaan. Samalla tuhoutuvat alueelle luonnollisesti kylväytyvät puun taimet.

Pukkikallion käyttöä ja ihmisten liikkumista alueella voidaan lisätä ryhtymällä järjestämään alueella uudelleen pienimuotoisia kulttuuritapahtumia, kuten Juantehtaan soitokunnan esiintymisiä, tai muita yleisötilaisuuksia.

J. Ruukin vanhan hautausmaan hoito

Vanhalta hautausmaalta poistetaan huonokuntoisia koivuja. Koivujen poisto antaa lisää kasvutilaa nuoremmille männyille. Aluskasvillisuuden hoitoa jatketaan säännöllisillä raivauksilla. Maassa olevia matalia kuoppia tai painanteita ja vielä jäljellä olevia hautamuistomerkkejä varotaan vahingoittamasta hoitotoimien yhteydessä.

Hautausmaan eteläkulmassa sijaitsevat kasvijäte- ja lantakasat poistetaan hautausmaan välittömästä läheisyydestä. Epäesteettisen ulkonäkönsä lisäksi niistä vapautuvat ravinteet rehevöittävät alueen kasvillisuutta. Autojen pysäköinti hautausmaan lounaisreunaan on lopetettava. Koska pysäköidyt autot ovat pääasiassa kaupungin virastotalon työntekijöiden käytössä, tämän luulisi järjestyvän työpaikan sisäisellä ohjeistuksella. Mikäli tämä ei tuota toivottua tulosta, joudutaan harkitsemaan jonkinlaisen aidan rakentamista hautausmaan ympärille.

K. Kirkon koivukujanteen uusiminen

Vanhaan kirkkoon maantieltä johtava koivukujanne uusitaan poistamalla vanhat puut ja istuttamalla niiden tilalle uudet yhdellä kertaa. Uudet puut istutetaan riittävän suurikokoisina, jotta ne muodostavat heti alusta pitäen kujannevaikutelmaa. Puita ei istuteta niin tiheään, kuin ne vanhassa kujanteessa olivat. Sopiva istutusetäisyys on 6 metriä. Kirkon ympäristössä kasvavien puiden kunto kartoitetaan ja vaarallisen lahot tai muuten heikkokuntoiset puut poistetaan.

Uudisrakentamisen ja uusien pysäköintipaikkojen sijoittuminen

Tulevaisuudessa mahdollisesti tapahtuva Ruukkialueen tehokkaampi hyödyntäminen matkailu- ja kulttuuritapahtumien näyttämönä saattaa aiheuttaa tarvetta alueen lisärakentamiselle. Myös ruukkialueelle mahdollisesti sijoittuvat elinkeinohankkeet aiheuttavat todennäköisesti lisärakentamistarvetta. Alueen lisääntyvä kävijämäärä tulee aiheuttamaan

tarvetta lisätä myös autojen pysäköintipaikkoja.

Sopivia paikkoja uudisrakentamiselle ja pysäköintipaikkojen sijoittamiselle ovat ne alueet, joilla on aikaisemmin sijainnut rakennuksia, jotka on jo purettu. Tällaisia paikkoja ovat entisen johtokunnan huvilan paikka vesitornin pohjoispuolella, masuunin ja konepajan länsipuoleinen varastokenttä sekä Pukkikallion eteläreuna. Näille alueille voidaan hyvin sijoittaa uudisrakennuksia, jotka tukevat alueen matkailun kehittämistä tai käsityöläisten ja pienteollisuuden sijoittumista alueelle. Tällöin on varmistettava rakennuspaikkojen, rakennusten koon ja ulkoasun sekä ympäristörakentamisessa käytettävien materiaalien ja ratkaisujen yhteensopivuus alueen vanhaan rakennuskantaan ja maisemakuvaan. Asuinrakennusten tai matkailijoille vuokrattavien mökkien sijoittaminen alueelle ei ole suotavaa. Alueen tulevia käyttömuotoja pohdittaessa olisi ihmisten vapaa liikkuminen ruukinpuistossa ja muuallakin ruukkialueella turvattava.

LÄHTEET

kirjalliset lähteet

- Forsberg, Juha - Kankkunen, Ari: Järvimalmiruukista kartonkitehtaaksi - Juantehtaan historia 1746-1996, Hämeenlinna 1996
Hoving, Victor: Juantehtas 1746-1946, Kouvola 1946
Härö, Erkki: Suomen rakennuskulttuurin yleisluettelo, Museovirasto 1983
Häyrynen, Mauno: Suomen puutarhataiteen tyyleistä, artikkeli, Puutarha-lehti 4B/1992
Kurki, Pia: Kahdeksan kartanoa ja yksi pappila - Historiallisten puutarhojen ja puistojen inventointi, Museovirasto, rakennushistorian osasto 1997
Museovirasto: Luettelo Juantehtaan rakennus- ja kulttuurihistoriallisesti merkittävistä kohteista, moniste
Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16: Rakennettu kulttuuriympäristö - Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt, Helsinki 1993
Pesonen Soili: Juankosken ruukin puisto, puutarhaopiston erikoistyö, Lepaa 1987

kartat

- Juankosken kaupunki, Tekninen osasto
Masuuni Brunou, Juankosken tehtaan- ja työväenmuseumo
Pesonen Soili: Juankosken ruukin puisto, puutarhaopiston erikoistyö, Lepaa 1987
Pohjois-Savon maanmittaustoimisto
Stromsdal Oy:n arkisto

valokuvat

- Juankosken kulttuurihistoriallisen seuran arkisto
Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
Kymi Paper Oy, Kymin keskusarkisto, Kuusankoski
Museovirasto, rakennushistorian arkisto
Museovirasto, rakennushistorian kirjasto
Museovirasto, rakennushistorian osasto
Pesonen Soili: Juankosken ruukin puisto, puutarhaopiston erikoistyö, Lepaa 1987

haastattelut

- Forsberg, Juha, tutkija, Juantehtaan historian 1746-1996 toinen kirjoittaja
Härö, Erkki, tutkija, Museovirasto, Rakennushistorian osasto
Kauppinen, Hemmo, kaupungininsinööri, Juankosken kaupunki
Konttinen, Heimo, kulttuurisihteeri, Juankosken kaupunki
Maaninen, Seppo, henkilöstöpäällikkö, Stromsdal Oy
Quick, Paula, projektipäällikkö, Pohjois-Savon ruukkien kehittämishanke 1998-1999
Rantala, Martti, eläkeläinen, metsäteknikko, Kymin Oy 1960-1987
Timgren, Lars, eläkeläinen, Juantehtaan isännöitsijä 1964-1979
Juankosken kulttuurihistoriallisen seuran jäsenet

LIITTEET

valokuvat

1. ruukkialue v. 1928; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
2. ruukkialue 1950-luvun alussa; Stromsdal Oy:n arkisto
3. isännöitsijän pytinki 1900-luvun alussa muotopuutarhasta kuvattuna; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
4. isännöitsijän pytinki ja muotopuutarhan suihkuallas 1900-luvun alussa; Kymi Paper Oy, Kymen keskusarkisto
5. muotopuutarha 1910-luvulla, von Alfthanin aikana; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
6. muotopuutarhan alaosa 1910-luvulla, von Alfthanin aikana; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
7. isännöitsijän pytinki muotopuutarhasta kuvattuna vuonna 1975; Kymi Paper Oy, Kymen keskusarkisto
8. isännöitsijän pytinki muotopuutarhasta kuvattuna 1970-luvulla; Soili Pesosen puutarhaopiston erikoistyö, Lepaa 1987
9. isännöitsijän pytingin terassi 1970-luvulla; Soili Pesosen puutarhaopiston erikoistyö, Lepaa 1987
10. muotopuutarhan kakkoiskulma 1977; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
11. tenniskentät ja maisematyylinen puisto kartanon kaakkoiskulmalta kuvattuna 1910-luvulla, von Alfthanin aikana; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
12. tenniskentät ja maisematyylinen puisto 1920-luvulla, Kymen Oy:n aikana; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
13. isännöitsijän pytinki ja maisemapuisto 1900-luvun alussa, postikortti; Soili Pesosen puutarhaopiston erikoistyö, Lepaa 1987
14. tenniskenttä 1987, takana 1970-luvun alussa istutettuja koivun ja männyn taimia entisessä maisemapuistossa; Soili Pesosen puutarhaopiston erikoistyö, Lepaa 1987
15. näkymä entiseen maisematyylin puistoon kartanon kaakkoiskulmalta 1970-luvulla; Soili Pesosen puutarhaopiston erikoistyö, Lepaa 1987
16. kuvattu isännöitsijän pytingin länsipäädystä vesitornille päin 1970-luvulla; Soili Pesosen puutarhaopiston erikoistyö, Lepaa 1987

17. isännöitsijän pytinki ja maisemapuisto 1900-luvun alussa; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
18. tenniskentän ja muotopuutarhan välinen nurmialue 1920-luvulla, takana hyötypuutarha ja 8-kulmainen huvipaviljonki; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
19. kasvihuoneet ja hyötypuutarha huvipaviljongista nähtynä 1920-luvulla; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
20. kartanopuiston pääsisäänkäynti, johtokunnan huvila ja vesitorni 1900-luvun alussa; Kymi Paper Oy, Kymin keskusarkisto
21. Juantehtaan talli- ja navettarakennus 1920-luvulla, vasemmalla kartanopuistoa ympäröivä aita, oikealla Ruutanalampi; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
22. portti kartanopuistosta tehdasalueelle ja porttimännyt 1920-luvulla, taustalla Taivaanpankko; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
23. kartanopuistoa ja tie Pyykkiniemen isännöitsijän pytingin itäpäädyssä kuvattuna 1910-luvulla, von Alfthanin aikana; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
24. pyykkilaituri Pyykkiniemen pohjoisrannalla; Juankosken kulttuurihistoriallisen seuran arkisto
25. huvilaituri Pyykkiniemen etelärannalla; Juankosken kulttuurihistoriallisen seuran arkisto
26. näköalaterassi maisemapuiston eteläosassa; yksityiskokoelma
27. puistokäytävä tenniskentältä etelään 1987, 1900-luvun alussa käytävässä kulki hyötypuutarhan ja maisemapuiston raja, taustalla muotopuutarhan itäreunaa rajaavia kuusia; Soili Pesosen puutarhaopiston erikoistyö, Lepaa 1987
28. näkymä Pyykkiniemen kärjestä Koivukoskelle päin 1987; Soili Pesosen puutarhaopiston erikoistyö, Lepaa 1987
29. Alakyökki 1977; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
30. pato, tehdasrakennuksia, konttori ja kauppa 1910-20-luvulla; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
31. masuuni, isännöitsijän pytinki ja tehdasrakennuksia 1970-luvulla(?); Kymi Paper Oy, Kymin keskusarkisto
32. vanha masuuni 1977; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
33. entinen konepaja 1977; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo

34. entinen kaupparakennus ja jokirannan isoriippapajut 1970-luvulla(?); Kymi Paper Oy, Kymin keskusarkisto
35. tehtaan konttori 1970-luvulla(?); Kymi Paper Oy, Kymin keskusarkisto
36. Pitäjien silta ja kaupparakennuksen kulma 1920-luvulla; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
37. entinen valutavarain varasto Pukkikallion itäpuolella 1975; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
38. entinen valutavarain varasto ja Pukkikallion pohjoisrinteeseen istutetut makedonianmänyt 1975; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
39. valutavarain varaston pääty 1975; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
40. kapearaiteisen rautatien veturitalli Pukkikalliolla 1975; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
41. kapearaiteisen rautatien veturitalli 1975; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
42. ruukin hautausmaan kulmapyykki 1990; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
43. mökki ja pihan koristeistutuksia Juankoskella 1920-luvulla; Kuopion kulttuurihistoriallinen museo

diat

1. isännöitsijän pytinki ja muotopuutarha, P-alueen paikalla on sijainnut tehtaan isännöitsijän yksityinen marjatarha; kaikki diat tekijän ottamia 1997-98
2. isännöitsijän pytinki ja muotopuutarhan yläosa uuden saunan edestä kuvattuna
3. isännöitsijän pytingin terassi, varasto, uusi sauna ja Alakyökin piharakennus, yksi tuijista on kuollut talven aikana
4. terassin kalusteet on tehty uudestaan vanhan mallin mukaan
5. terassin portaat ja kaidetta verhoava villiviini
6. isännöitsijän pytingin takasivu
7. pytingin itäpäädyssä on kuistin rappusten edessä jo lähes kokonaan maan sisään hautautunut mukulakiveys
8. isännöitsijän pytingin itäpäädyssä kasvava vanha petäjä ja norjanangervoja sillä kohdalla, jossa 1900-luvun alussa oli taidokkaita kuvioistutuksia
9. kartanopuiston pääsisäänkäynti nykyisessä asussaan

10. tiheässä kuusikujanteessa voi välissä olla myös kuolleita puita
11. Alakyökin länsipäätyyn on kylvetty nurmikko ja istutettu hopeapajuja
12. komeat pihtakuuset ovat muistoja Alakyökin vanhasta pihapuustosta
13. kasvihuoneiden huoltorakennus muotopuutarhan eteläpuolella
14. tenniskentän takana näkyy latvoja 1800-luvun ja 1900-luvun alun puistoistutuksista
15. näkymä isännöitsijän pytingin takakuistilta tehdasalueelle on kasvamassa umpeen
16. isännöitsijän pytinki on piilossa puiden takana tehdasalueelta päin katsottuna
17. isännöitsijän pytingin itäpäädyssä Pyykkiniemeen lähtevän tien alku
18. Pyykkiniemen poluista suurin osa on säilynyt hyväkuntoisina näihin päiviin saakka
19. Pyykkiniemen pohjoisrannalta avautuu komeita näkymiä Stromsdalin tehtaille
20. paikoitellen Stromsdal Oy:n tehtaat ovat jääneet mäntyjen alle nousseen nuoremman puuston taakse Pyykkiniemen poluilta katsottaessa
21. Pyykkiniemessä vuonna 1996 tehdyn puuston harvennuksen seurauksena on kastikka lisääntynyt voimakkaasti
22. Pyykkiniemen kärjessä sijaitsevaan kaivantoon on kasattu vuonna 1996 tehdyn harvennuksen hakkuutähteitä
23. Pyykkiniemen kärjessä sijaitseva pieni lammikko
24. Pyykkiniemen matalilla rannoilla on paikoitellen nähtävissä ajopuita, vanhoja kantoja ja kuolleita pensaita
25. varsinkin Pyykkiniemen etelärannalla kasvaa komeita vanhoja petäjiä
26. Pyykkiniemen etelärannalla kasvavia komeita vanhoja petäjiä
27. näkymä Pyykkiniemen etelärannalta Koivukoskelle päin
28. Pyykkiniemen pohjoisrantaa on pengerrytetty noin 200 m matkalla masuunikuonalla eli slagilla
29. kuoppa, joka syntyi, kun rannalta 1930-luvulla ajettiin slagia urheilukentän juoksuratojen pohjustukseksi
30. vuonna 1994 pengerrytylle alueelle on kylvetty nurmikko ja istutettu koivuja

31. konepaja ja masuuni ovat peittyneet niiden ja rannan väliselle alueelle nousseen puuston taakse
32. padon päällä kulkeva silta liittää kosken molempien rantojen tehdasalueet toisiinsa
33. tehdasalueen hoidettua puistoa masuunin pohjoispuolella
34. konttorin eteläpuolella sijaitseva villiviinin verhoama muuri, jonka edessä on säilytetty pätkä kapearaiteista rautatietä
35. rannalle konttorin ja entisen valutavarain varaston taakse on kasvanut nuorta puustoa alueen hoidon loputtua
36. valutavarain varaston seinänvarteen noussut puusto voi vaurioittaa rakennuksen sokkelia
37. Pukkikallion pohjoisrinteeseen istutetut makedonianmännyt peittävät maisemaa ja aiheuttavat aikaisemmin avoimen Pukkikallion umpeenkasvua
38. Tamfeltin viiratehtaan maisemoinnissa on käytetty 1960-70-luvuille tyypillisiä havupuuryhmiä: sembramäntyä, serbiankuusta ja hopeakuusta
39. vanhalle kirkolle johtava koivukuja on jo uudistamisiässä
40. kirkolta päin tultaessa koivukuja näyttää johtavan suoraan osuuskaupan puutarhamyymälään

kartat

Charta öfver Wehkalax och Akonvesi Skifteslags Mark uti Cuopio Sokn af Savolax Lähn 1778; Pohjois-Savon maanmittaustoimisto

Plan af Strömsdals bruk jemte underlydande odlingar 1864; Masuuni Brunou, Juankosken tehtaan- ja työväenmuseo

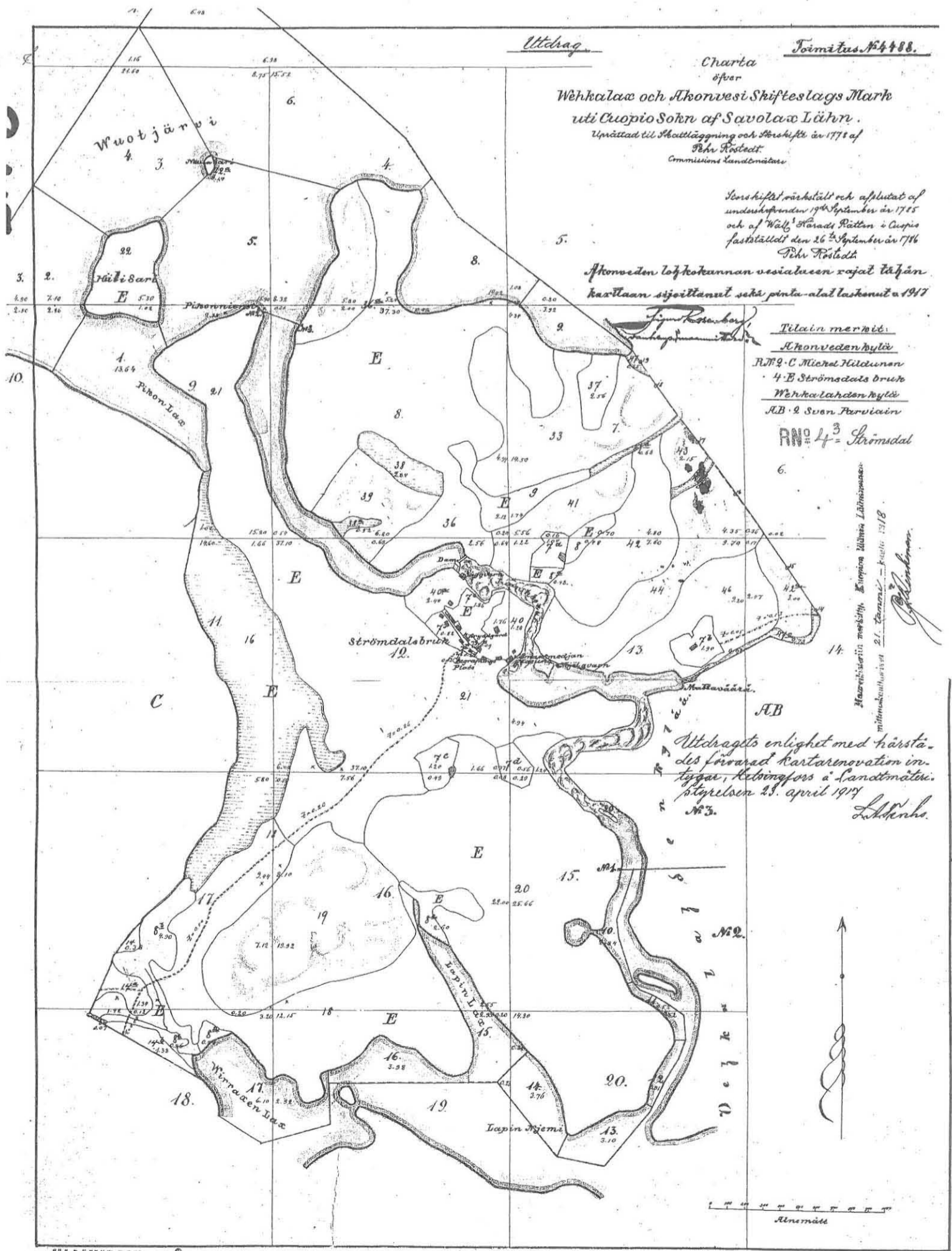
Plankarta öfver Strömsdalsbruk i Muuruvesi socken och Kuopio län 1916; Masuuni Brunou, Juankosken tehtaan- ja työväenmuseo

Juankosken kirkonseudun rakennussuunnitelma 1953-55; Stromsdal Oy:n arkisto

ruukkialue nyt ja 1940-luvulla, ongelmakohdat ja toimenpidesuosituksset; tekijän laatima

Plan af Strömsdals bruk jemte underlydande odlingar 1864

Utdrag

Formätus N:4488.

Charta öfver

Wehkalaa och Ahonvesi Shiftestlags Mark
uti Cuopio Sohn af Savolaa Låhn.

Utmälad till Skatteläggning och Skifte år 1778 af
Pehr Röstedt
Commissions Landtmätare

Skiftet rättat och afslutat af
underskrifvanden 19de Septembris år 1785
och af Wåll^{er} Stenads Rätten i Cuopio
fastställt den 26de Septembris år 1786
Pehr Röstedt

Ahonveden loftkammans vesialueen rojal täpän
karttan sijoittanut sekä pinta-ala laskunut 1917

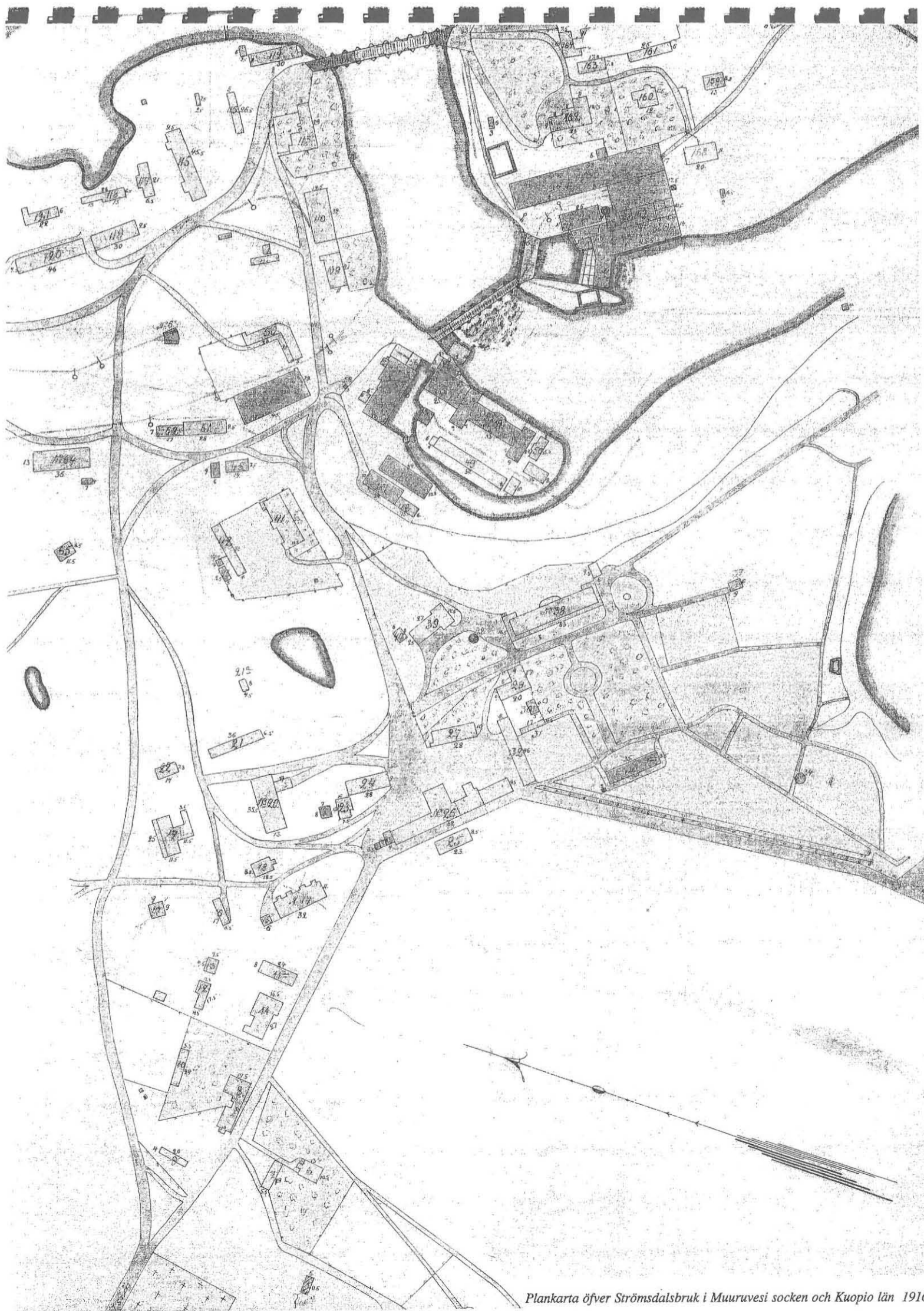
Tälain merkit:
Ahonveden hylä
R.N:2-C. Michael Hildanonen
4-E Strömdals bruk
Wehka lahdens hylä
A.B. 2 Swan Parviainen
R.N:4³ Strömsdal

Maanmittausvirasto, maastikku- ja karttiosasto, Helsingfors, 21. Tammi 1918.
 Maanmittausvirasto, 21. Tammi 1918.

Utdragets enlighet med härstä-
des förvarad kartarenovation in-
tyggas, Åbofors af Landtmätari.
Stapelsen 23. april 1917
L. H. H. H.

Skallmät

Plankarta öfver Strömsdalsbruk i Muuruvesi socken och Kuopio län 1916

KARTTA JUANKOSKEN

RAKENNUSSUUNNITELMAA VARTEN MITATUSTA ALUEESTA
JUANKOSKEN KUNNASSA KUOPION LAANIA

ASEMAKAAVAMITTAUKSEN SUORITTANUT V. 1946.

Lauri Karhunen
MAANMITTAUSINSINööri

RAKENNUSSUUNNITELMA

MERKKIEN SELITYKSET

3 m. sen rajan ulkopuolella oleva viiva onko sisäpuolelta alueen rakennussuunnitelmalta ja rakennussuunnitelmanmääräyksille vahvistusta antavan.
Kortiteli- ja kortteliraja.
Tien nimi.
Korttelin numero.
Yleisen rakennuksen luokka.
Yleisen rakennuksen lähimääräinen rakennusryhmä.
Asuin- ja liikelaatu.
Urheilun ja leikkialue.
Puistoalue.
Vaara-alue.
Teollisuusalue.
Liikennealue.
Luonnonsuojelualue.
Ryhmäpuutarha.

RAKENNUSSUUNNITELMAN MÄÄRÄYKSIÄ:

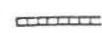

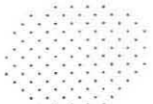
Lähimääräinen rakennusala 1-3 kerroksista asuin- ja liiterakennuksille verten, jossa saa olla enintään yksi asunto kerralla kuin rakennuksen määrätty rooneluksen numero 0-5000. Yksikerroksisen pöytärakennuksen ulkokoko saa sisältää huoneita.
Tontinosa joko on istutettava ja pöytäalue puutarhassa kunnossa n. k. esipihana.
Mikäli ulkokokonsuurella saa rakentaa on puolelta tontin pinta-alaan jätettävä istutus-
määräiseksi ulkokoko.
Rakennuksen tulee täyttää istutusmääränsä pöytäalueella onlaman pöytäalteen vo-
imalliset. Yksikerroksisen rakennuksen tulee täyttää vähintään 3 m. määrän naapuritontin
rajasta kuitista tontin pöytä- ja istutusrakennuksen väli ollen vähintään 10 m.
Puisto- tai viihtelyalueeksi merkityille alueille saa suunnitella kulkuväylien huokaus-
malle paikalle rakentaa enintään rakennuspaikasta sadalla tontin vastainen määrän kerran
pinta-ala ja luke rakennuksen keskimmäisessä etäisyydellä vähintään olla 10 m. ja etäisy-
den naapuritontin rajasta vähintään 3 m. Tästä etäisyydellä saa rakentaa ainoastaan puu-
ta, urheilun tai muuten yleisenä tarkoituksella rakentaa.
Rakennuksen luokkaan on siltä kaa siltä ei vähimmäisellä tavalla istutusmääränsä liikennelle
verten pöytäalteen luonnonsuojelualue istutettuna lisäksi kunnossa huolehdittava ja puu-
tomassa kunnossa. Kunnossa puuta saa kasvaa ja tontin maapinnan korkeus muuttua
vain rakennustarkoitusten tontilla.

Direktori Helsingissä v. 1930 arkkitehdit B. Liipola ja A. Helander yhteistyössä dipl. ins. W. Westerholmin kanssa.

- Kirinen asuinrakennus
- Puiten asuinrakennus
- Kirinen talousrak.
- Puiten talousrak.
- Maastollinen
- Pöytä, sarkkijärvi
- Niitty
- Rohkeus ja metsäosa
- Kallio
- Mata ja sarkkijärvi
- Hiekka ja sarkkijärvi
- Horumerosa
- Lehtimerosa
- Sokamerosa
- Pensamerosa
- Ala ja metsäosa paikka
- Ranta
- Houkkausmaa

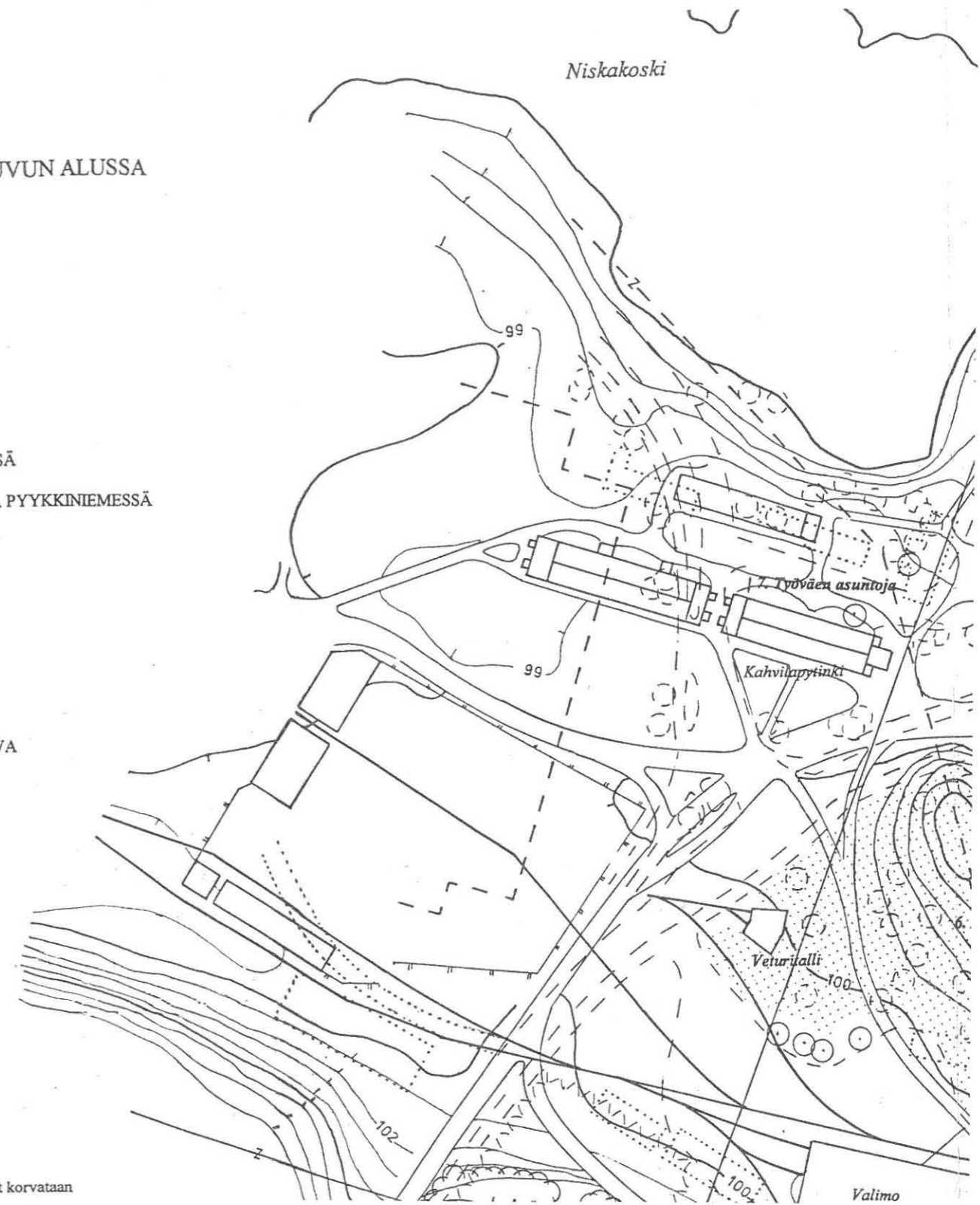

RAKENNUKSET, TIESTÖ JA KASVILLISUUS n. 1940-LUVUN ALUSSA

	YHTENÄINEN PUUSTO, PUURYHMÄ
	PUU
	PENSASAITA, PENSASTO
	MUURI
	AITA
	SLAGIRAPPUSSET MUOTOPUUTARHASSA JA PYYKKINIEMESSÄ
	KIINTEÄT PUUTARHAKALUSTEET MUOTOPUUTARHASSA JA PYYKKINIEMESSÄ
	LIPPUTANKO
	OJA
	RAUTATIE
	SÄHKÖLINJA
	POISTETUT RAKENNUKSET JA TIET, AIKAISEMPI RANTAVIIVA
	TULEVAT RAKENNUKSET JA TIET, TULEVA RANTAVIIVA
	NYKYINEN PUU (1998)
	NYKYINEN METSÄNREUNA (1998)
	TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

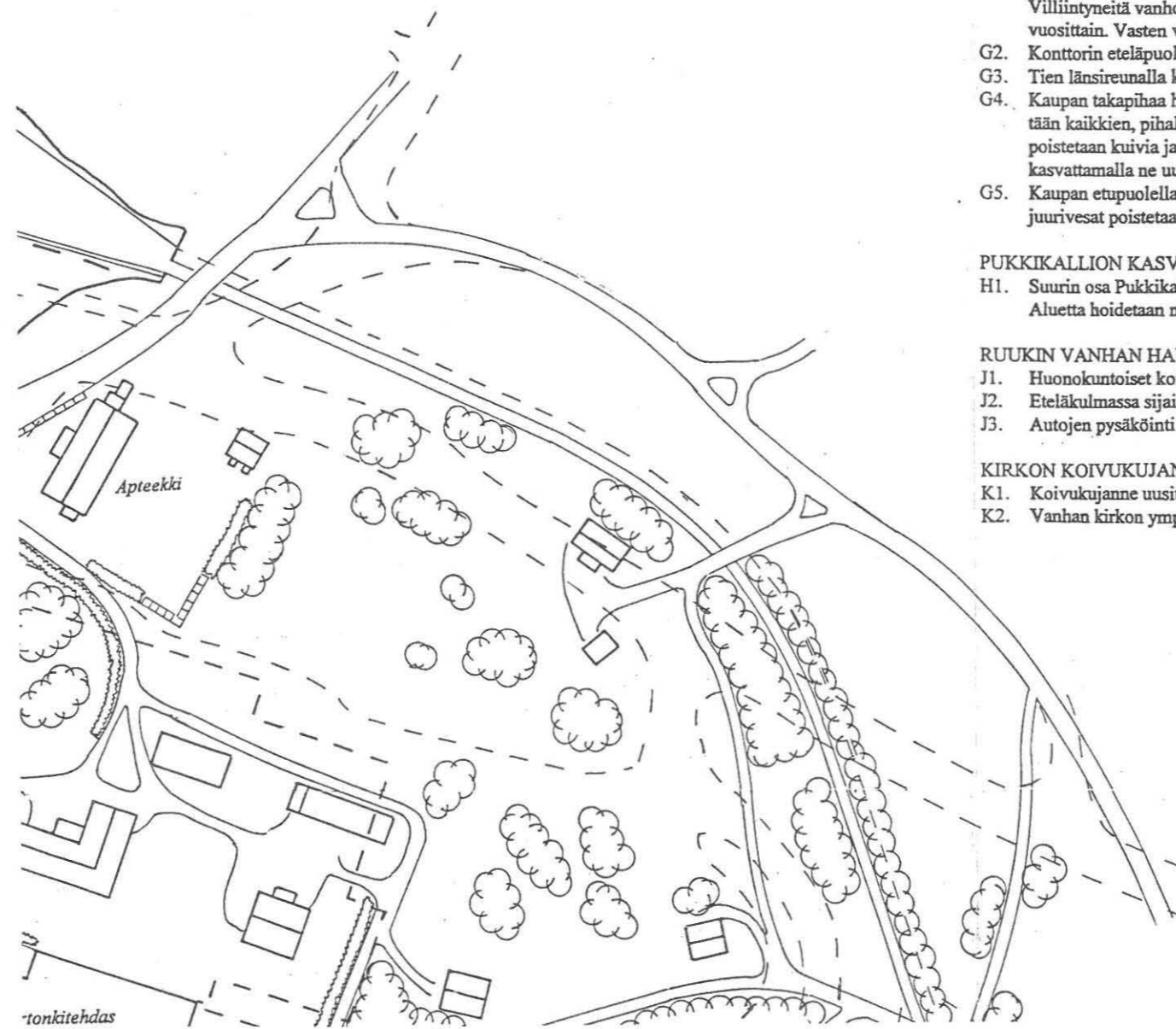
MUOTOPUUTARHAN KASVILLISUUDEN JA KÄYTÄVERKOSTON HOITO

- A1. Muotopuutarhan nurmetetut ja nurmettuneet käytävät palautetaan.
- A2. Slagirappuset kunnostetaan.
- A3. Huonokuntoiset koivut poistetaan.
- A4. Muotopuutarhan itäreunalla kasvavien kuusten kuntoa tarkkaillaan.
- A5. Kasvupaikallaan huonosti menestyvät tai muotopuutarhaan tyyliltään sopimattomat kasvit korvataan.

nski

TEHDASRAKENNUSTEN YMPÄRISTÖN KASVILLISUUDEN HOITO

- F1. Masuunin ja koskenvälissä kasvavia koivuja harvennetaan. Kosken rannalla sekä konepajan ja rannan välissä kasvavat puut poistetaan.
- F2. Rinne ruukkimuseon sisäänkäynnin vieressä raivataan ja niitetään vuosittain.
- F3. Kivimuurin raoissa kasvavat koivut poistetaan.
- F4. Suurten koivujen väliin kasvaneet nuoremmat puut poistetaan.
- F5. Kissanlinnan ympäristö raivataan / niitetään vuosittain.
- F6. Pystytetään taulu slagitiilistä rakennetuille tukimuureille.
- F7. Varastokentän keskellä ja reunoilla kasvavat huonokuntoiset koivut poistetaan. Rinteen alaosassa kasvavaa puustoa harvennetaan.
- F8. Isännöitsijän pytinki otetaan paremmin esiin poistamalla sen eteen rinteeseen kasvanutta puustoa.

KONTTORIN, VALUTAVARAIN VARASTON JA KAUPAN PIHA-ALUEIDEN HOITO

- G1. Konttorin ja valutavarain varaston takana kasvavaa nuorta puustoa harvennetaan voimakkaasti. Villiintyneitä vanhoja koristepensaita raivataan ja osa nuorennetaan leikkaamalla alas. Alue niitetään vuosittain. Vasten varaston seinää kasvavat kasvit poistetaan.
- G2. Konttorin eteläpuolella kasvia koivuja tarkkaillaan ja huonokuntoiset puut poistetaan riittävän ajoissa.
- G3. Tien länsireunalla kasvava pihasyreeniäitä uudistetaan.
- G4. Kaupan takapihaa hoidetaan vuosittain toistuvalla raivauksella ja niitolla. Erityistä huomiota kiinnitetään kaikkien, pihalla yhä kasvavien vanhojen koriste- ja hyötykasvilajien säilymiseen. Isoriippapajuista poistetaan kuivia ja lahoja oksia. Huonokuntoiset isoriippapajut nuorennetaan kaatamalla puut ja kasvattamalla ne uudestaan kantovesoista.
- G5. Kaupan etupuolella kasvava orapihlaja-aita leikataan vuosittain. Syreenien joukkoon kasvaneet juurivesat poistetaan.

PUKKIKALLION KASVILLISUUDEN HOITO JA AVOIMEN ILMEEN PALAUTTAMINEN

- H1. Suurin osa Pukkikallion kasvavista puista poistetaan. Puuntaimet ja vadelmakasvustot poistetaan. Aluetta hoidetaan niittämällä se vuosittain.

RUUKIN VANHAN HAUTAUSMAAN HOITO

- J1. Huonokuntoiset koivut poistetaan. Aluskasvillisuutta raivataan säännöllisesti.
- J2. Eteläkulmassa sijaitsevat kasvijäte- ja lantakasat poistetaan.
- J3. Autojen pysäköinti kaupungintalon puoleiseen reunaan lopetetaan.

KIRKON KOIVUKUJANTEEN UUSIMINEN

- K1. Koivukujanne uusitaan kokonaan.
- K2. Vanhan kirkon ympärillä kasvavien puiden kunto kartoitetaan ja huonokuntoiset poistetaan.

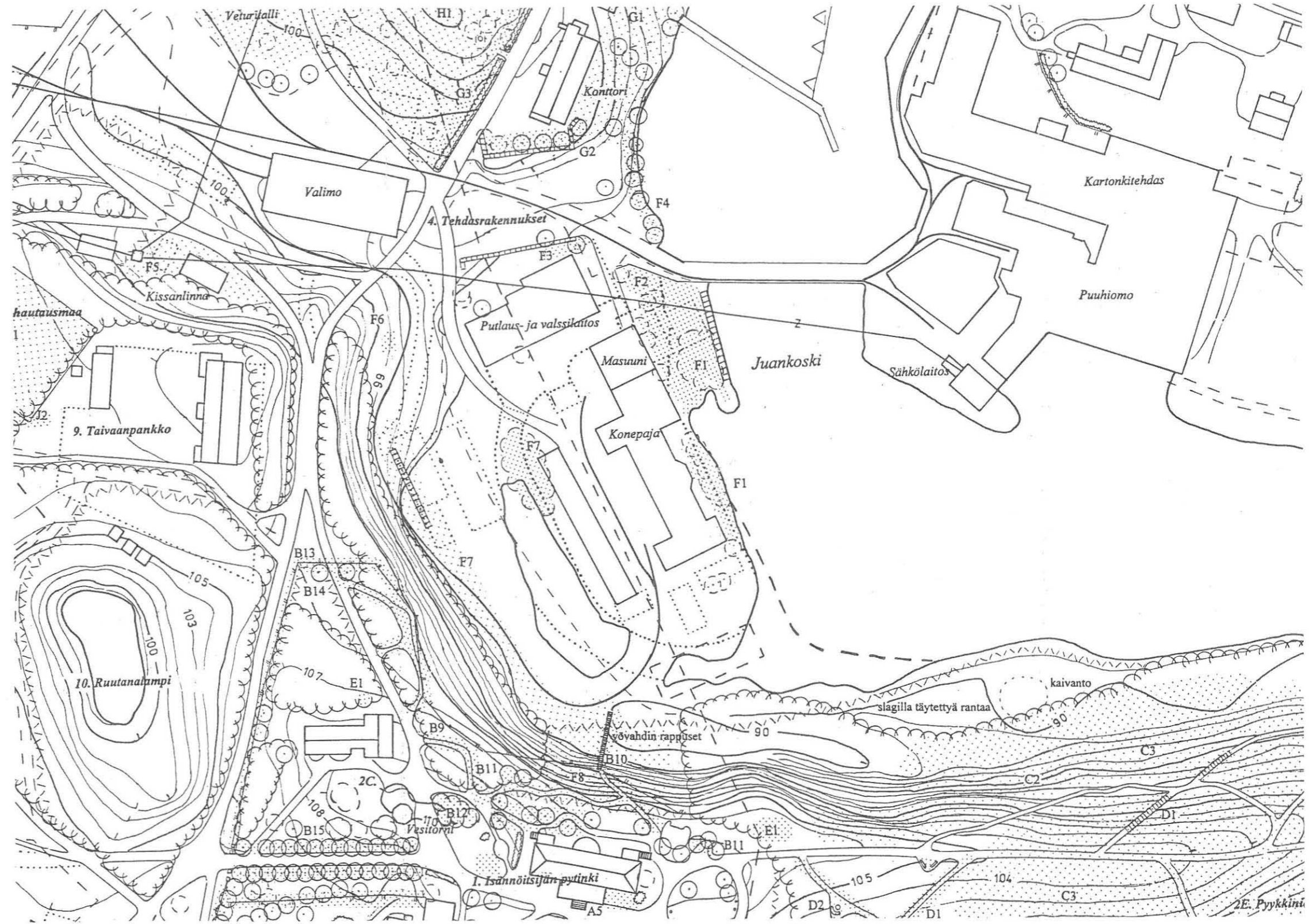
MUOTOPUUTARHAN KASVILLISUUDEN JA KÄYTÄVÄVERKOSTON HOITO

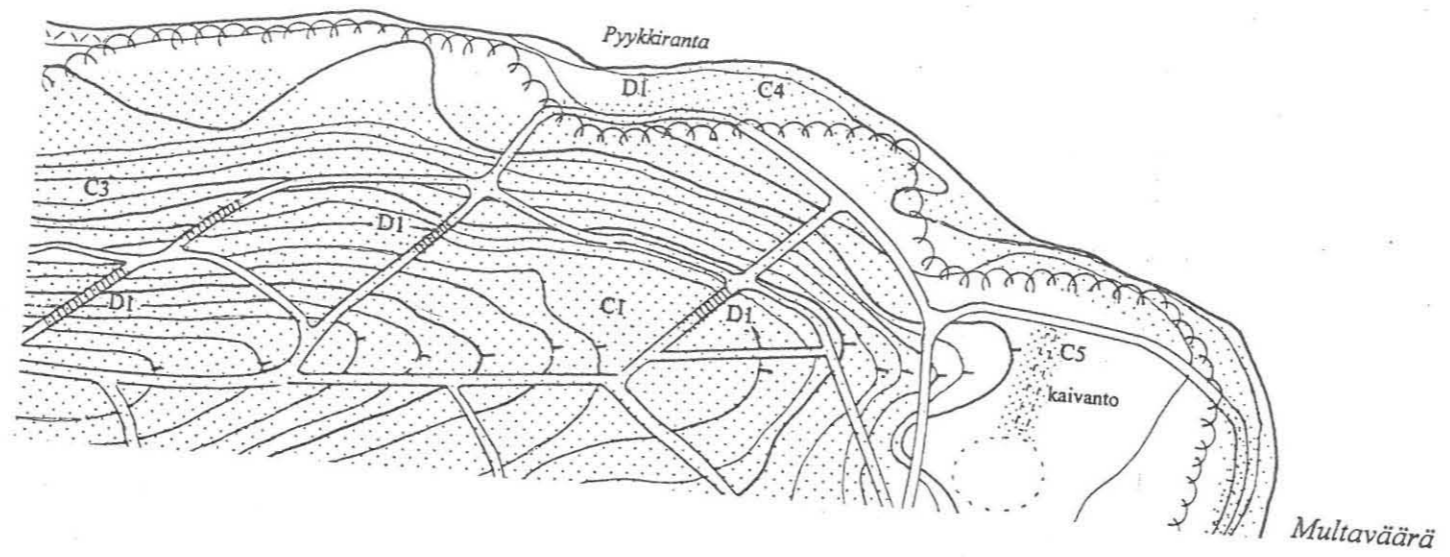
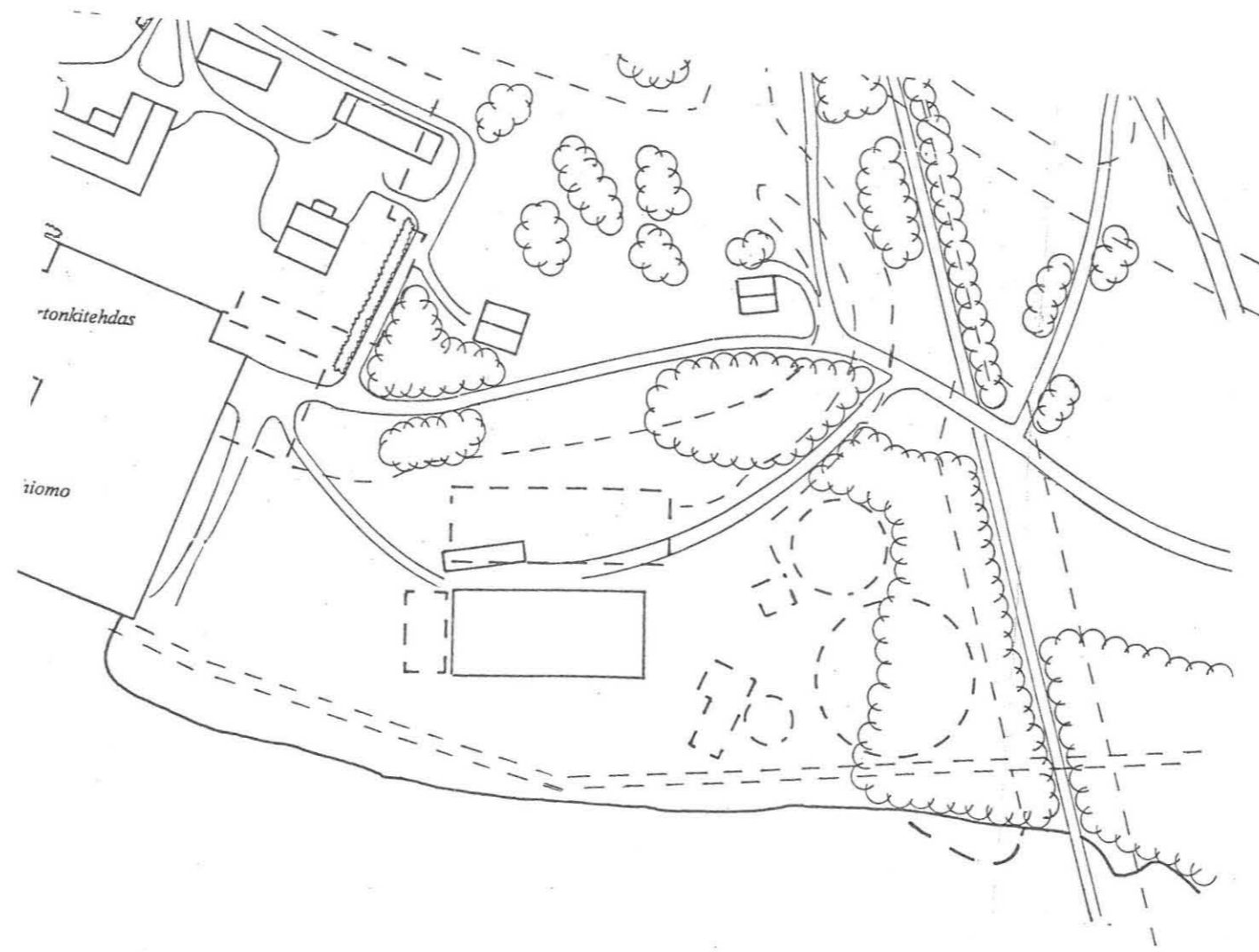
- A1. Muotopuutarhan nurmetetut ja nurmettuneet käytävät palautetaan.
- A2. Slagirappuset kunnostetaan.
- A3. Huonokuntoiset koivut poistetaan.
- A4. Muotopuutarhan itäreunalla kasvavien kuusten kuntoa tarkkaillaan.
- A5. Kasvupaikallaan huonosti menestyvät tai muotopuutarhaan tyyliään sopimattomat kasvit korvataan toisilla.

MAISEMAPUUTARHAN KASVILLISUUS JA KÄYTÄVÄVERKOSTO

- B1. Tenniskentän yläpuolella kasvavat vanhat koristekasvit raivataan esiin poistamalla niiden ympäriltä muu kasvillisuutta. Saunan paikka raivataan aukeaksi. Pystytetään saunasta ja maisemapuistosta kertova taulu.
- B2. Tenniskentän pohjois- ja itäpuolella sijainneet puistokäytävät palautetaan.
- B3. Raivataan esiin vuosisadan alun maisemapuiston suuret puut poistamalla nuorempi puusto niiden ympäriltä. Myöhemmin istutettuja valkokuusia ja serbiankuusia harvennetaan.
- B4. Tenniskentän ja rannan väliseltä alueelta poistetaan vuosina 1971-72 istutetut puut. Alue niitetään vuosittain.
- B5. Näköalaterassin ympäristön avoimuus ja vesistönäkymät palautetaan harventamalla puustoa ja raivaamalla alikasvos. Polun varressa kasvavat vanhat koivut poistetaan. Pystytetään näköalaterassista kertova taulu.
- B6. Polun varrella kasvavia vaahteroita harvennetaan. Hopeapajuja varjostava puusto poistetaan. Polun reunat raivataan säännöllisesti, mutta vanhat koristepensaat (koiranheisi, neuvoksenruusu, karjalanruusu) säästetään raivauksissa.
- B7. Huvipaviljongin paikka määritetään. Raivataan paikka sekä huvipaviljongin ohi kulkenut käytävä avoimeksi. Pystytetään huvipaviljongista kertova taulu.
- B8. Varmistetaan puiston eteläreunan suurten kuusten, isoriippapajujen ja suurten petäjien säilyminen uudisrakentamisen yhteydessä.
- B9. Isännöitsijän pytingin pohjois- ja länsipuolella sijaitsevat puistokäytävät pidetään avoimina ja palautetaan kartanolle pohjoisesta kulkevan tien itäpuolella sijainneet käytävät.
- B10. Yövärtijän rappuset ja polku palautetaan.
- B11. Pytingin pohjoispuolella sijaitsevien tasanteiden puistokalusteet palautetaan.
- B12. Huonokuntoiset puut poistetaan ja muuta puustoa harvennetaan isännöitsijän pytingin pohjois- ja länsipuolelta.
- B13. Aita palautetaan puiston pohjois- ja länsireunalle.
- B14. Nuorempi puusto poistetaan "porttimäntyjen" alta ja ympäriltä.
- B15. Kuusikujan puiden kuntoa tarkkaillaan ja huonokuntoiset puut poistetaan.

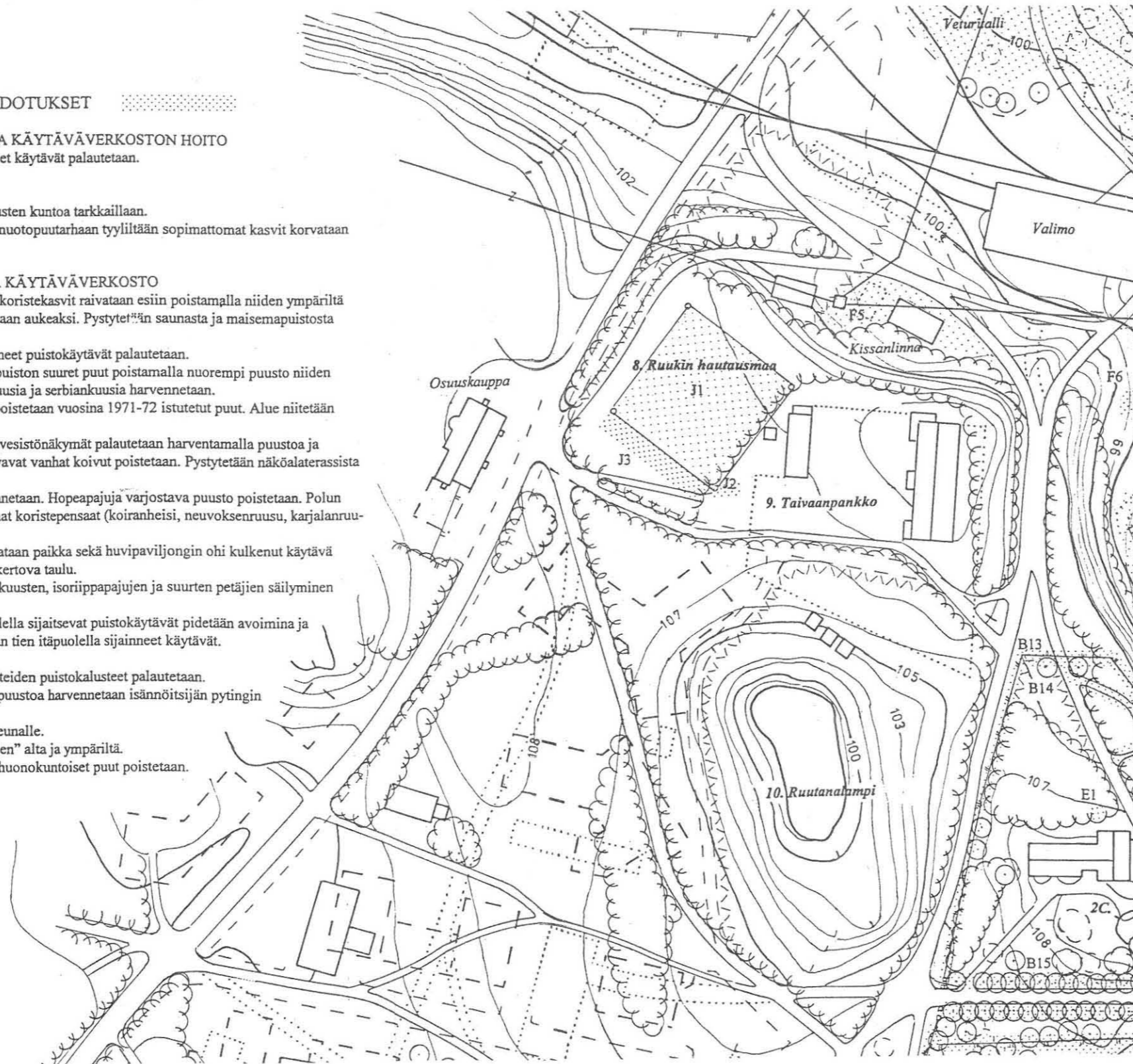
TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

MUOTOPUUTARHAN KASVILLISUUDEN JA KÄYTÄVÄVERKOSTON HOITO

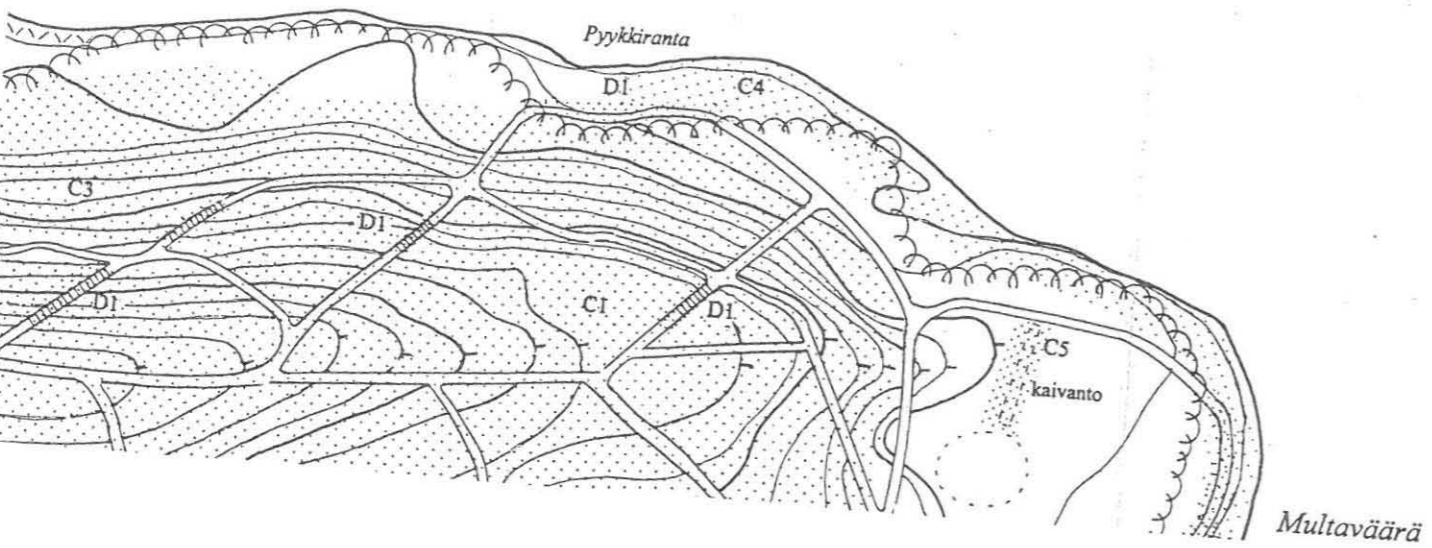
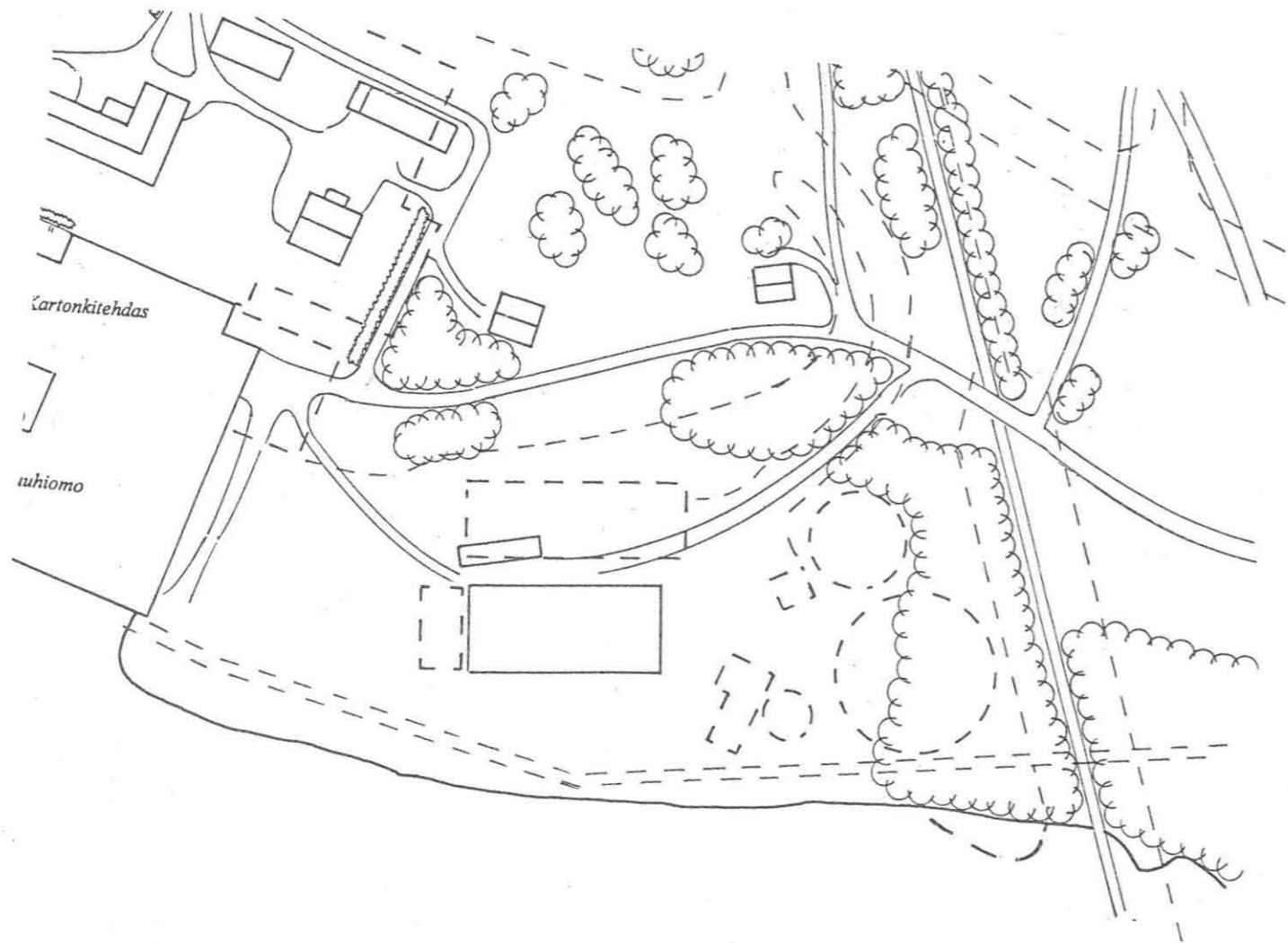
- A1. Muotopuutarhan nurmetetut ja nurmetuneet käytävät palautetaan.
- A2. Slagirappuset kunnostetaan.
- A3. Huonokuntoiset koivut poistetaan.
- A4. Muotopuutarhan itäreunalla kasvavien kuusten kuntoa tarkkaillaan.
- A5. Kasvupaikallaan huonosti menestyvät tai muotopuutarhaan tyyliiltään sopimattomat kasvit korvataan toisilla.

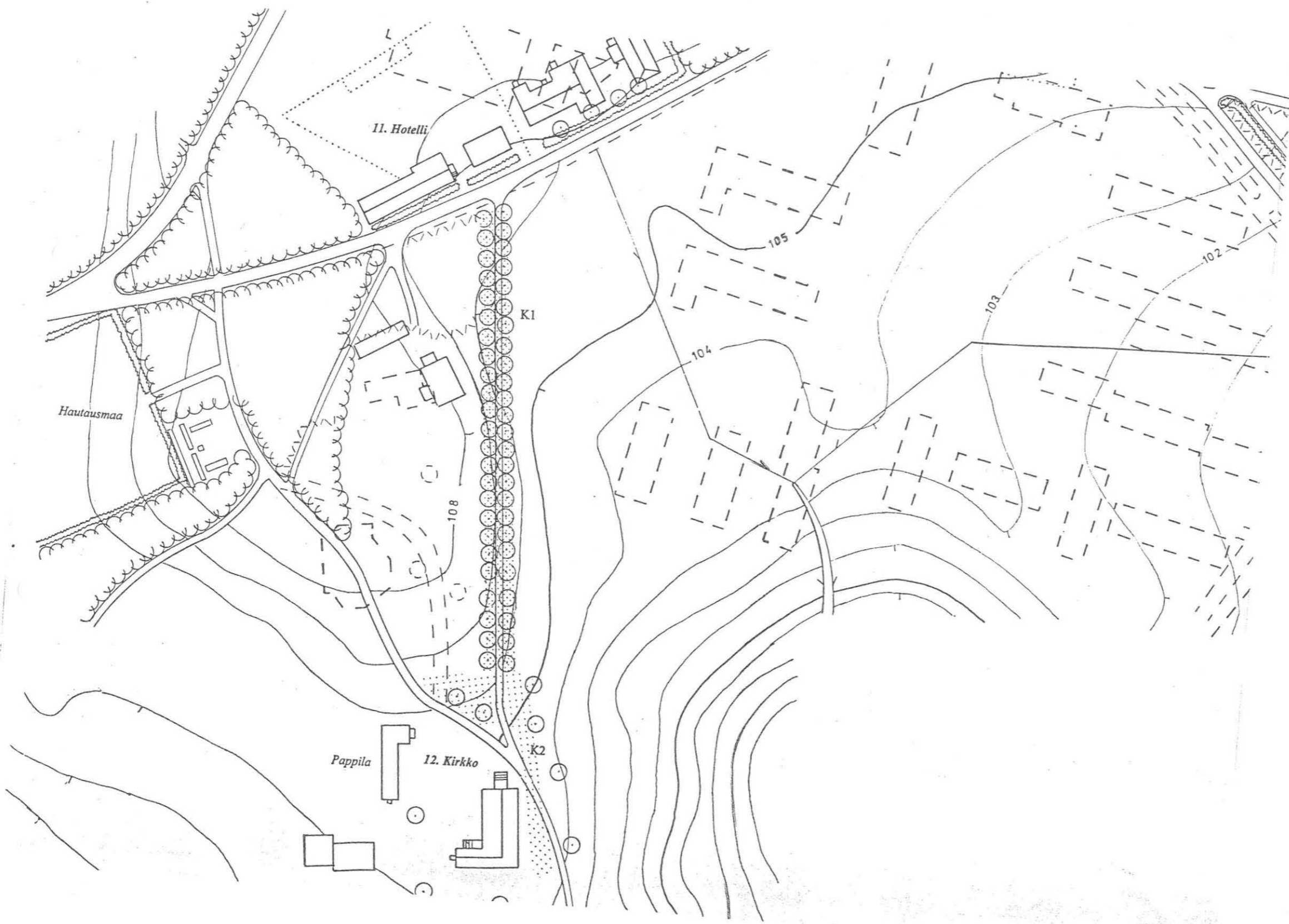
MAISEMAPUUTARHAN KASVILLISUUS JA KÄYTÄVÄVERKOSTO

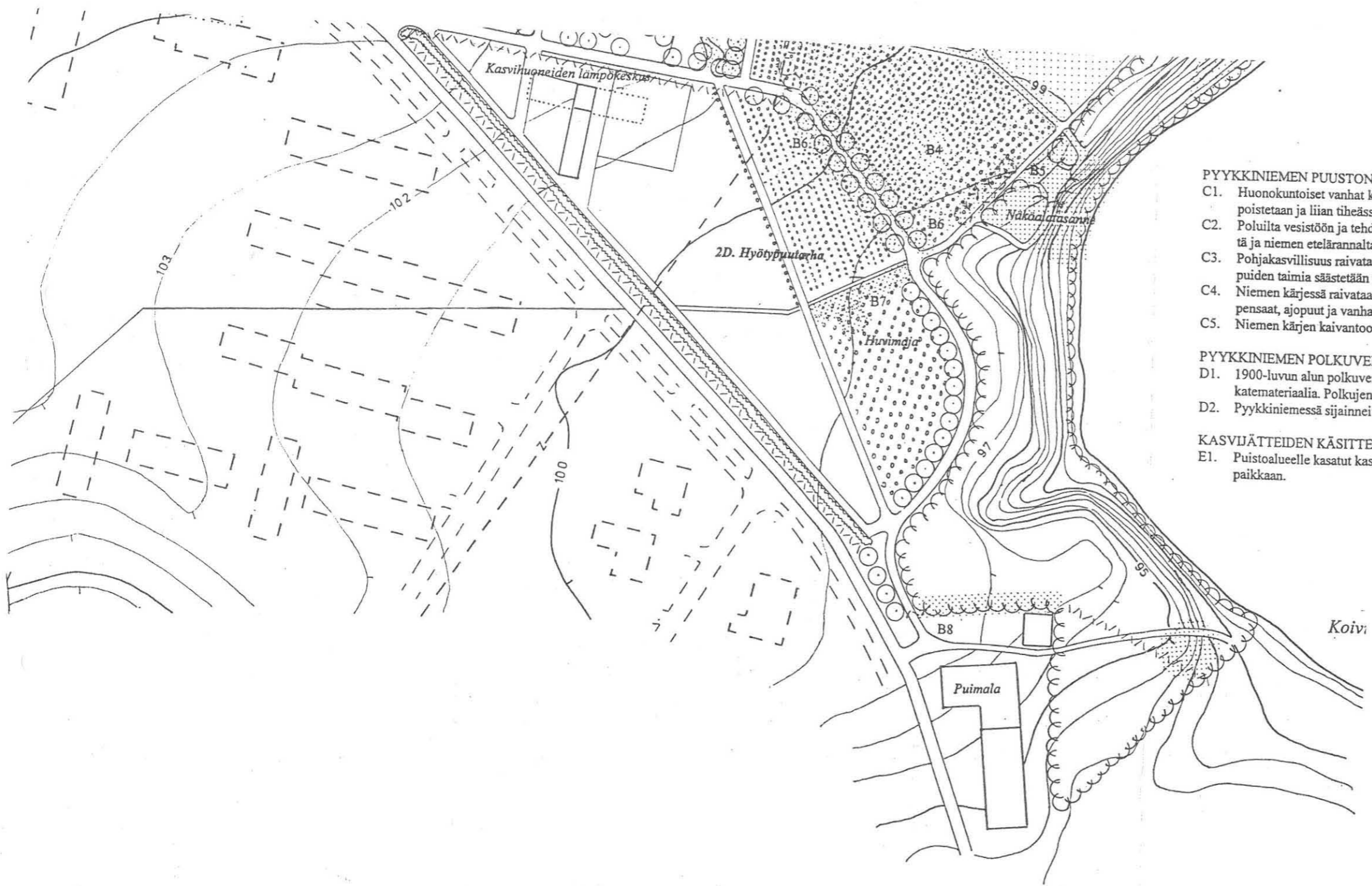
- B1. Tenniskentän yläpuolella kasvavat vanhat koristekasvit raivataan esiin poistamalla niiden ympäriltä muuta kasvillisuutta. Saunan paikka raivataan aukeaksi. Pystytetään saunasta ja maisemapuustosta kertova taulu.
- B2. Tenniskentän pohjois- ja itäpuolella sijainneet puistokäytävät palautetaan.
- B3. Raivataan esiin vuosisadan alun maisemapuiston suuret puut poistamalla nuorempi puusto niiden ympäriltä. Myöhemmin istutettuja valkokuusia ja serbiankuusia harvennetaan.
- B4. Tenniskentän ja rannan väliseltä alueelta poistetaan vuosina 1971-72 istutetut puut. Alue niitetään vuosittain.
- B5. Näköalaterassin ympäristön avoimuus ja vesistönäkymät palautetaan harventamalla puustoa ja raivaamalla alikasvos. Polun varressa kasvavat vanhat koivut poistetaan. Pystytetään näköalaterassista kertova taulu.
- B6. Polun varrella kasvavia vaahteroita harvennetaan. Hopeapajuja varjostava puusto poistetaan. Polun reunat raivataan säännöllisesti, mutta vanhat koristepensaat (koiranheisi, neuvoksenruusu, karjalanruusu) säästetään raivauksissa.
- B7. Huvipaviljongin paikka määritetään. Raivataan paikka sekä huvipaviljongin ohi kulkenut käytävä avoimeksi. Pystytetään huvipaviljongista kertova taulu.
- B8. Varmistetaan puiston eteläreunan suurten kuusten, isoriippapajujen ja suurten petäjien säilyminen uudisrakentamisen yhteydessä.
- B9. Isännöitsijän pytingin pohjois- ja länsipuolella sijaitsevat puistokäytävät pidetään avoimina ja palautetaan kartanolle pohjoisesta kulkevan tien itäpuolella sijainneet käytävät.
- B10. Yövärtijän rappuset ja polku palautetaan.
- B11. Pytingin pohjoispuolella sijaitsevien tasanteiden puistokalusteet palautetaan.
- B12. Huonokuntoiset puut poistetaan ja muuta puustoa harvennetaan isännöitsijän pytingin pohjois- ja länsipuolelta.
- B13. Aita palautetaan puiston pohjois- ja länsireunalle.
- B14. Nuorempi puusto poistetaan "porttimäntyjen" alta ja ympäriltä.
- B15. Kuusikujan puiden kuntoa tarkkaillaan ja huonokuntoiset puut poistetaan.

PYYKKINIEMEN PUUSTON H

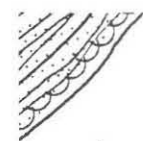
- C1. Huonokuntoiset vanhat koi poistetaan ja liian tiheässä poistetaan ja liian tiheässä
- C2. Poluilta vesistöön ja tehdä tä ja niemen etelärannalta.
- C3. Pohjakaasvillisuus raivataa puiden taimia säästetään se
- C4. Niemen kärjessä raivataan pensaat, ajopuut ja vanhat
- C5. Niemen kärjen kaivantoon

PYYKKINIEMEN POLKUVEF

- D1. 1900-luvun alun polkuver katemateriaalia. Polkujen
- D2. Pyykkiniemessä sijainneit

KASVIJÄTTEIDEN KÄSITTE

- E1. Puistoalueelle kasatut kas paikkaan.

KKINIEMEN PUUSTON HARVENNUS JA UMPEENKASVUN ESTÄMINEN

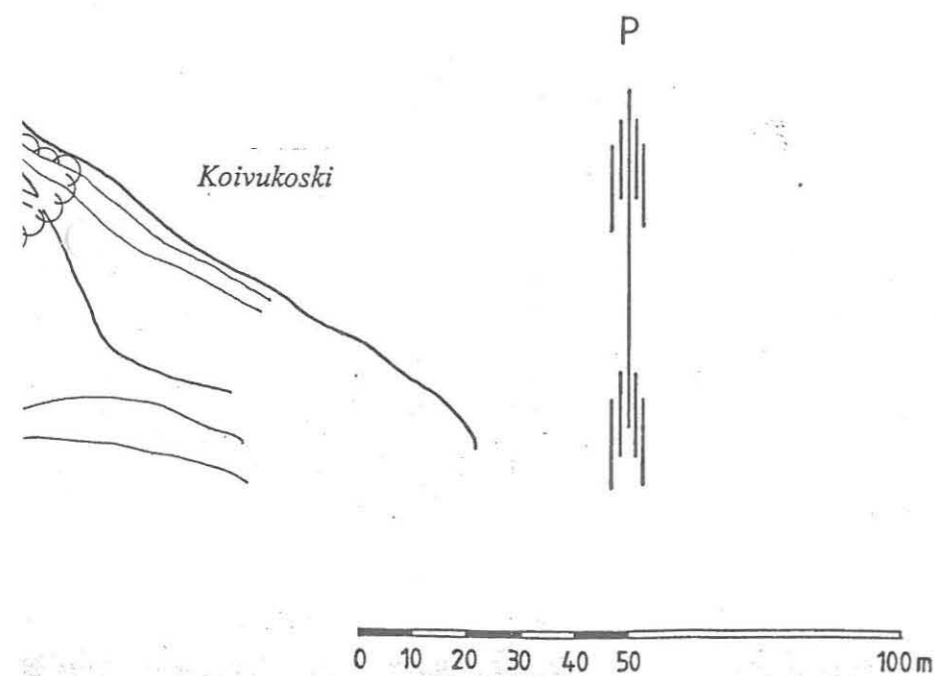
Huonokuntoiset vanhat koivut poistetaan. Vanhojen mäntyjen latvustoa varjostavaa nuorempaa puustoa poistetaan ja liian tiheässä kasvavia mäntyjä harvennetaan.
Poluilta vesistöön ja tehdasalueelle avautuvia näkymiä peittäviä kuusia poistetaan harjun pohjoisrinteeltä ja niemen etelärannalta.
Pohjakasvillisuus raivataan säännöllisesti. Vaahteran, siperianpihdan, lehtikuusen ym. harvinaisempien puiden taimia säästetään sopivissa kohdissa.
Niemen kärkeä raivataan rannalla kasvavaa pajukkoa säännöllisesti. Rannalta siivotaan kuolleet pensaat, ajopuut ja vanhat kannot.
Niemen kärjen kaivantoon ja maaston painanteisiin kasatut hakkuutähteet poistetaan.

KKINIEMEN POLKUVERKOSTON KUNNOSTUS JA PUUSTOKALUSTEET

1900-luvun alun polkuverkosto palautetaan. Paikoissa, joissa polut kasvavat helposti umpeen, käytetään katemateriaalia. Polkujen slagirappuset kunnostetaan. Pitkospiita ja siltoja tehdään tarvittaviin kohtiin. Pyykkiniemessä sijainneita puustokalusteita palautetaan sopiviin kohtiin.

VIJÄTTEIDEN KÄSITTELY

Puistoalueelle kasatut kasvijätteet poistetaan ja järjestetään kunnollinen kompostointi sopivaan paikkaan.

JUANKOSKI	
RUUKKIALUE n. 1940-LUVUN ALUSSA	
Ongelmakohdat ja toimenpide-ehdotukset	1:1000
Pekka Ilén Pohjois-Savon maaseutukeskus	30.9.1998